

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra etiky, psychologie a charitativní práce

Diplomová práce

APLIKACE ETIKY V SOCIÁLNÍ PRÁCI PŘI PRÁCI S ROMSKÝM KLIENTEM V NZDM CROSS STRAKONICE

Vedoucí práce: doc. Jindřich Šrajer, Dr. theol.

Autor práce: Bc. Kristýna Viehmannová

Studijní obor: Etika v sociální práci

Ročník: 2.

2017

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1988 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou universitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponenta práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz, provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

.....

Děkuji vedoucímu diplomové práce doc. Jindřichu Šrajerovi, Dr. theol., za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce. Dále bych chtěla poděkovat mé rodině, která mě v průběhu studia plně podporovala.

OBSAH

ÚVOD	7
1 Problematika romských občanů	10
1.1 Pojem etnické menšiny	10
1.2 Historie Romské menšiny	12
1.3 Etnicky odlišná skupina Romů	13
1.4 Problémy romské komunity	15
1.4.1 Sociální pozice romské menšiny	16
1.4.2 Romská rodina	16
1.4.3 Romové a bydlení	17
1.4.4 Sociálně vyloučení	18
1.5 Bariéry romských dětí v předškolním a školním věku	19
1.6 Romové v českém školství	20
1.6.1 Romské děti v mateřské škole	21
1.6.2 Romské děti v základních školách	22
1.6.3 Romské děti v středních školách/učilištích	23
1.7 Formování identity romské mládeže	24
1.8 Význam vzdělávání pro romské klienty z NZDM Cross Strakonice	25
1.9 Motivace romských dětí	26
1.10 Hodnoty romských klientů	28
1.11 Podpora smysluplného trávení volného času	31
2 Podstata sociální práce v NZDM Cross	33
2.1 Zákonné ukotvení NZDM	33
2.1.1 Co může NZDM uživateli nabídnout	34
2.1.2 Princip Nízkoprahovosti	37
2.2 NZDM Cross Strakonice	39
2.2.1 Poslání NZDM Cross	40

2.2.2	Cíle NZDM Cross	40
2.2.3	Cílová skupina NZDM Cross	41
2.2.4	Principy NZDM Cross	42
2.3	Nepříznivé sociální situace a rizikové chování klienta v NZDM Cross.....	43
2.4	Instituce a služby zabývající se rizikovou mládeží na Strakonicku.....	47
2.5	Aplikace sociálních teorií v NZDM Cross	48
2.6	Předpoklady a dovednosti sociálního pracovníka působícího v NZDM Cross	50
3	Aplikace etických teorií v NZDM Cross	52
3.1	Uplatnění etiky v sociální práci	52
3.2	Etický kodex	54
3.3	Etická dilemata	54
3.4	Potřeba etiky jako návodu pro řešení nepříznivých životních/sociálních situací	58
3.4.1	Deontologie.....	59
3.4.2	Utilitarismus.....	61
3.4.3	Etika účasti.....	62
3.5	Hodnoty sociálních pracovníků	63
3.5.1	Hodnotové orientace z hlediska historického	64
3.5.2	Hodnotové orientace, aneb jak učit děti hodnotám.....	65
3.6	Etika profesionální práce	67
3.7	Etické rozhodování v praxi.....	69
3.8	Užití etiky v NZDM Cross.....	70
	ZÁVĚR.....	73
	Seznam použitých literárních zdrojů	76
	Seznam použitých internetových zdrojů	83
	Seznam zkratk	87
	Příloha č. 1	88
	Příloha č. 2	92
	Příloha č. 3	93

ABSTRAKT	94
ABSTRACT	95

ÚVOD

Hlavním tématem mé diplomové práce je aplikace etiky v sociální práci při práci s romským klientem v Nízkoprahovém zařízení pro děti a mládež ve Strakonících. Konkrétně pak nahlédnutí na práci s dětskými a mladistvými romskými klienty, a to jak z hlediska sociálního, tak etického. V diplomové práci chci poukázat na nutnost propojení etiky a sociální práce, jež je nezbytnou součástí k dodržení kvalitního přístupu při práci s romským klientem.¹ Etika se bezpochyby prolíná životem každého člověka, ale těch, kteří pracují v pomáhajících profesích, by se měla dotýkat obzvláště. Vždyť právě etika může sociálnímu pracovníkovi pomoci nalézt odpovědi na otázky, které si během práce s romskými klienty klade, jelikož spolupráce s romskými klienty mnohdy nefunguje tak, jak by si pracovník představoval.²

Právě Romové patří k vrstvám s nejhoršími životními podmínkami, neboť se vyznačují podprůměrnou sociální a vzdělanostní úrovní, vysokou nezaměstnaností, špatnou bytovou situací, nepříznivým zdravotním stavem, neúměrnou kriminalitou a stále se zhoršujícím napětím mezi vlastní komunitou a ostatní českou společností.³

Má osobní pracovní zkušenost v Nízkoprahovém zařízení pro děti a mládež CROSS ve Strakonících mě inspirovala ke zvolení tohoto tématu. Posláním naší organizace je poskytnout podporu pro zdravý rozvoj dospívajících a mladých dospělých ze Strakonického regionu, kteří se ocitají nebo se mohou ocitnout v obtížných životních situacích, či jsou ohroženi sociálně nežádoucími jevy.⁴ Smyslem služby je odvrátit cílovou skupinu od rizikového životního stylu a zmírnit co nejvíce následky rizikového chování, pokud se již vyskytlo.⁵

Cílem diplomové práce je představit a popsat etické teorie a jejich využití při práci s dětským romským klientem v NZDM Cross ve Strakonících. To znamená objasnit

---

¹ Srov. URBAN, D.; KAJANOVÁ, A. Aplikace teorií sociální práce na příkladu dobré praxe Salesiánského střediska mládeže – Domu dětí a mládeže České Budějovice. In: *Sociální práce/Sociální práce*. 2010, č. 3. ISSN 1213-6204, s. 67.

² Srov. KAŠPAROVÁ, V.; URBAN, D. *Etická dilemata v sociální práci s romskými klienty*. KONTAKT:XV/3, 2013, s. 316.

³ NEČAS, C. *Romové v České republice včera a dnes*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2002, ISBN 80-244-0497-4. s. 110.

⁴ *Poslání*. Organizace NZDM Cross Prevent99 [online]. Strakonice, [cit. 2016-12-01], Dostupné na WWW: <<http://cross.prevent99.cz/poslani>>.

⁵ *Cíle*. Organizace NZDM Cross Prevent99 [online]. Strakonice, [cit. 2016-12-01], Dostupné na WWW: <<http://cross.prevent99.cz/cile>>.

smysl sociální práce v tomto zařízení, jaká jsou zde její specifika a úskalí spolu s přiblížením závažných etických problémů a otázek, které ovlivňují, určují a dopadají na život romské minority ve Strakonickém regionu.⁶

Práce je rozdělena do tří kapitol. První kapitola se věnuje problematice romských občanů, jejich historii, odlišnostem, kultuře a mentalitě až po sociální pozici romské menšiny vyúsťující v sociální vyloučení. Popisuje specifika sociální práce s dětským romským klientem, zabývá se otázkou vzdělání Romů v českém školství a bariérám, které mají za následek odchody romských dětí do praktických škol. V další části první kapitoly popisují formování identity romské mládeže, dále chci u romských klientů vyzdvihnout nutnost učení a prohlubování motivace a hodnot.

Druhá kapitola je věnována sociální službě Nízkoprahového zařízení pro děti a mládež CROSS ve Strakonících. Nejprve představuji NZDM obecně a s ní spojenou legislativu, pak historii a poslání organizace NZDM CROSS spolu s vymezením cíle, cílové skupiny a principů, na kterých je organizace postavena. Zabývám se otázkou nepříznivé sociální situace klienta a jistou spojitostí s jeho rizikovým chováním. V závěru druhé kapitoly se věnuji sociálnímu pracovníkovi a jeho předpokladům pro práci s klientem v NZDM CROSS.

Ve třetí kapitole, která je ústřední částí diplomové práce v oblasti morálního počínání sociálních pracovníků, se soustředím na význam, potřebnost a uplatnění etiky v sociální práci, konkrétně při práci s romskými klienty NZDM CROSS. Zabývám se otázkou etických dilemat z pohledu pracovníků působících v této organizaci a nejčastěji se vyskytujících aktuálních problémů, které musí sociální pracovníci řešit, jak v rovině sociální, tak i etické. Na problematice popsaných etických dilemat úzce závisí podkapitola zabývající se potřebností etiky jako návodu při řešení nepříznivé životní a sociální situace, která se opírá o etické teorie, jako jsou deontologie, utilitarismus a etika účasti. Následně se v diplomové práci věnuji významu hodnot, které jsou pro sociálního pracovníka stěžejním vodítkem při práci s romskými klienty a zároveň je to něco, co musí být vůči klientům ze strany sociálních pracovníků respektováno v plném rozsahu. V této kapitole se dále zabývám etikou profesionální práce, která se opírá o *Etický kodex sociálních pracovníků*⁷, avšak s odkazem na autory poukazují na

---

⁶ Srov. BITTNEROVÁ, D. *Etnické komunity – Romové*. Praha: Fakulta humanitních studií v Praze, jako 11. Svazek edice AGORA, 2013, s. 7-8. ISBN 978-80-87398-45-6.

⁷ *Etický kodex sociálních pracovníků*. [online].

skutečnost, že: „*etický kodex je užitečný, ale zjednodušující model*“⁸, kdy do profesionální práce se promítá celý pracovníkův přístup k životu a k lidem. Závěrem této kapitoly uvádím užití etiky v NZDM CROSS Strakonice, a to z pohledu sociálních pracovníků, které zde působí, a které se shodují na zásadní specifitě práce s romským klientem.

Práce vychází z literárních rešerší českých i zahraničních autorů zabývajících se problematikou etnické menšiny Romů od jejich historie až po současnou aktuální otázku sociálního vyloučení, velmi úzce související s požadavkem vzdělání. V první řadě se opírám o publikace Oldřicha Matouška a jeho spolupracovníků, na které navazuje Pavel Řičan zabývající se otázkou společné existence *gádžovské většiny a romské menšiny*. Řadu podnětů čerpám od Evy Šotolové, autorky řady publikací o vzdělávání Romů v České republice. Odpovědi na legislativní otázky týkající se podstaty sociální práce v NZDM jsem našla v zákoně č. 108/2006 Sb., o sociálních službách a doprovodné vyhlášce č. 505/2006 Sb. Dalším metodologickým východiskem byly *Operační manuál NZDM CROSS* a Česká asociace streetwork sdružující nízkoprahové sociální služby. Významné jsou i články z časopisu *Sociální práce/Sociálna práca*, od autorů, jako je Jindřich Šrajber – zabývající se etikou a komplexním přístupem v sociální práci a dále autorů Křišťana, Jinka, Nečasové a kol., kteří se zabývali myšlenkami využití etických teorií přispívajících k získání více možných náhledů na různé situace a jejich řešení.

---

⁸ Stov. ÚLEHLA, I. *Umění pomáhat*, Praha: Sociologické nakladatelství, 2005. ISBN 80-86429-36-9. s. 114.

1 Problematika romských občanů

„Jedním z nejméně akceptovatelných charakteristických rysů romství je zvláštní tendence opovrhovat jednak ostatními skupinami Romů, které bývají vnímány jako všelijak nečisté, a dále pak považovat gádže za rovněž svým způsobem nedostatečné či podřadné osoby.“⁹

Principem vzájemné účinné komunikace a spolupráce není jen naučit se odlišný jazyk, ale také alespoň částečně poznat odlišnou kulturu, kdy za kulturu považujeme soustavu sdílených přesvědčení, hodnot, zvyků či vzorců chování, jež lidé v rámci jedné společnosti používají ve vzájemné interakci mezi sebou a světem. Rozdílné způsoby myšlení, cítění, jednání až po běžné a velmi obvyklé prvky života, jako je zdravení, stolování či projevy emocí, které mohou být pro členy jiné kultury zvláštní, nepochopitelné či nepřijatelné.¹⁰ Úkolem této kapitoly je představit etnickou skupinu Romů, její charakteristiky a konkrétní rysy romství¹¹, se kterými se v každodenním životě setkáváme. Nastínit problematiku kulturní determinace přístupu ke vzdělání v kontextu vyloučených lokalit, kdy lze hovořit o kulturním konfliktu ve smyslu konfliktu hodnot chápaných rovněž jako střet nepochopení mezi romskou minoritou a neromskou majoritou,¹² kdy úkolem sociálního pracovníka v NZDM je i pomoc při řešení těchto problémů či konfliktů.

1.1 Pojem etnické menšiny

Po druhé světové válce, během které byly z rasových důvodů zavražděny miliony Židů a desetitisíce Romů, se pojem „rasa“ z vědecké literatury vytrácí a od šedesátých let našeho století jej nahrazuje pojem *etnická skupina*, případně *etnická menšina*.¹³

---

⁹ DOUBEK, D. *Záhada distanciacie*. In: BITTNEROVÁ, D. *Etnické komunity – Romové*. Praha: Fakulta humanitních studií v Praze, jako 11. Svazek edice AGORA, 2013, s. 20. ISBN 978-80-87398-45-6.

¹⁰ Srov. PASTRŇÁK, R. *Sociální práce s menšinami a migranty*. Opava: Optys, 2008, s. 37.

¹¹ Srov. BITTNEROVÁ, D. *Etnické komunity – Romové*. Praha: Fakulta humanitních studií v Praze, jako 11. Svazek edice AGORA, 2013, s. 20. ISBN 978-80-87398-45-6.

¹² Srov. Tamtéž. s. 19.

¹³ Srov. MATOUŠEK, O. a MATOUŠKOVÁ, A. *Mládež a delikvence*, Praha: Portál, 2011. ISBN: 978-80-7367-825-8, s. 131.

Etnické skupiny, vznikající v Evropě v době tvorby národních států, byly poměrně malé, ale především díky imigraci z bývalých mimoevropských kolonií od padesátých let našeho století značně stoupal počet etnických skupin žijících v určité zemi, kdy se i značně zvyšuje počet příslušníků jednotlivých etnických skupin.¹⁴ Etnickou menšinu lze definovat jako skupinu, která nemá politickou převahu a existuje jako etnická kategorie. Třebaže „menšina“ obvykle poukazuje k menšímu počtu, v odborné literatuře vymezuje politickou podřízenost.¹⁵

Britský sociolog Anthony D. Smith uvádí šest konkrétních rysů, které jsou podle něj zásadní pro vymezení se, respektive uvědomění si vlastní etnicity a příslušnosti k určité skupině:

1. vlastní kolektivní jméno
2. mýtus o společném původu
3. sdílená historická paměť
4. jeden či více odlišujících prvků společné kultury
5. spojení s určitou „vlastí“
6. pocit solidarity s významnými částmi populace

Dle Smitha nejsou tyto rysy absolutní, mohou však poskytnout určité vodítko k chápání etnicity a jejímu bližšímu vymezení.¹⁶

Etnické menšiny mají dle Matouška jiné kulturní zvyklosti než většinová společnost. Ať už jiná náboženství, jiné hodnotové preference, nebo odlišný životní styl. Skoro všude žijí odděleny od většinové společnosti, a to bariérami horšího společenského postavení, ve zvláštních čtvrtích nebo oblastech města, nebo i profesemi s nízkou prestiží. Jednu z významných bariér tvoří nízká ochota příslušníků většinové společnosti vdávat se za lidi, resp. ženit se s lidmi příslušejícími k menšinám. Příslušníci menšiny mají zpravidla nižší vzdělání, nižší příjmy, horší bydlení, horší

---

¹⁴ Srov. Tamtéž. s. 131-132.

¹⁵ Srov. ERIKSEN, T. H., *Sociální a kulturní antropologie*, s. 339.

¹⁶ Srov. *Multikulturní výchova pro pedagogy*. Etnicita, etnická skupina, etnická menšina, etnická většina, [online]. [cit. 2016-11-06]. Dostupné na WWW: <<http://osobnostnirozvojpedagoga.cz/moduly/m1/2-2-etnicita-etnicka-skupina-etnicka-mensina-etnicka-vetsina.html>>.

výživu i zdravotní stav, vyšší úmrtnost, jsou častěji nezaměstnaní, žijí průměrně kratší dobu a v neposlední řadě mají vyšší kriminalitu.¹⁷

1.2 Historie Romské menšiny

Předkové dnešních Romů žili na indickém subkontinentu, kde mnoho století spravovali svá kočovná řemesla. Z Indie odešli v 10. století a zhruba od 13. století jsou součástí evropského kontinentu. Na Balkáně a v Uhrách se usazovali již v 15. století.¹⁸ V západní Evropě žijí dosud kočovným nebo z části kočovným způsobem života. Pronásledování a útlak Romů se táhne celými dějinami Evropy. Pronásledování začalo ze strany církve, která je vinila z čarodějnictví. Většina předsudků vůči Romům má svůj původní základ již ve středověku. Za vrchol tohoto útlaku se považuje politika třetí říše, kdy většina Romů během druhé světové války zahynula v koncentračních táborech.¹⁹ Druhá světová válka byla nejkrutějším obdobím v historii Romů. Po nástupu Adolfa Hitlera k moci začalo Německo provádět rasovou politiku. V roce 1935 byli Romové, právě tak jako Židé, prohlášeni za občany druhé třídy a tím pádem za rasové nebezpečí pro německý národ.²⁰

Většina Romů žijících v ČR k nám přišla ze Slovenska po roce 1945 ve třech vlnách. První vlna přistěhovalců přišla krátce po skončení druhé světové války. Druhá vlna byla v 50. a 60. letech 20. století při organizovaných nábořech do těžkého průmyslu a na stavby.²¹ Třetí vlna přistěhovalců byla po roce 1965 z důvodu nátlaku při uplatňování usnesení vlády o likvidaci cikánských osad, čtvrtí a ulic. Zaměstnání na venkově se stává pro kočovníky stále složitější, proto se museli usazovat v městských

---

¹⁷ Srov. MATOUŠEK, O. a MATOUŠKOVÁ, A. *Mládež a delikvence*, Praha: Portál, 2011. ISBN: 978-80-7367-825-8, s. 132.

¹⁸ Srov. LHOTKA, P. *Původ Romů a jejich příchod do Evropy*, Muzeum romské kultury. [online]. [cit. 2016-10-20]. Dostupné na WWW: <<http://skola.romea.cz/cs/historie/puvod-romu-a-jejich-prichod-do-evropy/>>.

¹⁹ Srov. LELÍKOVÁ, E. *Etnické a národnostní menšiny pohledem majority v České republice*, Zlín, 2010, Bakalářská práce, Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Fakulta humanitních studií, Ústav pedagogických věd, Vedoucí práce: Mgr. Eva Machů, Ph.D. s. 18.

²⁰ Srov. ŠOTŮLOVÁ, E. *Příchod Romů do Evropy*. In: *Romové-reflexe problému*, Soubor textů k romské problematice, Praha: Sofis, 1997, ISBN: 80-902439-0-8. s. 61.

²¹ Srov. Tamtéž. s. 18.

oblastech.²² Mnoho Romů bylo často násilím nuceno usadit se, kdy poté žili obklopeni nepřátelstvím. Neměli tak jinou alternativu, než se vydat znovu na cestu a doufat, že najdou jinde lepší přijetí.²³

Po roce 1989 naše země dostala příležitost k obnovení demokracie. Pro Romy žijící v České republice to znamenalo vizi lepší budoucnosti. Mohli svobodně užívat svůj jazyk a pěstovat národní kulturu. Začaly se zakládat romské organizace, pořádat kulturní akce a Romům byla k dispozici i veřejnoprávní média. Romové však neuměli využít novou šanci. V romské problematice došlo během několika let k výraznému zhoršení, kdy i Romové vnímají zhoršení jejich situace a říkají, že dříve se měli lépe.²⁴

V otázce českých respektive československých Romů a jejich názvu Cikáni-Romové se vedli dlouhodobé debaty a to od dob založení první romské společenské organizace pod názvem Svaz Cikánů-Romů v roce 1969. Označení Romové, které se tehdy poprvé objevilo, mělo vnést prvek etnického uvědomění a lidské důstojnosti.²⁵ Dalším historickým mezníkem v otázce pojmenování Romů byl rok 1989, kdy Romové byli politickým rozhodnutím začleněni mezi ostatní národnostní menšiny Československé federativní republiky. To znamenalo, že od té doby se mohli sdružovat na národnostním principu a rozvíjet vlastní jazyk a kulturu.²⁶

1.3 Etnicky odlišná skupina Romů

Romové jsou v České republice jedinou etnicky odlišnou skupinou, která vyvolává velmi rozdílné a namířené postoje. Většinová společnost ji vnímá negativně, málo ji zná a trpí vůči ní mnoha předsudky, k nimž patří i nálepkování Romů jako rozených kriminálníchků. Většinová společnost Romy vnímá jednoznačně jako cizorodý neorganizovaný prvek, jako lidi „druhého řádu“, kteří žili na okraji většinové

---

²² Srov. ŠOTOLOVÁ, E. *Příchod Romů do Evropy*, In: *Romové-reflexe problému*, Soubor textů k romské problematice, Praha: Sofis, 1997, ISBN: 80-902439-0-8. s. 56.

²³ Srov. Tamtéž. s. 56.

²⁴ Srov. Tamtéž. s. 18.

²⁵ Srov. WEINEROVÁ, R. *Stereotypy v pojmenování Romů v České republice*. In: BITTNEROVÁ, D. *Etnické komunity – Romové*. Praha: Fakulta humanitních studií v Praze, jako 11. Svazek edice AGORA, 2013, s. 33. ISBN 978-80-87398-45-6.

²⁶ Srov. WEINEROVÁ, R. *Stereotypy v pojmenování Romů v České republice*. In: BITTNEROVÁ, D. *Etnické komunity – Romové*. Praha: Fakulta humanitních studií v Praze, jako 11. Svazek edice AGORA, 2013, s. 34. ISBN 978-80-87398-45-6.

společnosti, někde s ní spolupracovali lépe, někde hůře, ale nikdy nedošlo ke spojení s majoritní společností.²⁷

Následkem marginalizace a propadu Romů na sociální okraj a dno, stejně tak, jako narůstáním xenofobie a latentního rasismu v české společnosti se v soužití majority a minority postupně kumulovaly vážné problémy, jimiž se utvářelo a stále utváří etnické napětí vyúsťující v řadu konfliktů. V minulosti se tím pak dále prohluboval vzájemný odstup a ze strany majority docházelo nejen k rasové diskriminaci, ale i k rasově motivovaným verbálním útokům a k fyzickému napadání příslušníků romské menšiny.²⁸ Jedním z takových rasově motivovaných útoků byl žhářský útok ve Vítkově²⁹, který se nepochybně zapsal do mysli každého z nás. Možná právě proto řada konfliktů vznikajících mezi majoritní populací a romskou populací vzniká na základě rozdílných kvalitativně různých projevů vědomí obou skupin a absence teorie, která by byla rozdíly vylučovala.³⁰ Třebaže vliv okolí je neopomenutelný faktor, který silně formuje postoje a názory lidí a tím pádem i spoluutváří širokou oblast historicky tradovaných stereotypů.³¹ Usedlý život, který byl u nás praktikovaný obyvateli venkova i měst, byl Romům dlouhou dobu cizí. Pokud přijímají křesťanství, je u nich naroubováno na animistické náboženské představy. Převažující orientace západní kultury na získávání peněz a extenzivní prestižní konzum je jim rovněž cizí.³²

Romové nejsou jednotnou etnickou menšinou, dělí se na klanová společenství podle toho, odkud do České republiky přišli. Rivalita mezi klany blokuje vznik společné romské kultury a brání vzniku elit, které by byly schopné zastupovat zájmy všech Romů ve většinové společnosti.³³ „Na území České republiky žijí čtyři romské komunity: 80%

---

²⁷ Srov. MATOUŠEK, O. a MATOUŠKOVÁ, A. *Mládež a delikvence*, Praha: Portál, 2011. ISBN: 978-80-7367-825-8. s. 133.

²⁸ Srov. NEČAS, C. *Romové v České republice včera a dnes*. Olomouc, Vydala Univerzita Palackého v Olomouci, 2012, ISBN 80-244-0497-4, s. 114.

²⁹ Žhářský útok ve Vítkově se odehrál v noci z 18. na 19. dubna 2009 ve městě Vítkov na Opavsku. Čtyři čeští neonacisté zapálili pomocí tří zápalných lahví dům obývaný romskou rodinou. Následkem požáru byli zraněni tři lidé, kteří v té době pobývali v budově. Nejvážněji byla zraněna dvouletá Natálie, která utrpěla život ohrožující popáleniny třetího a čtvrtého stupně na více než 80 % těla.

³⁰ PEKÁREK, P. *Romové mezi námi*, In: *Romové-reflexe problému, Soubor textů k romské problematice*. Praha: Sofis, 1997, ISBN: 80-902439-0-8. s. 14.

³¹ Srov. WEINEROVÁ, R. *Stereotypy v pojmenování Romů v České republice*. In: BITTNEROVÁ, D. *Etnické komunity – Romové*. Praha: Fakulta humanitních studií v Praze, jako 11. Svazek edice AGORA, 2013, s. 39. ISBN 978-80-87398-45-6.

³² Srov. MATOUŠEK, O. a MATOUŠKOVÁ, A. *Mládež a delikvence*, Praha: Portál, 2011. ISBN: 978-80-7367-825-8. s. 133.

³³ Srov. Tamtéž. s. 133.

romské populace v ČR tvoří servike Roma (slovenští Romové), 10% vlachike Roma (olašští Romové) a zbývajících 10% se dělí mezi sinti Roma (němečtí Romové) a ungrike Roma (maďarské Romy).“³⁴

Charakteristickým znakem romské populace je vysoká, málo regulovaná plodnost během celého reprodukčního období. Vysoká plodnost romských žen ovlivňuje zpětně věkovou strukturu romské populace a má za následek vysoké zastoupení dětí a sekundárně osob v reprodukčním věku.³⁵ U romských dětí dochází v mnoha případech k „odpojení“ od majoritní kultury, kdy dítě ani nenastoupí povinnou školní docházku, protože je rodiče do školy neposílají. V jiných případech dojde k odloučení romského dítěte s majoritní kulturou hned po prvním dlouhodobějším kontaktu, respektive na začátku povinné školní docházky. Romské dítě, které je nepřipravené na nároky a požadavky neromského školství, selhává během první třídy a je vzápětí přeřazeno do speciální školy^{36, 37}.

1.4 Problémy romské komunity

I když zdroje dat o počtech Romů a jejich spolehlivost jsou často podnětem diskuze, je nesporné, že se Česká republika řadí k zemím s poměrně vysokým zastoupením romského obyvatelstva.³⁸ Zpráva o stavu romské menšiny v ČR za rok 2014 ukázala, že až 80% Romů je v současné době nezaměstnaných a hrozivých rozměrů taktéž nabývá nezaměstnanost mládeže.³⁹ Alarmující nízká kvalifikovanost a špatné pracovní návyky spolu s nástupem diskriminace Romů na trhu práce připravila valnou většinu romského

---

³⁴ POLÁČKOVÁ, L. *Terénní sociální práce s romskou komunitou v sociálně vyloučených lokalitách*. In: JANOŠKOVÁ, K., NEDĚLNÍKOVÁ, D. *Profesní dovednosti terénních pracovníků*, s. 408.

³⁵ Srov. KALIBOVÁ, K. *Demografické a geodemografické charakteristiky*. In: *Romové-reflexe problému, Soubor textů k romské problematice*. Praha: Sofis, 1997, ISBN: 80-902439-0-8. s. 14.

³⁶ Speciální školou je myšlena „základní praktická škola“, která nahradila „zvláštní školy“

³⁷ Srov. MATOUŠEK, O. a MATOUŠKOVÁ, A. *Mládež a delikvence*, Praha: Portál, 2011. ISBN: 978-80-7367-825-8, s. 133.

³⁸ KALIBOVÁ, K. *Demografické a geodemografické charakteristiky*. In: *Romové-reflexe problému, Soubor textů k romské problematice*. Praha: Sofis, 1997, ISBN: 80-902439-0-8. s. 23.

³⁹ Srov. *Zpráva o stavu Romské menšiny v České republice za rok 2014* [online], Vydal: Úřad vlády ČR, Kancelář Rady vlády pro záležitosti Romské menšiny, 2014, [cit. 2016-12-08], Dostupné na WWW: <<https://www.vlada.cz/assets/ppov/zalezitosti-romske-komunity/dokumenty/Zprava-o-stavu-romske-mensiny-2014.pdf>>.

obyvatelstva o zaměstnání.⁴⁰ Je reálné nebezpečí, že nepracovat a žít ze sociální podpory se stane životním stylem celých generací Romů.⁴¹

1.4.1 Sociální pozice romské menšiny

Dle Nečase se po druhé světové válce romská menšina zasloužila o nejdynamičtější sociální vzestup ze všech skupin obyvatelstva. Přesto však zůstávala její obecná sociální pozice a životní úroveň poměrně nízká a od listopadu 1989 se začala propadat na dno společnosti.⁴² Vedle tradičních příčin, kterými byla nízká kvalifikovanost, nejistá pracovní morálka a častá oscilace, se vyskytly stále nově časté jevy, jako např. snížení poptávky po neodborné a někdy problematické pracovní síle Romů či neochota zaměstnavatelů přijímat Romy na volná pracovní místa.⁴³

V sociální politice státu se uplatnil nový princip občanské rovnosti, který v systému sociální péče nedovoloval specifický přístup k národnostně či etnicky vymezené skupině obyvatelstva. Skutečnost, že stát poskytoval přídatky na děti, příspěvky na bydlení a další sociální dávky, byla pro ohrožené občany zajištěním nejzákladnějších životních podmínek a stala se pro mnohé Romy jediným legitimním zdrojem obživy.⁴⁴ Finanční potíže osob žijících z podpor v nezaměstnanosti jsou však téměř vždy značné. Zejména dlouhodobá nezaměstnanost je zaručenou vstupenkou do světa chudoby a nouze. Příjem z podpor stěží pokrývá základní potřeby rodin a uvádí je do dluhů.⁴⁵

1.4.2 Romská rodina

Specifikem Romů je, že mají tradiční romský smysl pro rodinu a pospolitost. Tradiční romskou nukleární rodinu tvoří matka, otec a děti, kdy tato rodina je mnohdy početná, soudržná a plná vřelosti k dětem. U romských dětí můžeme jen zřídka pozorovat

---

⁴⁰ Srov. FRIŠTĚNSKÁ, H. *Romové a státní politika*. In: *Romové-reflexe problému, Soubor textů k romské problematice*. Praha: Sofis, 1997, ISBN: 80-902439-0-8. s. 38.

⁴¹ Srov. Tamtéž. s. 38.

⁴² Srov. NEČAS, C. *Romové v České republice včera a dnes*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2002, ISBN 80-244-0497-4. s. 110.

⁴³ Srov. Tamtéž. s. 110

⁴⁴ Srov. Tamtéž. s. 111.

⁴⁵ Srov. MAREŠ, P. *Nezaměstnanost jako sociální problém*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1994, ISBN: 80-901424-9-4. s. 63.

neurotické rysy, jelikož tyto děti nejsou pod tlakem vysokých nároků jako *gádžovské děti*, objevuje se zde méně tabuizovaných témat a méně vnitřních konfliktů.⁴⁶ Romská rodina si doposud udržuje tzv. patriarchální ráz. Žena byla v romské rodině vždy ceněna podle své plodnosti, zvláště vítáni byli v rodině synové. Romové říkají: „*Každá žena zná mužovu ruku.*“ Muž bije svou ženu často ze žárlivosti, což patří k lásce, takže když nebije, je to známkou, že nemiluje. Dodnes jsou romské rodiny velmi početné, kdy umělé potraty vyhledávají jen výjimečně.⁴⁷

Dnes můžeme v romských rodinách zaznamenat násilí páchané na dětech a jejich těžké zanedbávání v důsledku alkoholu a drogové závislosti. A tam, kde vychovával děti místo rodiny dětský domov, dokonce i incest, který byl podle romistů ještě v historicky nedávné době u Romů nemyslitelný.⁴⁸

1.4.3 Romové a bydlení

Jedním z velkých problémů u části Romů je chybějící vlastní představa o tom, jak chtějí bydlet, jaké k tomu mají podmínky a co pro to chtějí sami učinit. V současné době mnoho Romů zcela přirozeně uplatňuje různé nároky, které však velmi často neexistují. Jednou z příčin je fakt, že Romové byli vždy pouze objektem vládní politiky zaměřené na jejich integraci či asimilaci a nikdy se aktivně na řešení vlastní sociální situace nepodíleli.⁴⁹

Současní Romové se jak způsobem bydlení, tak způsobem obživy přibližují *gádžům*, až na to, že úroveň obojího často odpovídá úrovni deklasovaných *gádžů* spíše než průměru.⁵⁰ Romové rádi zdůrazňují především svůj tradiční smysl pro pospolitost, jímž se odlišují od většinové společnosti. Jak uvádí Říčan, dle slov respondenta: „*At' bylo jakkoli zle, Rom u Roma nalezl vždy prostřený stůl, laskavé slovo a koutek ke*

---

⁴⁶ Srov. ŘÍČAN, P. *S Romy žít budeme – jde o to jak*. Praha: Portál, 1998, ISBN: 80-7178-250-5. s. 44.

⁴⁷ Srov. Tamtéž. s. 46.

⁴⁸ Srov. Tamtéž. s. 46.

⁴⁹ Srov. PELÍŠKOVÁ, V. *Bydlení Romů v České republice*. In: *Romové bydlení soužití*, Sešity pro sociální politiku, Praha: Socioklub, 2000, ISBN: 80-902260-8-6b. s. 17.

⁵⁰ Srov. ŘÍČAN, P. *S Romy žít budeme-jde o to jak*. Praha: Portál, 1999, ISBN: 80-7178-250-5. s. 86.

spánku.“⁵¹Smysl pro pospolitost se projevoval pohostinností vůči známým i neznámým Romům, do jisté míry i vůči *gádžům*, především však charakterizoval rodinný život.⁵²

1.4.4 Sociálně vyloučení

„Chudoba a sociální vyloučení je definována jako stav, kdy jedinec nebo skupina lidí neparticipuje plně na ekonomickém a sociálním životě společnosti a/nebo když jejich přístup k příjmu a ostatním zdrojům jim neumožňuje dosáhnout životní standard, který je považován ve společnosti, v níž žijí, za přijatelný. V této situaci nemají často přístup ani k základním právům.“⁵³

Žádná společnost nezaručuje skutečnou rovnost všem svým členům, i když ne všechny jsou to ochotny přiznat. Každá společnost v minulosti byla, je a očividně navždy bude odlišována vrstvami a skupinami, které se liší svou účastí na statcích a službách, přístupem k moci a výši své prestiže.⁵⁴

Romské rodiny se v častých případech ocitají v situaci, kdy žijí na hraně chudoby. To vše je zapříčiněné vlivem jejich znevýhodněné pozice na trhu práce. Příjmem romské rodiny, respektive rodičů, kteří jsou dlouhodobě nezaměstnaní, jsou pak pouze dávky sociální péče. Je evidentní, že tyto dávky sociální péče nemohou stačit na úhradu základních potřeb jednotlivce, natož početných romských rodin.⁵⁵

V Jihočeském kraji dle kvalifikovaných odhadů žije kolem 9 tisíc Romů, z toho skoro 2 tisíce v sociálně vyloučených lokalitách. Prostorové rozčlenění romských komunit je různorodé. Romové, kteří žijí v sociálně vyloučených lokalitách, jsou prostorově segregováni od městských aglomerací, ale na druhé straně se nacházejí sociálně vyloučené lokality přímo v centrech měst či v panelových sídlištích.⁵⁶

---

⁵¹ Srov. ŘÍČAN, P. *S Romy žít budeme-jde o to jak*. Praha: Portál, 1999, ISBN: 80-7178-250-5. s. 86.

⁵² Srov. Tamtéž. s. 87.

⁵³ Draft John Report on Social Inclusion – Part I: *The European Union, including Exicutive Summary*. Brussels: Council of the European Union, 12 December 2001, str. 11.

⁵⁴ Srov. KELLER, J. *Úvod do sociologie*. Sociologické nakladatelství, Praha, 1992, ISBN: 80-85850-06-0, s. 24.

⁵⁵ Srov. ŠIMÍKOVÁ, I. *Romové jako sociálně vyloučená skupina*. In: NAVRÁTIL, P. a kol. *Romové v České společnosti*, s. 66.

⁵⁶ SLIVKA, R. *Zpráva o stavu romské menšiny v kraji za rok 2013*. [online]. [cit. 2016-12-09]. Dostupné na WWW: < http://www.kraj-jihocesky.cz/1664/integrace_romske_mensiny.htm>.

Dle slov tiskové mluvčí Městské policie Strakonice se ve Strakonici nachází nejméně tři vyloučené lokality, které nejsou přímo odlehlé městu, a tak jejich obyvatelé mají na blízku zdravotnické zařízení, školy a školky, Úřad práce, Sociální odbor, ale i sociální a volnočasové aktivity pro děti, jako je nízkoprahové zařízení pro děti a mládež, které je dle slov mladých romských občanů plně využíváno. V souvislosti s vyloučenými lokalitami ve Strakonici, se tedy jedná o ulice Havlíčkova, V Ráji a Komenského.⁵⁷

1.5 Bariéry romských dětí v předškolním a školním věku

Dle Doubka, který se zabývá teorií etnicity a který čerpá od minoritních informátorů: „*Jen málo bílých si dovede představit tu zkušenost, kdy se poprvé dozvíte, že jste Cikán.*“⁵⁸ Zkusme se vžít do situace, kdy přichází zjištění, že je člověk tak či onak bezcenný, nepoužitelný a vyloučený, a to buď v důsledku pomluv, v důsledku konfliktu s učitelem, nebo skrze zkušenost neúspěchu a nesmyslnosti, pro mnohé nesrozumitelností vzdělání. Především neúspěch ve škole, který bývá v romských rodinách často tradicí, prozrazuje další neúspěchy, které vyloučenost potvrzují.⁵⁹

Hejkrliková zkoumá vzdělávání romských dětí v ČR a uvádí, že pro Romy je česká škola cizí institut, který používá jiné metody výuky a výchovy, než na které je dítě zvyklé z romské rodiny.⁶⁰

S tím souvisí i další problémy, díky kterým romské děti na základních školách neobstojí:

1. rozdílná předškolní výchova
2. rozdílný vztah člověka k člověku
3. odlišné životní cíle a morální hodnoty
4. rozdílně vnímaný český jazyk
5. postavení romského dítěte v českém kolektivu, kdy dítě může být terčem diskriminace

---

⁵⁷ ŠINDELÁŘOVÁ, E. Tisková mluvčí Městské policie Strakonice, Osobní rozhovor z ledna 2016.

⁵⁸ DOUBEK, D. *Záhada distanciacie*. In: BITTNEROVÁ, D. *Etnické komunity – Romové*. Praha: Fakulta humanitních studií v Praze, jako 11. Svazek edice AGORA, 2013, s. 29.

⁵⁹ Srov. Tamtéž. s. 29.

⁶⁰ Srov. HEJKRLÍKOVÁ, J. *Vzdělávání romských dětí v ČR*. Příbram, 2001, [online], Dostupné na WWW: <<http://tolerance.cz/kurzy/hejkrlikova.htm>>.

6. odlišná motivace při dosahování cílů
7. rozdílné vnímání času, prostoru a vzdáleností⁶¹

Jednou z hlavních příčin problémů menšinových dětí je ve velké míře fakt, že jejich rodiče reprezentují nejnižší sociální skupinu. Je velmi časté, že rodiče nejsou schopni vytvořit pro své děti jazykové a intelektuální zázemí, stejně jako motivující prostředí, které je pro úspěch dítěte ve škole nezbytné. Proto má romské dítě kromě jazykových a studijních handicapů, vyplývajících z nedostatečné znalosti většinového jazyka, ještě i sociálně podmíněný studijní handicap.⁶² Z toho důvodu jedním z největších vlivů na neúspěšnost dítěte ve škole má na bedrech právě rodina.⁶³

Vzdělání nezaujímá u Romů v jejich hodnotové orientaci nijak zvlášť významné postavení. Romové jsou orientováni hmotně, a to ve snaze vyrovnat se co nejrychleji po vnější stránce ostatnímu obyvatelstvu.⁶⁴

1.6 Romové v českém školství

Vzdělávání a výchova patří k základním atributům rozvoje každé civilizované společnosti. Výrazně se podílí na zvyšování vzdělanostní a kulturní úrovně obyvatelstva a na společenském vývoji. To se bezprostředně dotýká i romského obyvatelstva. Mnoho odborníků zabývajících se romskou otázkou se shoduje v názorech, že základním problémem romského etnika a příčinou mnohých těžkostí v jejich životě a celé společnosti je jejich nízká vzdělanostní úroveň.⁶⁵

Jednou ze základních podmínek pro odstranění společenské nerovnosti Romů je především změna koncepce školského systému, který je povinen přijmout ve výchovně-vzdělávacím procesu přítomnost romských dětí, a to s jejich etnickou, kulturní a

---

⁶¹ Srov. Tamtéž. [online].

⁶² Srov. SKUTNABB-KANGAS, T. *Menšina, jazyk a rasizmus*. Bratislava: Kalligram, 2000, ISBN: 80-7149-351-1, s. 195.

⁶³ HEJKRLÍKOVÁ, J. *Vzdělávání romských dětí v ČR*. Příbram, 2001, [online], Dostupné na WWW: <<http://tolerance.cz/kurzy/hejkrlikova.htm>>.

⁶⁴ Srov. ŠOTOLOVÁ, E. *Vzdělávání Romů*. Praha: Grada Publishing, 2000, ISBN: 80-7169-528-9, s. 39.

⁶⁵ Srov. ROSINSKÝ, R. *Čhavale Romale alebo motivácia rómskych žiakov k učeniu*. Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre. Nitra, 2006, ISBN: 80-8050-955-7, s. 48.

sociální odlišností.⁶⁶ Neobvyklého významu nabývá odpovědnost školy za kvalitu výchovné složky vzdělávacího procesu s cílem přichystat romské dítě k plnohodnotnému občanství a kladné emancipaci při současném vypětí o cílevědomou orientaci všech dětí k tolerantnímu soužití.⁶⁷

České republice je mnohdy vytýkáno, že velké množství romských dětí získává základní vzdělání na praktických školách⁶⁸. To, že některé romské děti přecházejí na praktické školy, se projevuje jako výsledek zaběhnutého rituálu mezi minoritou a majoritou.⁶⁹ Dle Levínské je setkání majority a minority, respektive českých učitelů a romských dětí, krizovou situací, při níž obě strany pocítují velké napětí. Chce tím vyjádřit, že romští žáci nejsou přerazováni a nepřerazují sami sebe na základní praktické školy z důvodu mentální nedostatečnosti, ale z důvodu, že se jedná o proces sociálně-identitní.⁷⁰

1.6.1 Romské děti v mateřské škole

Vzhledem k výši poplatků navštěvuje mateřské školy pouze nepatrné procento romských dětí a většina z nich je proto odkázána jen na předškolní výchovu v rodinách. Ta se bohužel odehrává v podmínkách, které jdou ruku v ruce s nevyhovujícím bydlením a životosprávou, a proto neposkytuje dobrou přípravu pro příští školní vzdělávání.⁷¹

U řady romských dětí ze socio-kulturně znevýhodněného prostředí je v momentě nástupu do školy velkým problémem fakt, že nemají potřebnou předškolní přípravu, která je běžná v majoritních rodinách. Romské děti mají velmi silné sociální dovednosti, ale nejsou dostatečně připraveny na vstup do povinné školní docházky, což se projevuje

---

⁶⁶ Srov. ŠOTOLOVÁ, E. *Vzdělávání Romů*. Praha: Grada Publishing, 2000, ISBN: 80-7169-528-9. s. 36.

⁶⁷ Srov. Tamtéž. s. 36.

⁶⁸ Dříve „zvláštních školách“

⁶⁹ Srov. LEVÍNSKÁ, M. *Možnosti zvládnutí interkulturní komunikace – Případ českých Romů na české škole*. In: BITTNEROVÁ, D. *Etnické komunity Romové*. Praha: Fakulta humanitních studií v Praze jako 11. Svazek edice AGORA, 2013, s. 115.

⁷⁰ Srov. Tamtéž. s. 115.

⁷¹ Srov. NEČAS, C. *Romové v České republice včera a dnes*. Olomouc, Vydala Univerzita Palackého v Olomouci, 2002, ISBN 80-244-0497-4. s. 111.

už při zápisu nebo v průběhu docházky do základní školy.⁷² Z praktického hlediska je tzv. předškolní přípravou myšleno to, že děti například nekreslily doma omalovánky, nehrály si s pastelkami, nikdo je neučil jména zvířat, geometrické tvary a podobně.⁷³

E. Šotolová poukazuje na spolupráci s romskými politickými úřady a občanskými subjekty, které chtějí zvýšit počet romských dětí pravidelně docházejících do mateřské školy, a to alespoň dva roky před začátkem školní docházky.⁷⁴ V mateřských školách by se tak měla vytvořit příznivá atmosféra, která by byla náležitá pro výchovu romských dětí, kdy nedílnou součástí této atmosféry bude vytváření základů českého jazyka u romských dětí, stejně tak jako rozvíjení jazyka romského.⁷⁵

1.6.2 Romské děti v základních školách

V § 2 školského zákona je zakotven rovný přístup ke vzdělávání každého státního občana České republiky, bez jakékoli diskriminace z důvodu rasy, barvy pleti, pohlaví, jazyka, víry, náboženství, národnosti, etnického nebo sociálního původu.⁷⁶

Nástup do základní školy je momentem odloučení od rodiny a komunity. Bittnerová poukazuje na to, že v romské rodině je s velkými obavami očekáván nástup na základní školu. Dítě má před sebou nelehký úkol, a to obhájit v kolektivu svou sociální pozici, obhájit svou tvář a úctu, která mu právem náleží. Zvláště, když škola je zpravidla místem, kde se dítě poprvé setkává s tím, že je cikánem.⁷⁷ Nástup do školy je okamžik, kdy člověk čelí setkání se stigmatem a prožívá hanbu. Zkušenost hanby může doprovázet několik nepříjemných momentů, jako je posměch kolektivu, nezvládnutí tempa učitele(ky), hodnocení pedagogů či odlišnost komunikace. Podstatné je, že tyto momenty bývají stěžejní a zároveň důkazem, že romské děti na základní školu nepatří,

---

⁷² Srov. ŠIMŮNKOVÁ, M. *Předškolní vzdělávání je pro Romy důležité*. [online]. 2013, [cit. 2016-12-09], Dostupné na WWW: <<http://euractiv.cz/rozhovory/cr-v-evropske-unii/monika-simunkova-nedostatek-romskych-deti-v-ms-vede-k-jejich-pozdejsimu-znevyhodneni-csr-zmocnenkyne-romove-010932/>>.

⁷³ Srov. Tamtéž. [online].

⁷⁴ Srov. ŠOTOLOVÁ, E. *Vzdělávání Romů*. Praha: Grada Publishing, 2000, ISBN: 80-7169-528-9. s. 36.

⁷⁵ Srov. Tamtéž. s. 36.

⁷⁶ Srov. Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění platném k 1. 9. 2015.

⁷⁷ Srov. LEVÍNSKÁ, M. *Možnosti zvládnutí interkulturní komunikace – Případ českých Romů na české škole*. In: BITTNEROVÁ, D. *Etnické komunity Romové*. Praha: Fakulta humanitních studií v Praze jako 11. Svazek edice AGORA, 2013, s. 117.

kdy na základě takového zjištění se rozhodují o přestupu na základní praktickou školu.⁷⁸ Dle Bittnerové, která se zabývala výzkumem týkajícím se romských žáků na základních a praktických školách, vyplynulo, že pro romské děti je praktická škola běžnou součástí jejich života a praktickou školu považují za „naši“.⁷⁹

Šotolová, zkoumající vzdělávání Romů v České republice, připomíná, že úkolem národnostního školství je pěstovat národnostní uvědomění a současně přispívat ke sbližování a integraci občanů naší republiky. Cílem je vybavit romské žáky takovými znalostmi, aby se bez potíží mohli zapojit do praktického života nebo pokračovat v dalším studiu.⁸⁰ Základní škola má tak od počátku povinné školní docházky vytvářet příznivou atmosféru pro rozvoj romského dítěte a pěstovat jeho pocit lidské důstojnosti. Šotolová dále popisuje, že k překonání jazykových problémů a rozdílů v připravenosti na vzdělání by mělo docházet ke zřizování málopočetných vyrovnávacích tříd, dále k možnosti zařazení výuky romštiny jako nepovinného předmětu, k výchově pro pochopení ostatních kultur a menšin, včetně romské menšiny, její historie a kultury.⁸¹

1.6.3 Romské děti v středních školách/učilištích

Velmi alarmující je skutečnost, že absolvováním základní nebo v 80 procentech praktické školy školská kariéra Roma obvykle končí. Většina dětí už předem počítá s tím, že půjde „na podporu“, menší část nastoupí do učebního oboru, a mizivá menšina na střední školu.⁸² V učebním oboru a zvláště na střední škole se Rom octne mezi dvěma mlýnskými koly. Rasisticky laděná většina ho těžko přijímá a bývá šikanován. Vlastní rodina a celá romská komunita velmi často s jeho studiem nesouhlasí.⁸³ Vzhledem k tomu, že okamžitá ekonomická rozvaha vede část romských rodin k tomu, aby odrazovali žáka střední školy od studia, neboť tím odstraní finanční zátěž rodiny danou dojížděním, školním stravováním, ubytováním apod., a naopak získá podporu

---

⁷⁸ Srov. Tamtéž. s. 117.

⁷⁹ Srov. Tamtéž. s. 126.

⁸⁰ Srov. ŠOTOLOVÁ, E. *Vzdělávání Romů*. Praha: Grada Publishing, 2000, ISBN: 80-7169-528-9. s. 37.

⁸¹ Srov. Tamtéž. s. 37.

⁸² Srov. ŘÍČAN, P. *S Romy žít budeme-jde o to jak*. Praha: Portál, 1999, ISBN: 80-7178-250-5. s. 116.

⁸³ Srov. Tamtéž. s. 116.

v nezaměstnanosti, je žádoucí nadále poskytovat finanční podporu romským studentům, jak již bylo zahájeno v roce 2000.⁸⁴

I Říčan zdůrazňuje, že je naléhavě potřebné podporovat vzdělávání romských dětí ze selhávajících rodin stipendii, a to už v nejvyšších ročnících základní školy, pokud je naděje, že úspěšně dokončí devátý ročník, tím spíše pak na střední a vysoké škole.⁸⁵

1.7 Formování identity romské mládeže

Jedním ze základních vývojových úkolů, který bývá často spojován s obdobím adolescence, je dosažení vlastní identity. Lawrence Kohlberg, považovaný za klasika teorie morálního vývoje, hovoří o šesti stádiích vývoje morálky, přičemž člověk v období adolescence se nachází na tzv. konvenčním stupni, kdy postupně přechází z orientace „být hodným dítětem“ na orientaci „zákon a řád“.⁸⁶

Identita není hotovou a v adolescenci definitivně utvořenou strukturou, dalo by se říci, že je spojena s trvalým procesem sebepoznávání.⁸⁷ Toto zmíněné sebepoznání je u Romské menšiny obtížnější z toho hlediska, že dochází ke střetu různých vývojových stádií většinové a menšinové společnosti.⁸⁸

Sobotková říká, že: „*Je velmi důležité uvědomit si kontinuitu vlastního života, dokázat propojovat svoji minulou a přítomnou zkušenost s představou vlastní budoucnosti do smysluplného celku – to je klíčová charakteristika dospělé identity.*“⁸⁹

Neuspokojivý prostor a malá příležitost k smysluplné integraci do světa dospělých může vést k nežádoucím rizikovým až nebezpečným cestám formování vlastní identity. Projevem hledání vlastní identity jsou i tzv. *subkultury mládeže*, jejichž hlavním znakem jsou nápadné vnější projevy nebo identifikace s určitým stylem. Jedná se o

---

⁸⁴ Srov. ŠOTOLOVÁ, E. *Vzdělávání Romů*. Praha, Nakladatelství Karolinum, 2008, ISBN 978-80-246-1524-0. s. 46-47.

⁸⁵ Srov. ŘÍČAN, P. *S Romy žít budeme-jde o to jak*. Praha: Portál, 1999, ISBN: 80-7178-250-5. s. 116.

⁸⁶ Srov. NIELSEN SOBOTKOVÁ, V. a kol. *Rizikové a antisociální chování v adolescenci*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2014. ISBN 978-80-247-4042-3. s. 31.

⁸⁷ Srov. Tamtéž. s. 31.

⁸⁸ Srov. SAMKOVÁ, K. *Romská otázka – Psychologické důvody sociálního vyloučení Romů*. Praha: Vydavatelství Blinkr, 2011. ISBN 978-80-87579-03-9. s. 7.

⁸⁹ Srov. NIELSEN SOBOTKOVÁ, V. a kol. *Rizikové a antisociální chování v adolescenci*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2014. ISBN 978-80-247-4042-3. s. 31.

potvrzení vlastní existence klienta, jak před sebou samým, tak i ve společnosti, ve které žije.⁹⁰

1.8 Význam vzdělávání pro romské klienty z NZDM Cross Strakonice

Výše popsaná kritéria nelibosti romských žáků na základních školách a učilištích z pohledu sociálního pracovníka jdou ruku v ruce s klienty NZDM Cross ve Strakonici. Klienti navštěvující toto NZDM jsou ve věkové kategorii od 12 do 26 let. Sociální pracovník se tedy setkává s klienty navštěvujícími základní a praktické školy, stejně tak jako s klienty v učilištích a středních školách. Dalo by se říci, že nejpočetnější skupinou jsou žáci základních a praktických škol. Z pohledu sociálního pracovníka je možné tyto klienty rozdělit na ty, kteří se rádi učí a ve škole nemají víceméně žádné problémy, jsou milí, poddajní a ochotní zapojovat se do činností uskutečňovaných v NZDM. Druhou skupinu tvoří ti, kteří nemají zájem o školu a vzdělání, jsou vzpurní, mnohdy mívají problémy s chováním, kázní a to jak ve škole, tak i v NZDM a později i se zákonem.

Jako sociální pracovníci v NZDM se dnes a denně setkáváme s klienty, kteří chodí s prosbou o pomoc při zvládnutí pro ně obtížné právě probírané studijní látky. Naším úkolem je poskytnout klientovi potřebné doučování a dále se zajímat o jeho další školní prospěch. Z toho důvodu byl v roce 2015 v NZDM Cross vytvořen projekt doučování. Prakticky to probíhá tak, že do NZDM dochází tři dny v týdnu pedagog, který má za úkol doučit klienty látku, jež je potřeba. U klientů nemajících o školu zájem je naším úkolem neustálé nabádání a připomínání nutnosti vzdělání, které si buď klient takzvaně „vezme k srdci“, nebo ho ve většině případů zcela ignoruje.

Stejně tak, jak bylo v předešlých kapitolách interpretováno, ve velké míře se v NZDM Cross setkáváme s klienty, jejichž rodina je zásadně proti vzdělání. Rodina odmítá financování studia klienta a nabádá ho k nástupu na Úřad práce, kde následně inkasují potřebné dávky. Tuto skutečnost nám potvrdili sociální pracovníci z Úřadu práce zabývající se nezaměstnaností mladistvých Romů. Proto se naše NZDM ve

---

⁹⁰ Srov. Tamtéž. s. 31.

spolupráci s Úřadem práce ve Strakoniciích rozhodlo pro pořádání pravidelných besed a workshopů na téma: *Vzdělání, Hledání zaměstnání, Finanční gramotnost*, atp.

Dalším problémem, se kterým se jako sociální pracovníci ve vztahu k romskému klientovi setkáváme, je problém motivace. A to jak motivace v přístupu ke studiu, tak motivace k hledání a nástupu do zaměstnání. Z toho důvodu se budu problematice motivace více věnovat v nadcházející podkapitole.

1.9 Motivace romských dětí

Samotný pojem motivace se v psychologii definuje velmi různorodě. Profesor Nakonečný, který se touto problematikou dlouhodobě zabýval, uvádí, že je více přístupů autorů k definování tohoto pojmu.⁹¹ „J. Nuttin chápe motivaci jako hypotetický proces, jehož podstatným znakem je zaměřování a energetizace chování. Podle něho motivace dává chování jednotu a význam a strukturuje spolu s kognitivními procesy pohyby tak, že vykazují smysluplné aktivity. P. G. Zimbardo zdůrazňuje, že motivaci nikdy nikdo neviděl, že je to pouze pojem vyjadřující určité závěry z toho, co je pozorováno, totiž z toho, že chování směřuje k dosažení určitých cílů, že probíhá s určitým úsilím, že člověk prožívá touhu a chtění.“⁹²

Dle Rosinského je motivačním činitelem hlavně potřeba člověka a prostředí, ve kterém se učí, pracuje a žije. Motiv je pohnutka, příčina činnosti, jimž jsou nejčastěji pudy, tužby, instinkty, sklony, zájmy, povinnosti, ideály a podobně.⁹³

Člověka na vykonání jakékoli činnosti motivuje trvale to, co má pro něho hodnotu či osobní význam. V procesu školského vzdělávání Romů by se pedagogové měli snažit dosáhnout toho, aby touha po poznání, zájem a touha po samostatném hledání byla trvalou pohnutkou k permanentnímu učení se. Na druhou stranu, vyučování nemá sloužit jen k hledání a osvojování si poznatků, ale i k rozvoji lidských vztahů.⁹⁴ Rosinský vymezuje, že důležitým prvkem v procesu motivace romského dítěte je

---

⁹¹ Srov. ROSINSKÝ, R. *Čhavale Romale alebo motivácia rómskych žiakov k učeniu*. Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre. Nitra, 2006, ISBN: 80-8050-955-7. s. 118.

⁹² NAKONEČNÝ, M. *Motivace lidského chování*, Praha: Academia, ISBN: 80-200-0592-7, s. 12.

⁹³ Srov. ROSINSKÝ, R. *Čhavale Romale alebo motivácia rómskych žiakov k učeniu*. Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre. Nitra, 2006, ISBN: 80-8050-955-7. s. 120-121.

⁹⁴ Srov. Tamtéž. s. 135.

vymezení pozitivní motivace. Pozitivní motivací je potřeba něco získat, například být úspěšný, dosáhnout dobrých výkonů či dobrých známek. Úspěch podporuje pozitivní očekávání i sebedůvěru a zároveň posilňuje pozitivní motivaci dítěte.⁹⁵

V této souvislosti vyvstává otázka, jak pracovat s motivací klienta v NZDM? Jistě se mnoho sociálních pracovníků shodne na skutečnosti, že „gádžovská“ motivace nefunguje. Naším úkolem je tak hledat a volit prostředky adekvátní k cílové skupině a zároveň počítat s krátkodobými výsledky. Iva Pillarová, lektorka kurzu Romský svět pořádaný organizací ČAS,⁹⁶ se pokouší definovat možnosti motivací směrem ke klientům, ale zároveň říká, že práce s lidmi je vždy s nejistým výsledkem.⁹⁷ „*Nechtějme po klientech okamžité hmatatelné výsledky ani změny, obzvláště když romští klienti žijí tady a teď*“.⁹⁸

Možnosti motivace klientů:

- motivace emocí – emoce je nositelem informace, tzn. do jakékoliv informace vložím emoce (radost, smutek, gesta), vzbudím u adresáta služby zájem
- motivace pomocí práce s příběhem – nastítnit klientovi podobný příběh, ve kterém se již někdo ocitl
- posílení klienta motivace realitou
- taktilní motivace – žena motivuje ženu
- džendr motivace – podpoření klienta/tky ve své roli
- motivace vlastním postojem pracovníka – „ Já bych to řešil takto...“
- motivace zvědavostí
- motivace kompetencí – rozšíření kompetencí klienta

---

⁹⁵ Srov. ROSINSKÝ, R. *Čhavale Romale alebo motivácia rómskych žiakov k učeniu*. Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre. Nitra, 2006, ISBN: 80-8050-955-7. s. 155.

⁹⁶ Česká asociace streetwork o.s. sdružující nízkoprahové sociální služby (ČAS) je profesní organizace zastupující fyzické i právnické osoby působící v oblasti nízkoprahových sociálních služeb.

⁹⁷ PILLAROVÁ, I. (lektorka kurzu organizace ČAS s názvem Romský svět-Romani luma), Praha. Osobní rozhovor z listopadu 2016.

⁹⁸ Srov. Tamtéž.

- motivace přiblížením - pracovník je na stejné komunikační vlně s klientem
- motivace oddálením – nasměrování klienta na poradenství
- motivace budoucností ⁹⁹

Pillarová k motivačním postojům vůči klientům zdůrazňuje, že emoce, ať už pozitivní či negativní, je nositelem informace a že příběh je možný nástroj řešení problémů, který pomáhá pochopit situaci a umožňuje klientovi se rozhodnout podle svých možností. ¹⁰⁰

K osobní zkušenosti týkající se motivace klientů mohou jen potvrdit ne-funkci tzv. „gádzovské“ motivace. Přesto je v NZDM řada sociálních pracovníků, kteří se s neúspěchem motivace vůči klientům musí popasovat sami a zároveň se nesmí jedním neúspěchem nechat odradit. Absence zájmu u romského klienta je na denním pořádku. Jedním z klíčových předpokladů k tzv. „*získání si klienta*“ je získání klientovo důvěry. Při práci s romskými dětmi a mladistvými je specifický fakt, že toto zmíněné získání důvěry je mnohdy běh na dlouhou trať trávající i několik let.

1.10 Hodnoty romských klientů

V průběhu lidského života se hodnotová orientace u každého jedince mění. Jestliže je pro člověka v mládí důležitá fyzická krása, tak ve stáří tomu tak být nemusí. Pro někoho mohou být peníze a majetek na prvním stupni fiktivního hodnotového žebříčku do té doby, než zestárne a onemocní. Někdo si mnohem více cení přátelství než rodiny, jiný za nejdůležitější v životě považuje romskou kulturu. ¹⁰¹

---

⁹⁹ Srov. Tamtéž.

¹⁰⁰ Srov. Tamtéž.

¹⁰¹ Srov. VYCHOPŇOVÁ, L. *Žebříček hodnot vsetínských Romů*. Zlín, 2013. Bakalářská práce. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Fakulta humanitních věd. Vedoucí práce Mgr. Jakub Hladík Ph. D. [online], Dostupné na WWW: <http://digilib.k.utb.cz/bitstream/handle/10563/21346/vychop%C5%88ov%C3%A11_2013_bp.pdf?sequence=1>.

Samková zdůrazňuje, že je holou skutečností, že se až do dnešních dnů nepodařily rozkrýt vnitřní mechanismy chování Romů, související s hodnotovým systémem a způsobem života.¹⁰²

„Romové jsou orientováni hmotně, ve snaze vyrovnat se co nejrychleji po vnější stránce ostatnímu obyvatelstvu.“¹⁰³ Romové, respektive romské děti žijí „obklíčení“ majoritní společností. Tím je míněno, že jsou ovlivněni jejími zákony, hodnotami i nastavenými normami. Vnější vlivy, které na romské děti působí, můžeme konkretizovat jako jejich společenské postavení, zaměstnání a vztah k práci, škole a vzdělávání a v neposlední řadě tradiční romskou kulturou. Vnitřními vlivy je míněna rodina jako taková, respektive příslušnost k romskému etniku a současnému prostředí, v němž žijí. Nepochybný vliv mají některá romská hnutí a nelze přehlédnout ani příslušnost ke specifickému romskému jazyku. To vše společně utváří hodnotový žebříček romských dětí.¹⁰⁴ Školní vzdělanost se v pomyslném hodnotovém žebříčku romských dětí dostává na nízkou úroveň, materiální hodnoty, kterým předchází touha po získání množství peněz, převládají nad potřebou vzdělanosti.¹⁰⁵

Výchova dětí v romských rodinách je v porovnání s majoritním typem rodiny hodně volná. Tím je myšleno, že dítě může vše a nemusí zpravidla nic. Další charakteristikou je skutečnost, že je dítěti hodně promíjeno. Velkou část dětství je o dítě pečováno ženskou částí rodiny, kdy je jedním z mnoha a postrádá tak svou individuální hodnotu. Dětství Romů je v porovnání s dětstvím neromských dětí kratší. Děti jsou brzo vtahovány do rozhovorů, záležitostí a rozhodování dospělých, mají tak náskok při rozvíjení sociálních kontaktů a předčasně dozrávají.¹⁰⁶

Teorie praví, že pro Romy jsou materiální hodnoty důležité, stojí výše než vzdělanost a Romové jimi demonstrují svou prestiž a hodnotu ve společnosti. Na rozdíl

---

¹⁰² Srov. SAMKOVÁ, K. *Romská otázka – Psychologické důvody sociálního vyloučení Romů*. Praha: Vydavatelství Blinky, 2011. ISBN 978-80-87579-03-9. s. 7.

¹⁰³ ŠOTOLOVÁ, E. *Vzdělávání Romů*. Praha, Vydała Grada Publishing, spol. s.r.o., 2000, s. 39.

¹⁰⁴ Srov. CRHOVÁ, T. *Hodnoty romských dětí – jejich vývoj a možnosti ovlivnění*, Brno, 2012. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta, Katedra občanské výchovy. Vedoucí práce PhDr. Milan Valach, Ph.D. [online], Dostupné na WWW: <<http://www.vyzkum-mladez.cz/zprava/1482252991.pdf>>

¹⁰⁵ Srov. KOVAŘÍKOVÁ, M. a kol. *Pedagogicko-psychologická problematika romských žáků ve vztahu k jejich školní úspěšnosti*. Ústí nad Labem: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem, 1998. s. 22.

od schopností či znalostí, pro které by mohli být uznáváni, jsou materiální předměty na první pohled viditelné a snadno získatelné.¹⁰⁷ U řady Romů začíná v dnešní době převažovat konzumní měšťácký styl života. Minoritní občané, kteří nežijí v bídě, si rádi dopřejí drahé, luxusní a moderní oblečení, čímž se chtějí co nejvíce přiblížit majoritě.¹⁰⁸ Říčan zdůrazňuje, že utlačovaná menšina si svůj pocit méněcennosti kompenzuje pomocí demonstrace své majetnosti spočívající v koupi drahých automobilů, šperků, elektroniky i oblečení.¹⁰⁹

Nezastupitelnou hodnotu má pro většinu romské populace rodina. V tradiční romské rodině se šíří určité kulturní a etické normy, které zakouší všichni členové minoritní rodiny. Romská rodina je dále charakteristická životem v širší velko-rodině komunitním způsobem života, absencí hranic mezi soukromým a veřejným, zřetelným dělením rolí v romské rodině a chápáním obydlí jako něčeho dočasného či provizorního.¹¹⁰

Jako sociální pracovnice působící v NZDM Cross ve Strakoniciích jsem se dnes a denně setkávala s klienty, ať už mladšími nebo i těmi staršími, kteří přišli do klubu popovídat si a svěřit se. Během rozhovorů s klienty měl pracovník šanci poznat je více do hloubky, dozvědět se něco o jejich životech, rodinách, vztazích, ale i hodnotách, které preferují. V NZDM Cross, kde tvoří převážnou většinu romští klienti a denně do zařízení zavítá cca 40 dětí a mladých lidí, stála na první příčce v pomyslném žebříčku hodnot rodina. A to ne jenom vztahy v bližší rodině, ale i vztahy v rodině vzdálenější, jako jsou sestřenice, bratrance, tety a strýčci. Pro majoritní občany je běžné soužití maximálně pěti až sedmi lidí, u romské minority je to někdy dvanáct až patnáct Romů. Sami klienti několikrát uvedli na pravou míru fakt, že nepodat pomocnou ruku v nouzi své rodině se jednoduše u Romů neakceptuje. Další jednoznačnou funkcí rodin a zároveň faktorem posilujícím prestiž je počet narozených dětí, každé dítě v rodině je

---

¹⁰⁶ Srov. VOTRUBOVÁ, A. *Poznejte život romských dětí*. 2007, [online], [cit. 2017-02-11]. Dostupné na WWW: <http://zpravy.idnes.cz/poznejte-zivot-romskych-deti-nabada-prirucka-ucitele-pdt-domaci.aspx?c=A070801_141616_domaci_anv>.

¹⁰⁷ Srov. LISÁ, H. a kol. *Romové v České republice*. Praha: Sociopress, 1999, ISBN 80-902260-7-8. s. 22.

¹⁰⁸ Srov. BARTŮŇKOVÁ, T. *Hodnoty romských dětí*. Brno, 2008, Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta, Katedra občanské výchovy. Vedoucí práce PhDr. Milan Valach, Ph.D. [online], Dostupné na WWW: <http://is.muni.cz/th/184165/pedf_b_b1/>.

¹⁰⁹ Srov. ŘÍČAN, P. *S Romy žít budeme – jde o to jak*. Praha: Portál, 1999, ISBN: 80-7178-250-5. s. 53.

¹¹⁰ Srov. ROSINSKÝ, R. *Čavale Romale alebo motivácia rómskych žiakov k učeníu*. Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre. Nitra, 2006, ISBN: 80-8050-955-7. s. 28.

vítané. Z rozhovorů s klienty pro mne bylo dále patrné, že svět dětí a dospělých, jako by nebyl oddělen, děti mnohdy vyprávěly příběhy, jejichž byly součástí a které by v neromské rodině dětem přístupné nebyly. Klienti navštěvující NZDM Cross byli často v příbuzenském vztahu, ať už sourozenci, či sestřenice a bratraci. Specifické postavení měla nejstarší dívka této rodiny, která jako by částečně přebrala funkci matky po dobu trávení volného času v NZDM. Druhý pomyslný žebříček hodnot patřil u romských klientů bezesporu zdraví. Měla jsem možnost být přítomna několika situacím, kdy romským klientům vážně onemocněl jeden z členů rodiny a v tu chvíli nedokázali myslet a řešit cokoli jiného. Třetí pozici bych dle mého názoru a zkušeností s mladými Romy přisoudila hmotným věcem. Jak už bylo výše uvedeno „*Romové jsou orientováni hmotně.*“ V NZDM Cross bylo běžné, že se klienti předháněli ve značkových oblečeních i botách, nejnovějších mobilních telefonech a další luxusní elektronice.. Hodnotu vzdělání, jako předpokladu lépe placené práce či lepšího společenského postavení, klienti NZDM Cross upozadovali či dokonce zavrhovali.

1.11 Podpora smysluplného trávení volného času

Rozmanité aktivity ve volném čase jsou samozřejmou součástí života všech dětí a mladých lidí. Kvalita této činnosti však markantně závisí na podmínkách, v jakých se realizuje a zejména na její organizaci. Z toho důvodu je strategickým cílem podpora občanských sdružení, které jsou zaměřené na činnost romských dětí a mládeže ve volném čase, kdy je třeba využít této oblasti života k vzájemnému setkávání a integraci.¹¹¹

Jednou z podstatných možností, jak podpořit romská občanská sdružení zabývající se prací s dětmi a mládeží, je například propůjčení prostorů škol a školských zařízení. Finanční prostředky účelově vázané na činnost s dětmi a mládeží poskytují ústřední orgány státní správy, ale též kraje, okresní a místní orgány, neziskové organizace a dobrovolní dárci.¹¹²

---

¹¹¹ Srov. ŠOTOLOVÁ, E. *Vzdělávání Romů*. Praha, Nakladatelství Karolinum, 2008, ISBN 978-80-246-1524-0. s. 47.

¹¹² Srov. Tamtéž. s. 47.

Z důvodu dlouhodobých pozitivních zkušeností se jeví jako velmi nezbytné podporovat střediska volného času a jiná zařízení obdobného typu v jejich činnosti s romskými dětmi a mládeží. Především na místní úrovni je nezbytné vyvinout aktivity směřující k většímu zapojení vedoucích zájmových aktivit z řad Romů. Tam, kde se to podařilo, byly získány výsledky, které mohou být pro ostatní značně inspirující. Právě v této oblasti se mnohdy tvůrci žádoucí změny stávají sami Romové.¹¹³

---

¹¹³ Srov. Tamtéž. s. 47.

2 Podstata sociální práce v NZDM Cross

Po roce 1989 rozvinuly nestátní organizace nové typy programů zabývající se prací s ohroženými dětmi a rizikovou mládeží. Tato zařízení mají zpravidla podobu nízkoprahových klubů, které jsou obvykle zaměřeny na romské děti a mládež.¹¹⁴

Název Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež (dále NZDM) mnohdy podněcuje u veřejnosti mínění, že se jedná o zařízení, v němž pracovníci schvalují, kryjí nebo dokonce podporují delikventní chování dětí a mládeže, mnohdy jde také o představu, že NZDM je „doupětem feťáků“.¹¹⁵ Pro mnoho lidí z laické i odborné veřejnosti není tato služba populární. Váhají nad jejím smyslem a někteří ji zcela odsuzují a upozorňují na to, že děti a mládež se někde shromažďují, jsou hluční, vulgární a mnohdy dělají nepořádek.¹¹⁶

Pokud se chceme zabývat podstatou sociální práce v NZDM Cross ve Strakonících, měli bychom pro upřesnění terminologie nejprve ozřejmit a ukotvit samotný pojem NZDM, dále konkretizovat principy, cíle a poslání této organizace.

2.1 Zákonné ukotvení NZDM

Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež (dále jen NZDM) jsou ukotvena zákonem č. 108/2006 Sb., zákonem o sociálních službách § 62, a dále vyhláškou č. 505/2006 Sb. § 27, které vymezují základní činnosti při poskytování sociálních služeb v NZDM.

Dle výše uvedeného zákona o sociálních službách můžeme NZDM definovat takto:
„Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež poskytují ambulantní, popřípadě terénní

---

¹¹⁴ Srov. MATOUŠEK, O. a kol. *Sociální práce v praxi*. Praha: Portál, 2005. ISBN 978-80-7367-818-00. s. 274.

¹¹⁵ Srov. ŠANDOR, J. *Nízkoprahové programy pre deti a mládež*. In: *Nízkoprahové programy pre deti a mládež. Úvod do problematiky*. Nadácia mládeže Slovenska, 2005, s. 13.

¹¹⁶ Srov. BARTOŇOVÁ, I. *Význam nízkoprahových zařízení pro děti a mládež z pohledu cílové skupiny*. Brno, 2012. Bakalářská práce. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Fakulta humanitních studií. Vedoucí

*služby dětem ve věku od 6 do 26 let ohroženým společensky nežádoucími jevy. Cílem služby je zlepšit kvalitu jejich života, umožnit jim lépe se orientovat v jejich sociálním prostředí a vytvářet podmínky k řešení jejich nepříznivé sociální situace. Služba může být osobám poskytována anonymně.*¹¹⁷

Činnost nízkoprahových zařízení pro děti a mládež spadá do oblasti služeb sociální prevence. „*Služby sociální prevence napomáhají zabránit sociálnímu vyloučení osob, které jsou tímto ohroženy pro krizovou sociální situaci, životní návyky a způsob života vedoucí ke konfliktům se společností, sociálně znevýhodňující prostředí a ohrožení práv a oprávněných zájmů trestnou činností jiné fyzické osoby. Cílem služeb sociální prevence je napomáhat osobám k překonání jejich nepříznivé sociální situace a chránit společnost před vznikem a šířením nežádoucích společenských jevů.*“¹¹⁸

Rozdíl mezi Nízkoprahovým zařízením pro děti a mládež (NZDM) a Střediskem volného času (dále SVČ) či Domem dětí a mládeže (dále DDM) je v tom, že do SVČ a DDM dochází děti, které tam rodiče přihlásí. Pochází z rodin, kde mají rodiče o děti zájem a mají zájem o to, jakým způsobem tráví jejich děti volný čas. Oproti tomu v NZDM jsou děti anonymně, toto zařízení navštěvují neorganizovaně. V NZDM pracují s dětmi i mladistvými individuálně, ale také s celou partou, subkulturou či komunitou. Důležitým specifikem NZDM je dlouhodobý proces navazování kontaktů a vztahů důvěry.¹¹⁹

2.1.1 Co může NZDM uživateli nabídnout

V návaznosti na vyhlášku č. 505/2006 Sb. § 27 může NZDM klientovi nabídnout:

a) Výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti

NZDM má za úkol zajistit klientovi takové podmínky, které jsou společensky přijatelné pro vytváření a uskutečňování volnočasových aktivit. Klientům je poskytnuto

---

práce Mgr. Petr Sýkora, Ph. D. [online], [cit. 2017-01-10], Dostupné na WWW: <https://theses.cz/id/1hhw0j/Vznam_NZDM_z_pohledu_clov_skupiny.pdf>.

¹¹⁷ Srov. Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, 2006

¹¹⁸ Srov. Tamtéž.

¹¹⁹ Srov. ŠANDOR, J. *Nízkoprahové programy pre deti a mládež*. In: *Nízkoprahové programy pre deti a mládež. Úvod do problematiky*. Nadácia mládeže Slovenska, 2005, s. 15.

bezpečné prostředí a podpora pro smysluplné a aktivní trávení volného času, které je nástrojem k navázání důvěry klientů. Nesmí být opomenuta podpora zájmu a potřeb klientů, dále prevence kriminality a sociálně patologických jevů. Dalším úkolem je pracovní výchovná činnost s dětmi, která vede k aktivizaci klientů a jejich aktivnímu přístupu k životu. Základem je zvyšování dovedností a kompetencí uplatňovaných v osobním životě. Nedílnou součástí tvoří vedení klientů v posilování a budování sebedůvěry, podpora při stanovování reálných životních cílů a vedení k zodpovědnosti za vlastní život. V neposlední řadě má NZDM za úkol zajistit podmínky pro přiměřené vzdělávání, respektive podporovat, motivovat a poskytnout pomoc v přípravě do školy.¹²⁰

b) Zprostředkování kontaktu se společenským prostředím

Uvnitř klubu: Uvnitř klubu je stěžejním bodem dodržování principů a povinností NZDM, úkolem sociálního pracovníka je apelovat na klienty v respektování pravidel slušného chování a učení hodnotám. Sociální pracovníci trénují s klienty jejich vyjadřovací schopnosti, vyplnění různých druhů žádostí, sepsání životopisu či úředního dopisu. Učí klienty jasnému typu socializace a chování klienta ve skupině, dále u klienta mapují a rozvíjejí zájmové oblasti a poradenstvím dopomáhají k řešení obtížných životních situací.

Vně klubu: Mimo NZDM dopomáhají sociální pracovníci ve zprostředkování jakýchkoli kontaktů. Návěkem učí upevňovat základní sociální dovednosti, plánovat a řešit konfliktní situace. Za stěžejní se považuje seznámení klientů s termínem individuální zodpovědnosti či překonání pocitu izolace, který souvisí se zažitými způsoby života, či příslušností k jakékoliv komunitě. Sociální pracovníci se snaží o zvyšování sebevědomí klientů a to prezentací činnosti NZDM, ale stojí také klientům po boku v konfrontaci s negativními reakcemi společnosti. NZDM zprostředkovává svým klientům různé sportovní akce, kde mají uživatelé možnost seznámit se s důsledným uplatňováním pravidel FAIR PLAY.¹²¹

---

¹²⁰ Srov. Vyhláška č. 505/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o soc. službách.

c) sociálně terapeutické činnosti

„Poskytování socioterapeutických činností klientům vede k jejich rozvoji a udržení osobních a sociálních schopností a dovedností podporujících jejich sociální začleňování.“¹²²

Tyto činnosti jsou realizovány formou prožitkových technik, terapeutických metod, psychosociálních her, metodami sociální a osobnostní výchovy, individuální a skupinovou prací, cíleně zaměřenou situační a krizovou intervencí a podobně. To vše probíhá v rámci poradenství, individuálních i skupinových debat, besed a rozhovorů, díky kterým se mladí lidé učí a rozvíjejí komunikaci, naslouchání a prosazování svého názoru a hledání kompromisů.¹²³

○ Poradenství

Proces, při kterém dochází k řešení aktuálních problémů klienta. Pracovník poskytuje vyslechnutí, zorientování se, nalezení cesty řešení v následujících oblastech života, jako jsou škola, vztahy, návykové látky, práce, bydlení, finance, zdraví, sex, volný čas atp. Poradenství se poskytuje na třech úrovních: individuální, skupinové, rodinné.

○ Krizová intervence

Ve většině případů se jedná zejména o situace, které jsou spojené s výrazným negativním emočním prožíváním, a to úmrtím, rozvodem rodičů, znásilněním, životním neúspěchem, rozchodem s partnerem, šikanou či týráním.

○ Skupinová práce

Jedná se o cílený rozvoj psychosociálních dovedností. Cílená plánovaná aktivita zakončená společným vyhodnocením s uživateli.

---

¹²¹ Srov. Vyhláška č. 505/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o soc. službách.

¹²² Srov. Tamtéž.

¹²³ Srov. Tamtéž.

- **Terapeutické metody**

Například arteterapie, muzikoterapie, dramaterapie – tedy výtvarné, hudební a divadelní terapeutické činnosti, které rozvíjejí osobnost klienta.

- **Pracovní dílny**

Prostřednictvím pracovních výchovných dílen (keramická a výtvarná dílna, hudební dílny hudební teorie a praxe, tvůrčí dílny, vaření), nebo jednorázové dílny zaměřené na konkrétní téma dle zájmu a potřeb mladých lidí.

- **Psychosociální hry**

Psychosociální hry slouží jako nástroj sociálního učení k prohlubování sociálních dovedností dětí a mladých lidí. Jejich smyslem je nejen tyto dovednosti u dětí rozvíjet, ale zároveň je právě formou hry a vlastního prožitku při hře přivádět k odpovědnosti za své chování a činy a k pochopení sebe sama.¹²⁴

d) pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí

V tomto případě je hlavním úkolem sociálního pracovníka poskytnout klientovi pomoc při vyřizování běžných záležitostí. Jedná se o informační servis, základní poradenství, předpokladem je značná spolupráce NZDM se sociálními službami, institucemi a dalšími službami v místě, kde působí. Jedná se například o pedagogicko-psychologické poradny, exkurze do škol, poradenství na úřadu práce a mnoho dalších. Nedílnou součástí tvoří informační servis finanční problematiky a to informovanost ohledně sociálních dávek, půjček, exekucí či dluhů na nájemném.¹²⁵

---

¹²⁴ Srov. Tamtéž.

¹²⁵ Srov. Tamtéž.

2.1.2 Princip Nízkoprahovosti

Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež se plně hlásí k principům poskytování sociálních služeb. Jako významný specifický princip svého fungování definují nízkoprahovost:

„Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež realizují službu tak, aby byla umožněna maximální dostupnost, tedy ve snaze odstranit časové, prostorové, psychologické a finanční bariéry, které by bránily cílové skupině vyhledat prostory zařízení či využít nabídky poskytovaných služeb.“¹²⁶

- Zařízení vytváří prostředí, které je svým charakterem a umístěním blízké přirozenému prostředí cílové skupiny.
- Pro omezení přístupu uživatele ke službě není důvodem pasivita či názorová odlišnost.
- Uživatel má možnost zůstat v anonymitě. Jakákoliv dokumentace obsahující osobní údaje uživatele musí být vedena se souhlasem uživatele a s právem do ní nahlížet. Zařízení získává jen ty údaje uživatele, které jsou stanoveny jako nezbytné pro poskytování odborných a kvalitních služeb.
- Pro užívání služby není podmínkou členství ani jiná forma registrace. Pravidelná docházka do zařízení není podmínkou užívání služby. Uživatelé mohou přicházet a odcházet v rámci otevírací doby zařízení podle svého uvážení. Uživatel není povinen zapojit se do připravených činností.
- Služby sociálního charakteru jsou poskytovány bezplatně.
- Provozní doba služby odpovídá potřebám uživatele. Je k dispozici v době, kdy uživatel má podmínky přijít do zařízení (jak z hlediska dne, tak měsíce a roku).
- Zároveň je provozní doba služby stabilní a nedochází k jejím náhlým výpadkům. Službu může využít kdokoliv z cílové skupiny bez omezení, pokud svým

---

¹²⁶ Česká asociace Streetwork, o.s. *Pojmosloví Nízkoprahových zařízení pro děti a mládež*, [online].

chováním a jednáním neomezuje a neohrožuje sám sebe, ostatní uživatele, pracovníky či efektivitu služby.¹²⁷

2.2. NZDM Cross Strakonice

Cross je nízkoprahové zařízení pro děti a mládež, které je provozované občanským sdružením Prevent99, které vzniklo v roce 2013. Toto zařízení vzniklo v jihočeském městě Strakonice jako reakce na potřeby mladých lidí a dospívajících, a to jako prostředí, kde mohou v bezpečí trávit volný čas a na jehož chodu se mohou sami podílet.¹²⁸

Pro uživatele této služby se používá označení „*klient*“, termínem „*zájemce o službu*“ je použito pouze v souvislosti, pokud s osobou nebyla ještě uzavřena ústní nebo písemná smlouva o užívání služby. Období od chvíle, kdy člověk prvně vstoupí do zařízení, do uzavření ústní smlouvy se nazývá „*adaptační období*“. Toto období trvá přibližně tři návštěvy v zařízení. V této době se zájemce o službu seznamuje se zařízením, jeho pravidly a zaměstnanci, aby chápal principy a cíle zařízení v okamžiku, kdy bude uzavírat smlouvu.¹²⁹

Úkolem sociálního pracovníka je vést dokumentaci potřebnou pro výkon sociální práce s konkrétním klientem. Tato dokumentace by měla obsahovat **kód klienta**, který klient obdrží po vstupu do zařízení, dále výkon **služby**, které klient čerpal a které jsou označeny číslem. **Popis kontaktu**, tímto popisem je myšleno zaznamenání informací důležitých pro další kontakt s klientem, neobvyklé situace, informace důležité pro další práci s klientem, informace mapující klientovu nepříznivou životní situaci, individuální plán, uskutečněné kroky a případná revize. **Datum, pohlaví klienta a iniciály pracovníka**.¹³⁰

---

¹²⁷ Česká asociace Streetwork, o.s. *Pojmosloví Nízkoprahových zařízení pro děti a mládež*, [online].

¹²⁸ Srov. *Služby pro děti a mládež*. Prevent 99 z.ú., [online], [cit. 2017-12.03], Dostupné na WWW: <<http://www.prevent99.cz/home/sluzby-pro-deti-a-mladez>>.

¹²⁹ Operační manuál NZDM Cross. Strakonice.

¹³⁰ Operační manuál NZDM Cross. Strakonice.

2.2.1 Poslání NZDM Cross

Podle ČAS¹³¹ je posláním NZDM usilovat o sociální začlenění a určitou pozitivní změnu v životním stylu dětí a mládeže, které se ocitají v nepříznivé sociální situaci. Dílčím posláním je poskytnout klientovi odbornou pomoc, podporu, informace a předcházet tak jejich sociálnímu vyloučení.¹³²

*„Posláním NZDM Cross je poskytnout podporu pro zdravý rozvoj dospívajících a mladých dospělých ze Strakonického regionu, kteří se ocitají, nebo mohou ocitnout v obtížné životní situaci. Jsou ohroženi společensky nežádoucími jevy, nebo se v prostředí, kde k nim dochází, začínají pohybovat.“*¹³³

Z pohledu věku klientů, je úkolem NZDM snížit rizika spojená s dospíváním, vytvořit bezpečný prostor pro trávení jejich volného času a řešení jejich aktuálních problémů. NZDM Cross umožňuje odbornou pomoc, podporu a informace v zařízení, které je také místem, kde lze trávit svůj volný čas. Dále je variantou k místům potenciálně ohroženým nežádoucími jevy, jako jsou bary, hospody, ulice. Cílem služby je odvrátit děti a mládež od rizikového životního stylu a zmírnit co nejvíce následky rizikového chování, pokud se již vyskytlo.¹³⁴

2.2.2 Cíle NZDM Cross

NZDM Cross propaguje dva druhy cílů, první směřují k uživatelům služby, druhé směrem k institucím a společnosti.

První cíl směřující k uživatelům služby se týká předcházení rizikovému chování a sociálnímu vyloučení u dané cílové skupiny. Dalším cílem je vytvořit pro klienty bezpečný prostor a to při trávení volného času nebo řešení aktuálních problémů. Neopomenutelným cílem je podporovat zvládání obtížných životních situací, stejně tak jako zvyšovat sociální schopnosti a dovednosti klientů. Úkolem sociálních pracovníků je snažit se u klientů snižovat rizika vyplývající z konfliktních sociálních situací,

---

¹³¹ Česká asociace streetwork

¹³² Srov. Kolektiv autorů. *Pojmosloví NZDM*. 1. Vydání, Praha: ČAS 2008, s. 3.

¹³³ *Služby pro děti a mládež*. Prevent 99 z.ú., [online], [cit. 2017-12.03], Dostupné na WWW: <<http://www.prevent99.cz/home/sluzby-pro-deti-a-mladez>>.

životního stylu a rizikového chování. Důležitým cílem je podporovat klienty v začlenění a zapojení do komunity svých vrstevníků a celé společnosti. Sociální pracovník má vytvořit podmínky k řešení nepříznivé situace klienta a s tím i souvisí vytvoření bezpečného místa, kde může trávit svůj volný čas. Důležité je také poskytnout klientovi prostor pro osobní a kreativní vyjádření. Navázání důvěrného respektujícího vztahu mezi pracovníky a klienty jde ruku v ruce s poskytováním určitého poradenství klientům.¹³⁵

Cílem vůči institucím a společnosti je spolupracovat s místními komunitami na projektech a plánování strategií směřujících ke snížení ohrožení mládeže a mladých dospělých na Strakonicku sociálně nežádoucími jevy a sociálním vyloučením. Dalším důležitým cílem je být partnerem institucím a organizacím, zabývajícím se prevencí rizikového chování u mládeže.¹³⁶

2.2.3 Cílová skupina NZDM Cross

Cílovou skupinou NZDM je takzvaná riziková mládež, která se dle Matouška jeví jako vážný sociální problém, který se v historii objevuje až v novověku. Na vzniku tohoto jevu se v posledních dvou stoletích podílejí různé společenské změny probíhající v západních společnostech.¹³⁷

Cílovou skupinou pro sociální pracovníky pracující v oblasti sociální práce s rizikovou mládeží jsou prokazatelně děti a mládež, která zakouší zážitek spojený s těžkostmi v psychologickém a sociálním fungování. V období dospívání přichází mládež do kontaktu s vrstevnickou skupinou a má jen omezený repertoár naučených a vyzkoušených reakcí, o nichž soudí, že jsou společensky přijatelné.¹³⁸ Matoušek zdůrazňuje, že primárně preventivní program, tedy program zasahující příslušnou

---

¹³⁴ Srov. Operační manuál Cross.

¹³⁵ Srov. *Cíle*. Operační manuál Cross. [online], [cit. 2017-01-03], Dostupné na WWW: <<http://cross.prevent99.cz/cile>>

¹³⁶ Srov. Operační manuál NZDM Cross. Strakonice

¹³⁷ Srov. MATOUŠEK, O. a kol. *Sociální práce v praxi*. Praha: Portál, 2005. ISBN 978-80-7367-818-00. s. 267.

¹³⁸ Srov. Tamtéž. s. 274.

cílovou skupinu, u které se ohrožení dá předpokládat a u níž riziko ještě nemělo negativní důsledky, by měl tuto skupinu ovlivňovat co nejdříve.¹³⁹

NZDM Cross ve Strakonících je zařízení poskytující služby, které jsou určeny dětem, dospívajícím a mladým dospělým ve věku 12 až 26 let¹⁴⁰:

- *„kteří se ocitají, nebo mohou ocitnout v obtížné životní situaci*
- *jsou ohroženi společensky nežádoucími jevy, nebo se začínají pohybovat v prostředí, kde k nim dochází*
- *jsou ohroženi sociální exkluzí, nebo sociálním znevýhodněním*
- *se díky svému životnímu stylu často dostávají do konfliktů s okolím, inklinují k rizikovému chování, které může vyústit v experimentování s alkoholem, drogami, hazardními hrami, rizikovým sexuálním chováním, násilím apod.*
- *jsou neorganizované děti, mládež a dospívající, kteří mají nevyhraněné zájmy, nepřicházejí s jasnou zakázkou a nedokáží ji definovat*
- *jsou děti, mládež a dospívající, kteří dávají přednost neproduktivnímu trávení volného času mimo rodinu či jinou sociální skupinu a tráví svůj volný čas na ulici.“¹⁴¹*

2.2.4 Principy NZDM Cross

Matoušek soudí, že dobré zařízení poskytující kvalitní službu musí pokrývat relevantní okruh klientových potřeb a zahrnovat okruh pro klienta nejvýznamnějších osob.¹⁴²

„Mezi základní principy poskytování sociálních služeb v NZDM Cross patří:

Dobrovolnost, informované rozhodnutí – *Účast klienta v programu je dobrovolná, o jeho využití a průběhu se uživatel rozhoduje se znalostí podmínek, práv a povinností.*

---

¹³⁹ Srov. Tamtéž. s. 274.

¹⁴⁰ Srov. Operační manuál NZDM Cross. Strakonice.

¹⁴¹ Operační manuál NZDM Cross. Strakonice.

¹⁴² Srov. MATOUŠEK, O. a kol. Sociální práce v praxi. Praha: Portál, 2005. ISBN 978-80-7367-818-0. s. 270.

Otevřenost – Klienti služby se mohou aktivně podílet na tvorbě a nastavení služeb, hodnotit užitečnost a efektivitu služby, vyjadřovat se k problémům.

Respekt – Respektovat možnosti a schopnosti každého uživatele služby, který se sám rozhoduje, jaké služby využije.

Individuální přístup – Služby vycházejí vstříc individuální potřebě uživatele, je brán ohled na jeho aktuální životní situaci.

Důvěrnost, mlčenlivost – Veškeré jmenovité údaje o klientovi služby jsou důvěrné a nejsou poskytovány bez jeho souhlasu.

Odbornost a spolupráce – Služby jsou poskytovány personálem s odpovídajícím vzděláním a praxí. Pokud požadovanou či indikovanou službu daný program neposkytuje, odkáže klienta na příslušné odborné pracoviště.

Rovnost – Odborné služby programů jsou veřejně přístupné bez ohledu na vzdělání, pohlaví, věk, rasu, politické přesvědčení, náboženství, právní či společenské postavení, psychický či fyzický stav.

Nízkoprahovost – Služby jsou nastaveny tak, aby poskytovaly co nejširší nabídku při minimalizaci vstupních podmínek.

Anonymita – U uživatelů služby se nezjišťují osobní údaje a uživatelé se evidují pomocí anonymních kódů.

Bezplatnost – Služby jsou klientům poskytovány bezplatně.

Dostupnost – Služby jsou klientům poskytovány kdykoli během pracovní doby, není potřeba předchozího ujednání ani doporučení odborníka. ¹⁴³

2.3 Nepříznivé sociální situace a rizikové chování klienta v NZDM Cross

Zákon o sociálních službách definuje nepříznivou sociální situaci, tou se rozumí taková situace, ve které osoba pro ztrátu soběstačnosti z důvodu věku, zdravotního stavu,

vlivem krizové sociální situace či životních návyků není schopna dostatečně zabezpečovat a uspokojovat své životní potřeby.¹⁴⁴

V šedesátých letech 20. století se začal šířeji užívat termín *subkultura mládeže*, která je dle Jedličky definována jako specifický útvar, vytvářející se v adolescenci a je zcela uzavřený před světem dospělých.¹⁴⁵ Tento specifický a uzavřený útvar se označoval svébytným životním stylem, kontakty a zvyklostmi skupin, které jsou nezávislé na autoritách a dospělých.¹⁴⁶

Josef Smolík definuje subkultury mládeže jako skupiny mladých dospívajících lidí, které mají specifické chování mládeže a sklon k určitým hodnotovým preferencím. Dle Smolíka to znamená, že mají společného „něco“, a to „něco“ bývá často nějaký společný problém, zájem, či zvyk, který je odlišuje od ostatních sociálních skupin.¹⁴⁷

Jedním z klíčových pojmů v NZDM Cross, se kterým se dnes a denně setkáváme je pojem *nepříznivá sociální situace*, která se u klientů projevuje v těchto oblastech:

- **Rodina** – Rodiče bývají často pro děti špatným vzorem, užívají návykové látky, jsou nezaměstnaní, neplní svoje rodičovské povinnosti, je jim jedno, kde jejich dítě tráví volný čas, nevšímají si jich a nemají zájem o prospěch dětí ve školách a jejich budoucnost.
- **Škola/Práce** – Klienti navštěvující NZDM Cross nezvládají nároky, které jsou na ně ve školách kladeny, nepřipravují se na vyučování a následně tak mají špatný prospěch. V mnohých případech dochází ke konfliktům se spolužáky i učiteli, děti nerespektují autoritu učitele a naopak učitelé nerespektují názor žáka a neberou v potaz obtíže doprovázející komunikaci romských dětí. Klientům chybí reálná představa o budoucnosti, jsou neinformováni o trhu práce, nespokojeni se zvolenou životní cestou ale zároveň nechtějí vynaložit žádné prostředky k naplnění svých cílů.

---

¹⁴³ Operační manuál Cross. Strakonice.

¹⁴⁴ Srov. Zákon č. 108/2006 Sb. O sociálních službách, § 3.

¹⁴⁵ Srov. JEDLIČKA, R. a kol. *Hlavní činitelé socializace*. In *Poruchy socializace u dětí a dospívajících*. Praha: Grada Publishing s.r.o., 2015. ISBN 978-80-247-5447-5. s. 41.

¹⁴⁶ Srov. Tamtéž. s. 41.

¹⁴⁷ Srov. SMOLÍK, J. *Subkultury mládeže*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2010. ISBN 978-80-247-2907-7. s. 44.

- **Návykové látky** – Ve velmi častých případech se setkáváme s klienty, kteří experimentují nebo již pravidelně užívají návykové látky. Nejčastěji alkohol, tabák, marihuanu a nadměrné množství energetických nápojů.
- **Partnerské vztahy/Vrstevnické vztahy** – Stěžejní problém klientů navštěvující NZDM Cross, jako sociální pracovníci řešíme s klienty problémy s výběrem vhodného partnera, s navazováním a zároveň udržením si vztahu. S tímto souvisí i problematika rizikového sexuálního chování, předčasné zahájení sexuálního života, promiskuita či nechráněný sex. Dalším problémem vyskytujícím se na poli NZDM Cross jsou různé konfliktní a vrstevnické vztahy. Setkáváme se s opačnou diskriminací spočívající v útlaku a následném vyhnání neromských klientů těmi romskými.
- **Volný čas** – Mnohým klientům v NZDM Cross vyhovuje pasivní trávení volného času, které je ohraničené otevírací dobou našeho zařízení. Starší klienti, kteří jsou vedeni na úřadu práce, mají jako jediný zdroj zábavy a zároveň také jako jedinou činnost za celý den navštívit naše NZDM, kde stráví veškerou otevírací dobu. Další část klientů tráví volný čas nevhodným až rizikovým způsobem. Velmi často se setkáváme s klienty, pro které je běžná jízda bez řidičského oprávnění, stejně jako každodenní gambling či sprejerství.¹⁴⁸

Další pojem, se kterým se v NZDM Cross často setkáváme je pojem *rizikové chování*. „*Rizikovým chováním můžeme chápat takové chování, které přímo nebo nepřímo ústí v psychosociální nebo zdravotní poškození jedince, jiných osob, majetku nebo i prostředí.*“¹⁴⁹ Mezi rizikové chování klientů v NZDM Cross řadíme:

- **Záškoláctví** – souvisí s různými důvody, nejčastěji je to důsledek touhy po dobrodružství, ale i experimentu. V častých případech souvisí

¹⁴⁸ Srov. Tamtéž. s. 44.

¹⁴⁹ Srov. NIELSEN SOBOTKOVÁ, V. a kol. *Rizikové a antisociální chování v adolescenci*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2014. ISBN 978-80-247-4042-3. s. 40.

s poruchami chování a učení, kdy jde o jistou obranu před problémy ve škole.

- **Lhaní**
- **Agresivita a agresivní chování**
- **Šikana, kyberšikana a násilné chování**
- **Kriminální jednání** – nejčastěji spočívající v krádežích
- **Vandalismus** – nejčastěji souvisí s poškozováním majetku školy a věcí spolužáků
- **Závislostní chování** – ať už legální i nelegální návykové látky
- **Rizikové chování na internetu** – nevhodné či nelegální stránky, oslovení cizí osobou, trávení příliš mnoho času online atd.¹⁵⁰

Není třeba diskutovat o tom, že minoritní klienti využívající služeb NZDM Cross se dostanou do nepříznivých sociálních situací, které jsou následkem jejich rizikového chování a ve velké míře potřebují ze strany sociálních pracovníků zakusit sociální oporu. Psychoterapeut a profesor Jaro Křivohlavý vyznačuje sociální oporu jako určitou pomoc, jež je poskytována člověku v krizi jinými lidmi.¹⁵¹ Jedlička zdůrazňuje, že součástí sociální opory je krizová intervence, při které jde o rozpoznání toho, že se určitý klient ocitá v situaci, kterou sám už nezvládá. Následně jde o určitý souhrn činností, jimiž sociální pracovník postiženému klientovi neúnosnou situaci ulehčuje a napomáhá k jejímu úspěšnému výsledku.¹⁵² Pokud naše zařízení navštíví klient v tísní, je nezbytné, aby klient věděl, že ho sociální pracovník poslouchá a případně mu poskytne jistou útěchu a naději. Jedná se o určitou citovou oporu, kdy má klient pocit porozumění a respektu, který umožňuje svěřit se spřízněnému posluchači. Nedílnou složku tvoří informační opora, kterou sociální pracovník klientovi zprostředkovává informace, které by mu mohly sloužit k lepší orientaci, ale i nasměrování k odborníkům

---

¹⁵⁰ Srov. NIELSEN SOBOTKOVÁ, V. a kol. *Rizikové a antisociální chování v adolescenci*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2014. ISBN 978-80-247-4042-3. s. 40.

¹⁵¹ Srov. KŘIVOHLAVÝ, J. *Sociální opora*. In: *Psychologie zdraví*. Praha: Portál, 2001, ISBN 978-80-7367-568-4. s. 93.

¹⁵² Srov. JEDLIČKA, R. *Sociální opora a krizová intervence*. In: *Poruchy socializace u dětí a dospívajících*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2015, ISBN 978-80-247-5447-5. s. 219.

či pomáhajícím institucím. Je tím například myšlena linka důvěry, úřad práce, středisko výchovné péče, ale i zdravotnické zařízení, kam může být klient na vlastní žádost sociálním pracovníkem doprovázen. Instrumentální oporu, kterou Richard Jedlička zdůrazňuje jako poskytování hmotné pomoci či pomáhajícího chování, praktikujeme v NZDM Cross jako možnost poskytnutí drobného občerstvení a zprostředkování doučování klientům, kteří to potřebují. Významný faktor při práci s klientem v NZDM Cross tvoří poskytnutí zpětné vazby, která tak snižuje pocit, že je vyřazený ze společnosti, opuštěný či mimo normu a která se projevuje podporou při uskutečnění jeho rozhodnutí. Dalším nezbytným činitelem je poskytnutí pocitu sounáležitosti s ostatními, umožňujícímu klientovi odpoutat se na chvíli od zátěže a spoluprožívat kladné emoce.¹⁵³

Co se týče sociální opory, Křivohlavý poukazuje to, že se jedná o specifický interakční proces, který je projevem autentického osobního vztahu dvou osob, případně určité skupiny lidí.¹⁵⁴

2.4 Instituce a služby zabývající se rizikovou mládeží na Strakonicku

Jednou z hlavních institucí strakonického regionu, zabývající se rizikovou mládeží je Orgán sociálně-právní ochrany dětí (dále jen OSPOD). Špeciánová definuje Sociálně-právní ochranu dítěte jako zajištění práva dítěte na jeho příznivý vývoj a řádnou výchovu, ochranu oprávněných zájmů dítěte a působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny. Z tohoto vymezení vyplývá, že se jedná o ochranu dítěte před jakýmkoli fyzickým nebo psychickým týráním, zneužíváním či zanedbáváním.¹⁵⁵

Městský úřad Strakonice je jedním z orgánů sociálně-právní ochrany dětí, který ochraňuje práva a zájmy nezletilých dětí v České republice. Rozsah, který vymezuje

---

¹⁵³ Srov. Tamtéž. s. 219-220.

¹⁵⁴ Srov. KŘIVOHLAVÝ, J. *Sociální opora*. In: *Psychologie zdraví*. Praha: Portál, 2001, ISBN 978-80-7367-568-4. s. 220.

¹⁵⁵ Srov. ŠPECIÁNOVÁ, Š. *Ochrana týraného a zneužívaného dítěte*. Praha: LINDE nakladatelství s.r.o., 2003, ISBN 80-86131-44-0. s. 32.

poskytování sociálně-právní ochrany, stanovuje zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí.¹⁵⁶

NZDM Cross Strakonice je sociální služba, která úzce spolupracuje s Městským úřadem, konkrétně tedy Orgánem sociálně-právní ochrany dětí. Sociální pracovníci z NZDM mají obecnou oznamovací povinnost, díky které jsou povinni oznámit obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností skutečnosti, které nasvědčují tomu, že se jedná o dítě, na které se sociálně-právní ochrana vztahuje.¹⁵⁷

Sociální práce poskytovaná NZDM a OSPOD vyžaduje spolupráci z hlediska komplexnosti práce s klientem, ve velké míře se jedná o klienty, o které se rodiče řádně nestarají, jsou ohrožováni násilím, mají vážné výchovné problémy, páchají trestnou činnost nebo jsou ohroženi trestnou činností někoho jiného. Stejně tak, jako NZDM, je také OSPOD schopen poskytnout klientům individuální poradenství, pomoc a podporu v krizových situacích, zprostředkování návazné pomoci u dalších institucí a mnoho dalších.¹⁵⁸

2.5 Aplikace sociálních teorií v NZDM Cross

Cílem sociální práce je podpora sociálního fungování klienta v situaci, kdy je tato potřeba individuálně nebo skupinově vyjádřena. Matoušek definuje sociální práci následovně:

„Sociální práce je společensko-vědní disciplína i oblast praktické činnosti, jejímž cílem je odhalování, vysvětlování, zmírňování a řešení sociálních problémů. Sociální práce se opírá jednak o rámec společenské solidarity, jednak o ideál naplňování individuálního lidského potenciálu.“¹⁵⁹

---

¹⁵⁶ Srov. *Informace ze standardů kvality sociálně-právní ochrany dětí - informovanost o výkonu SPOD*. [online], [cit. 2017-12-05]. Dostupné na WWW: <<http://www.strakonice.eu/content/informace-ze-standardu-kvality-socialne-pravni-ochrany-deti-informovanost-o-vykonu-spod>>.

¹⁵⁷ Srov. ŠPECIÁNOVÁ, Š. *Ochrana týraného a zneužívaného dítěte*. Praha: LINDE nakladatelství s.r.o., 2003, ISBN 80-86131-44-0. s. 33.

¹⁵⁸ Srov. *Informace ze standardů kvality sociálně-právní ochrany dětí - informovanost o výkonu SPOD*. [online], [cit. 2017-12-05]. Dostupné na WWW: <<http://www.strakonice.eu/content/informace-ze-standardu-kvality-socialne-pravni-ochrany-deti-informovanost-o-vykonu-spod>>.

¹⁵⁹ Srov. MATOUŠEK, O. a kol. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, s.r.o., 2003, ISBN 80-7178-548-2. s. 11.

Sociální práce je považována za osobitý obor, který si vytvořil vlastní teorie a postupy. Nýbrž v některých případech sdílí teoretické předpoklady s jinými pomáhajícími profesemi a praktické činnosti modifikuje podle svých cílů.¹⁶⁰

Matoušek zdůrazňuje, že sociální pracovník se pohybuje v rámci práv a povinností definovaných právním systémem, zaměstnavatelem a profesními standardy.¹⁶¹ „Pro vytvoření standardů sociálních služeb byly využity prvky zjišťování kvality, které jsou užívány v tržním prostředí, kde je obecně kvalita chápána jako prostředek k uspokojení zákazníka.“¹⁶² Pastrňák zdůrazňuje, že standardy popisují, jak má vypadat kvalitní sociální služba a jak ji měřit.¹⁶³ Tyto standardy jsou souborem měřitelných a ověřitelných kritérií a součástí zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách v prováděcí vyhlášce č. 505/2006.¹⁶⁴ Stěžejním požadavkem na přípravu a publikování standardů bylo přiblížit podmínky pro poskytování sociálních služeb současné úrovni poznání i změnám ve společnosti a požadavkům na kvalitu života. Jedná se především o rozvoj autonomie a zajištění důstojnosti uživatelů sociálních služeb. Pastrňák podotýká, že hlavním rysem standardů je jejich obecnost, která je koncipovaná pro použitelnost v každé sociální službě.¹⁶⁵ Obecně lze říci, že klient od kvalitní služby očekává spolehlivost, přijetí, respekt, vlídnost, ohleduplnost, dostupnost služby a jistotu, že pracovníci pomohou, porozumí a mají určité kompetence a schopnosti efektivně komunikovat.¹⁶⁶

Pracovníci NZDM Cross při práci s romskými klienty aplikují určité úrovně sociální práce s ohledem na potřebnost a specifikaci klientů. Profesionální sociální pracovník v NZDM pracuje formou **případové práce**, kdy z jeho strany dochází k individuálnímu podporování klienta a k podpoře schopnosti vyrovnat se s problémy. Základní činností při práci s případem je poradenství, které sociální pracovník klientům poskytuje. Znalost **práce se skupinou** je nedílnou součástí profese sociálního pracovníka v NZDM. Skupinová práce s neorganizovanou mládeží může mít jednak podobu víkendových či volnočasových aktivit, na druhé straně se může jednat o

---

¹⁶⁰ Srov. Tamtéž. s. 12.

¹⁶¹ Srov. MATOUŠEK, O. a kol. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, s.r.o., 2003, ISBN 80-7178-548-2, s. 44.

¹⁶² PASTRŇÁK, R. *Sociální práce s menšinami a migranty*. Opava: Optys, 2008, s. 33.

¹⁶³ Srov. Tamtéž. s. 33.

¹⁶⁴ Srov. Zák. č. 108/2006 Sb., o sociálních službách., Vyhláška č. 505/2006

¹⁶⁵ Srov. PASTRŇÁK, R. *Sociální práce s menšinami a migranty*. Opava: Optys, 2008, s. 33.

¹⁶⁶ Srov. Tamtéž, s. 33.

nespecifickou skupinovou terapii, která má klientovi poskytnout otevřenou zpětnou vazbu. Komunitní práce, která je pro pracovníky NZDM Cross stěžejní, spočívá v organizaci akcí místního společenství. Sociální pracovník může potřebu či problém analyzovat, dále plánovat určitý postup, pořádat akce, koordinovat činnost všech zúčastněných, propagovat akce a hodnotit její účinky. V rámci činností sociálního pracovníka může docházet k **vytváření a uskutečňování nápadů** na nejrůznějších úrovních.¹⁶⁷

2.6 Předpoklady a dovednosti sociálního pracovníka působícího v NZDM Cross

Od sociálních pracovníků se často očekává, že budou schopni pomáhat lidem, a to ve zvládnutí jejich sociálních a emočních problémů. Tento typ zaměřené pomoci bývá označován jako pomáhání na prvním stupni.¹⁶⁸ Nečasová pokládá práci sociálního pracovníka za pomáhající profesi, ve které je sociální pracovník značně zainteresován vlastní osobností.¹⁶⁹ Sociální pracovník tak prolíná do své profese nejrůznější pohnutky, počínaje jeho náboženským světonázorem až po uvědomělé či neuvědomělé motivy léčit si vlastní traumata.¹⁷⁰

Pro sociálního pracovníka působícího v NZDM Cross, stejně jako pro všechny pracovníky pracující v pomáhajících profesích, je nezbytné, aby měl určitý sled předpokladů a dovedností, které Matoušek dále definuje:

- **Zdatnost a inteligence** – U sociálních pracovníků je základním předpokladem fyzická zdatnost. A to z důvodu, že pomáhat lidem je těžká a vysilující práce. Druhým předpokladem je dobrá inteligence. Touha sociálního pracovníka stále se obohacovat o znalosti, seznamovat se s novými teoriemi a praktickými technikami.

---

¹⁶⁷ Srov. MATOUŠEK, O. a kol. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, s.r.o., 2003, ISBN 80-7178-548-251. s. 14-15.

¹⁶⁸ Srov. MATOUŠEK, O. a kol. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, s.r.o., 2003, ISBN 80-7178-548-251. s. 15.

¹⁶⁹ Srov. NEČASOVÁ, M. *Profesní etika*. In MATOUŠEK, O. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-548-2. s. 47.

- **Přitažlivost** – Přitažlivost vyplývající především z toho, jak intenzivně klient vnímá určitý názorový soulad, myšlenkovou slučitelnost či porozumění s pracovníkem.
- **Důvěryhodnost** – Spočívající v tom, jak klient vnímá pracovníkův smysl pro čestnost, jeho sociální roli, otevřenost a srdečnost.
- **Komunikační dovednosti** - Jedná se o hlavní nástroj sociálního pracovníka, který je nezbytný v každé etapě jeho práce. Komunikační dovednosti neposkytují klientovi pomoc sami o sobě, ale jsou nezbytným prostředkem k navázání vztahu mezi pracovníkem a klientem.¹⁷¹

Dalo by se říci, že umění komunikace a naslouchání patří k základním dovednostem sociálního pracovníka v NZDM Cross. Každý den dochází ze strany klientů a sociálních pracovníků k verbálním i neverbálním projevům komunikace. Na základě znalosti klienta by měl sociální pracovník pozorovat veškeré projevy klienta, vnímat neverbální chování, umět naslouchat a v neposlední řadě být vůči klientovi empatický¹⁷². Matoušek popisuje, že: „*M. Mayeroff říká, že péče o druhého musí zahrnovat porozumění jeho světu, jako kdyby v něm pracovník sám byl.*“¹⁷³

---

¹⁷⁰ Srov. ŠINDELÁŘOVÁ, P. *Etické aspekty sociální práce s mnoho-problémovými rodinami*. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Teologická fakulta, Katedra etiky, psychologie a charitativní práce, 2016, Diplomová práce, Vedoucí práce: Doc. Michal Opatrný, Dr. theol. s. 67.

¹⁷¹ Srov. MATOUŠEK, O. a kol. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-548-2. s. 54.

¹⁷² Empatie – empatie je forma lidské komunikace, která zahrnuje jak naslouchání a porozumění, tak sdělování porozumění klientovi.

¹⁷³ Srov. MATOUŠEK, O. a kol. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-548-2. s. 54.

3 Aplikace etických teorií v NZDM Cross

V této kapitole se práce zaměřuje na potřebnost propojení etiky a sociální práce. Věnuje se otázce aplikace etických teorií, které jsou sociálními pracovníky v NZDM Cross uplatňovány. Kapitola má dále za úkol pojednat o hodnotách, které jsou pro sociální práci nezbytné, a které mnohdy vyvolávají rozepře a neshody mezi sociálními pracovníky a klienty NZDM Cross Strakonice.

V návaznosti na článek Jindřicha Šrajera, který reflektuje pozici etiky v sociální práci a zdůrazňuje určitý požadavek komplexnosti, má tato kapitola dále za úkol propojit **metodicky popsatelné** (jež je službou NZDM Cross vyjádřeno etickým kodexem, Operačním manuálem či Standardy kvality sociálních služeb), které má dle Šrajera zajistit nerušené a poklidné naplnění očekávaných cílů, **s osobním přesvědčením sociálního pracovníka** a v neposlední řadě i přesvědčením **romského klienta**.¹⁷⁴ Navazující, výše uvedený úkol této kapitoly, týkající se pojednání hodnotové orientace sociálních pracovníků v NZDM Cross, reflektuje taktéž článek Jindřicha Šrajera, který poukazuje na fakt, že u hodnotově neukotvených jedinců dochází ke ztrátě zřejmosti etiky a morálky, ale i ke ztrátě důrazu na individuální zodpovědnost.¹⁷⁵

3.1 Uplatnění etiky v sociální práci

V odborné české literatuře najdeme téma etika v sociální práci pouze sporadicky. Avšak v zemích západní Evropy je za posledních dvacet let profesní etika velmi aktuální, dalo by se říci, že se stává předmětem mnoha diskusí. Autoři pocházející z Velké Británie se shodují, že etika by mohla být aktuálním jevem, který dokáže propojit a zahrnout veškeré oblasti sociální práce. Hlavním impulzem vyskytujícího se zájmu o etiku je fakt, že v minulých letech vypluly na povrch aféry sociálních pracovníků, kteří ve své

---

¹⁷⁴ Srov. ŠRAJER, J. Etika a požadavek komplexnosti v sociální práci. In *Sociální práce. Sociální práca – odborná revue pro sociální pracovníky*. Občanská společnost a sociální práce. Ostrava: Asociace vzdělavatelů v sociální práci ve spolupráci s Fakultou sociálních studií Ostravské university v Ostravě. 2012. Ročník 12, č. 3, s. 82.

profesi selhali právě na morální rovině.¹⁷⁶ V takovém případě mohlo jít o „jedince hodnotově neukotvené s ochablým vědomím mravní povinnosti.“¹⁷⁷ Dalším podnětem bylo omezování zdrojů proudících do sociální oblasti, osvojování nových technologií, zvláště medicínských, které navozují etická dilemata v pomáhajících profesích.¹⁷⁸

Dle Anzenbachera je etika chápána jako určitá vědní disciplína, která je součástí filozofie a bývá často nazývána praktickou filozofií. Obsahem etických hodnot je dilema mezi dobrem a zlem.¹⁷⁹ Balvín zdůrazňuje, že sociální pracovníci by měli vycházet z **filozofických** principů (tím myslí vidění celku v souvislostech), ale také z principů **etických** (tím myslí vidění člověka jako důstojné bytosti, která se nachází v určité nepříznivé životní situaci).¹⁸⁰ „Filozofie a etika by měla být pro profesionály jakýmsi niterným atributem jejich práce, jejich rozlišení dobrého a zlého, začátkem a východiskem v každé situaci, kterou řeší.“¹⁸¹ Nicméně i při tom, by měl sociální pracovník ke své práci přistupovat tvořivě, jelikož filozofie a etika nemůže být v jejich rukou jakousi doktrínou, ale pouhými instrukcemi k určitému vedení cesty, k vedení případu, k budování vztahu k romskému klientovi či k romské komunitě.¹⁸²

Debaty a rozhovory věnované etickým otázkám mají za úkol pomáhat sociálním pracovníkům orientovat se v situacích, kdy jsou postaveni před rozhodnutí spadající do roviny morálních dilemat. Sociální pracovníci se musejí mnohdy rozhodovat v rozdílných situacích, kdy stojí před otázkou jednostranného působení na klienta a otázkou vyvážené spolupráce s ním.¹⁸³

---

¹⁷⁵ Srov. Tamtéž. s. 82.

¹⁷⁶ rov. MATOUŠEK, O. a kol. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-548-2. s. 44.

^{177 177} Srov. ŠRAJER, J. *Etika a požadavek komplexnosti v sociální práci*. In: *Sociální práce. Sociální práce – odborná revue pro sociální pracovníky*. Občanská společnost a sociální práce. Ostrava: Asociace vzdělavatelů v sociální práci ve spolupráci s Fakultou sociálních studií Ostravské university v Ostravě. 2012. Ročník 12, č. 3, s. 82.

¹⁷⁸ Srov. MATOUŠEK, O. a kol. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-548-2. s. 44.

¹⁷⁹ Srov. ANZENBACHER, A. *Úvod do etiky*. Praha: Academia, 2001. 292 s. ISBN 90-200-0953-1. s. 24.

¹⁸⁰ Srov. BALVÍN, J., ŠRAMKOVÁ, M. *Filozofie a sociální práce, Pedagogické, andragogické a filozoficko-etické aspekty sociální práce*. Praha: Hnutí R, 2013, ISBN 978-80-86798-44-8. s. 31.

¹⁸¹ BALVÍN, J., ŠRAMKOVÁ, M. *Filozofie a sociální práce, Pedagogické, andragogické a filozoficko-etické aspekty sociální práce*. Praha: Hnutí R, 2013, ISBN 978-80-86798-44-8. s. 31.

¹⁸² Srov. Tamtéž. s. 32.

¹⁸³ Srov. NEČASOVÁ, M. *Profesní etika*. In *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2003. s. 24.

3.2 Etický kodex

Sociální práce je postavena na hodnotách demokracie, lidských práv a sociální spravedlnosti. Pracovníci v sociálních službách proto dbají na dodržování lidských práv, jak u skupin, tak i jednotlivců.¹⁸⁴

Samotné hodnoty sociální práce se při výkonu profese projevují eticky zodpovědným rozhodováním a konáním. Zodpovědnost sociálního pracovníka je postavená na etických aspektech se projevuje jak vůči klientovi sociální služby, tak i zaměstnavateli, u kterého je sociální práce vykonávána. V neposlední řadě by tato zodpovědnost měla být projevována vůči kolegům, profesi i vlastní odbornosti a společnosti. Avšak prvořadá je zodpovědnost sociálního pracovníka vůči klientovi.¹⁸⁵

Balvín apeluje na to, že Etický kodex sociálního pracovníka je bezpochyby dobrým vůdcem, ale jeho pouhé naučení nemůže bezděčně vést k jeho dodržování, pokud tyto etické zásady nejsou „zapuštěny“ do hlubin lidské mysli a především srdce. Dále zdůrazňuje fakt, že právě etika má „nástroje“, které můžeme jako sociální pracovníci použít k hlubšímu uvažování o potvrzení naší profesionality i občanskosti v takto multikulturním globalizovaném světě.¹⁸⁶

3.3 Etická dilemata

Etická dilemata vznikají v organizacích tehdy, pokud sociální pracovník pocítuje, že se nachází před dvěma nebo více stejně nevyhovujícími možnostmi, které vyústí v konflikt morálních principů. Řešení situace, které může být pro někoho pouhé dodržování pravidel, může znamenat pro druhého etický problém, pro třetího se však může jednat o dilema, které nemá přijatelné východisko. To vše záleží na osobnosti sociálního pracovníka, jak vnímá určitou situaci, jak je zkušený v morálním rozhodování a jaký je jeho osobní žebříček hodnot. Velkou úlohu hrají i souvislosti, ve

---

¹⁸⁴ Srov. *Etický kodex sociálních pracovníků*. In Sociální revue. 2005 [online]. [cit. 2017-02-20] Dostupné na [www: <http://socialnirevue.cz/item/eticky-kodex-socialnich-pracovniku-ceske-republiky>](http://socialnirevue.cz/item/eticky-kodex-socialnich-pracovniku-ceske-republiky)

¹⁸⁵ *Etický kodex sociálního pracovníka České republiky*. [online]. [cit. 2017-02-15] Dostupné na [www: <http://www.apsscr.cz/ckfinder/userfiles/files/Etick%C3%BD%20kodex_Profesn%C3%AD%20svaz_ver II.pdf>](http://www.apsscr.cz/ckfinder/userfiles/files/Etick%C3%BD%20kodex_Profesn%C3%AD%20svaz_ver%20II.pdf)

¹⁸⁶ Srov. BALVÍN, J., ŠRAMKOVÁ, M. *Filozofie a sociální práce, Pedagogické, andragogické a filozoficko-etické aspekty sociální práce*. Praha: Hnutí R, 2013, ISBN 978-80-86798-44-8. s. 50.

kterých se sociální práce provádí.¹⁸⁷ Nečasová zdůrazňuje, že většina rozhodnutí v sociální práci zahrnuje komplex etických, technických, právních, ale i politických činitelů, které jsou navzájem propojeny.¹⁸⁸

Podle zkušeností sociálních pracovníků z NZDM Cross musí tento při práci s romskými klienty řešit tři základní otázky, respektive etická dilemata:

- 1) Jak moc, je pro autoritu sociálního pracovníka důležitá jednotnost postupů, názorů a postojů při práci s romským klientem?
- 2) Je množství klientů natolik „nezvladatelné“ aby nemohli v danou chvíli ve službě setrvat, nebo je pro nás za každou cenu primární kvalita služeb?
- 3) Musí sociální pracovník za každou cenu chtít po klientovi komplexní cíle, nebo pokud přichází do služby občas, stačí jen ty zjednodušené?

Ad. 1) Jak moc, je pro autoritu sociálního pracovníka důležitá jednotnost postupů, názorů a postojů při práci s romským klientem?

Profesor psychologie Aaron Hass poukazuje na skutečnost, že smysl pro spravedlnost je vrozený. I děti bolestně pociťují, pokud je něco nespravedlivé, jelikož dle Hassa mají cit pro to, co je a není morální.¹⁸⁹ Romští klienti NZDM Cross jsou ve velmi častých případech po zakoušení pocitu nespravedlnosti značně rozhořčeni, dle zkušeností sociálních pracovníků více, než klienti neromští. Z mnohých zkušeností vyplývá, že sociální pracovníci, pokud nechtějí být terčem nelibosti klientů, musí vůči klientům držet jednotné postoje. Sociální pracovnice působící v NZDM Cross od roku 2014 říká: „*Nemůžeme si dovolit, aby jeden sociální pracovník něco dovoloval a druhý to zakazoval, při práci s romskými klienty musíme, jak se říká „držet při sobě“*“. Důležité je shodnout se na určitých postojích v jednání vůči klientům a předkládat jim danou věc, jako určité pravidlo. Romové jsou v tomto ohledu obezřetní, a pokud by zakusili určitou

---

¹⁸⁷ Srov. NEČASOVÁ, M. Profesionální etika. In *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2003. s. 24.

¹⁸⁸ Srov. Tamtéž. s. 24.

¹⁸⁹ Srov. HASS, A. *Morální inteligence – Jak rozvíjet a kultivovat dobro v nás*. Praha: Columbus, spol. s.r.o., 1999, ISBN 80-7249-010-9. s. 30.

nespravedlnost, ihned se hlasitě ozvou. (Jako příklad: Jeden sociální pracovník nepustí klienty užívající časté vulgarismy do zkušebny, druhý je tam bez problémů pustí.)¹⁹⁰

Ad. 2) Je množství klientů natolik „nevladatelné“, aby klienti nemohli v danou chvíli ve službě setrvat, nebo je pro nás za každou cenu primární kvalita poskytované služby?

V poslední době se v našem zařízení stává běžnou situací skutečnost, že máme v klubu NZDM Cross větší množství klientů, než nám určuje kapacita zařízení. V této situaci se dostáváme do střetu, na který poukazuje Musil, když zdůrazňuje, že sociální pracovníci mají obvykle málo času a příliš mnoho klientů. „*Musí respektovat zákony a současně se zavděčit zřizovateli, nadřízeným, kolegům, klientům i veřejnosti, z nichž každý chce něco jiného a přitom přesně neví, čeho má být dosaženo.*“¹⁹¹ Otázku množství klientů či kvalitu služby z pohledu sociální pracovnice NZDM Cross hodnotila nejprve respondentka č. 2, která uvedla: „*Naše zařízení se v posledním roce stává více a více vytížené. Klienti přivádějí své mladší sourozence a známé, kterým mnohdy nebylo 12 let a tudíž by jim neměla být služba poskytnuta. Jako sociální pracovníci pociťujeme problém v nestihání přímé sociální práce s klienty. Z důvodu velkého množství klientů je tak naším častým úkolem pouhý dozor a uhlídání celkové situace uvnitř klubu. Vytrácí se tak jakákoli souvislost s poskytováním sociální služby pro ty klienty, kteří by tuto službu potřebovali nejvíce. Současně jsme tak postaveni před etické dilema, zda držet hranice kapacity zařízení, kterou nám předepisuje Operační manuál NZDM Cross ,nebo být vůči klientům vstřícný a umožnit jim setkání se všemi přáteli a známými, kteří službu v jeden okamžik navštívili i přes to, že upadá podstata našeho zařízení primárně jako sociální služby.*“¹⁹² Pokud však hovoříme o množství klientů či kvalitě služeb jako o etickém dilematu, záleží na tom, který ze sociálních pracovníků NZDM Cross toto „dilema“ hodnotí. To vše se bezpodmínečně odvíjí od předpokladů a dovedností sociálního pracovníka. Respondentka č. 1 velké množství klientů v NZDM Cross nevidí jako žádný problém. Říká: „*Pro mě není velké množství klientů žádnou překážkou, mám ráda jejich neorganizovanost a všude-přítomnost. Často ale mezi mnou a kolegyní dochází k rozporům nad chápáním určitých hranic a zároveň*

---

¹⁹⁰ Srov. Respondentka č. 1, Strakonice.

¹⁹¹ MUSIL, L. *Ráda bych Vám pomohla, ale ...Dilemata práce s klienty v organizacích*. Brno: Marek Zeman, 2004. ISBN 80-903070-1-9. s. 62.

způsobu mnou poskytované sociální práce.“¹⁹³ Třetí respondentka zase hodnotí následující otázku: „Já spíše vidím jako velký problém oddělení romských klientů podle věku a selektování, kdo má na službu nárok a kdo ne, tím myslím komu bylo a nebylo 12 let. To vše je ale závislé na městě, organizaci a samozřejmě finančních prostředcích. Dle mého názoru by jako určitý způsob prevence, měla být služba poskytována všem dětem školního věku, možná i předškolního. Ve většině případů za námi přijdou dvanáctiletí klienti, kteří mají od svých sourozenců či přátel zaběhlé určité vzorce chování, se kterými se v období puberty pracuje mnohem hůře, než kdyby jim byla služba poskytována od šesti let.“¹⁹⁴

Je patrné, že každý sociální pracovník vnímá práci s klienty rozličným způsobem, a to i v chápání etických dilemat. Co je dilema pro jednoho, nemusí být dilema pro druhého. Ze zkušeností přímé práce s romskými klienty mohu podotknout, že stěžejním „úspěchem“ každého pracovníka je ukotvení pevných hranic, zásad a limitů vůči klientům, které by měly být základem pro spokojenost sociálního pracovníka v situacích, kdy pochybuje o kvalitě či kvantitě poskytované služby.

Ad. 3) Musí sociální pracovník za každou cenu chtít po klientovi komplexní cíle nebo, pokud přichází do služby občas či má specifické potřeby, stačí jen ty zjednodušené?

Cílem jednání se zájemcem o službu, později s klientem, je skloubit potřeby a očekávání klienta s možnostmi a nabídkou NZDM Cross. Vyústěním tohoto jednání by mělo být uzavření ústní smlouvy a přechod do adaptačního období klienta.¹⁹⁵ Sociální pracovnice z NZDM Cross, tedy respondentka č. 2 popisuje přímé plánování s klienty takto: „Individuální plánování s klienty je velmi odlišné, záleží na věku, pohlaví, zálibách, ochotě a snaze, ale i intelektu a sociálních předpokladech každého klienta. Proto si myslím, že nelze aplikovat požadavek komplexních cílů pro všechny klienty. Jako klíčový pracovník mám za úkol rozpoznat a nechat samostatně vyslovit klienta svůj nápad či záměr, jakým směrem se bude individuální plán ubírat.“¹⁹⁶ Respondentka č. 1 vyprávěla o situaci, kdy po nástupu nového kolegy, který byl členem strakonické

---

¹⁹² Respondentka č. 2. Strakonice.

¹⁹³ Respondentka č. 1. Strakonice.

¹⁹⁴ Respondentka č. 3. Strakonice.

¹⁹⁵ Srov. Operační manuál NZDM Cross. Strakonice.

kapely, se chtěli všichni klienti jak dívky, tak chlapci, učit hře na kytaru. „Přestože jsme věděli, že alespoň polovina klientů nemá hudební nadání, respektovali jsme jejich přání a jako individuální plán zvolili: učit se hrát na kytaru. Paradoxně se stávalo, že šikovní klienti, kteří by měli předpoklad k vytvoření romské kapely v NZDM, nevydrželi a ve svých lekcích skončili.“¹⁹⁷

Jako společenská bytost podléhá člověk vlivům sociálního a kulturního prostředí, jehož je příslušníkem. Přírozeným životním prostředím člověka je kulturní prostředí, v němž je vystaven určitému vlivu kulturních institucí, organizací, vzorcům chování či normám. V těchto specificky lidských podmínkách existence vznikají u člověka potřeby, které vyjadřují rozdíly mezi tím, „co je“, a tím co „má být“. Respektive vzniká vztah k hodnotám sociálního a kulturního života klienta.¹⁹⁸ Právě vznikajícímu vztahu k hodnotám sociálního a kulturního života klientů přisuzují shodnost sociálních pracovníků v názoru, že není nutné, aby bylo po klientech požadováno komplexní plnění cílů. Všechny dotazované respondentky z NZDM Cross se shodly v názoru, že romští klienti žijí momentálním okamžikem, který bývá označován „*tady a ted*“, proto stanovování dlouhodobých komplexních cílů je při práci s romskou mládeží neúčinné. Stejně jak zdůrazňuje J. Nevřala: „*Především při práci s cílovou skupinou Romů nebyvá efektivní stanovovat si dopředu dlouhodobé cíle, ale spíše je důležité, zaměřit se na vytváření jednodušších a dílčích cílů. Romové se často soustředí na momentální okamžik, a proto je snazší stanovit cíle zjednodušené, u kterých je pravděpodobnější, že se je podaří převést do praxe.*“¹⁹⁹

3.4 Potřeba etiky jako návodu pro řešení nepříznivých životních/sociálních situací

Balvín klade v etickém vidění světa velký význam zkušenosti s mravním jednáním jiných lidí. David Hume vysvětloval morální hodnoty z nutnosti spravedlnosti. Tento pojem je jedním z nejvýznamnějších pojmů týkající se oblasti sociální práce, sloužící

---

¹⁹⁶ Respondentka č. 2. Strakonice.

¹⁹⁷ Respondentka č. 1. Strakonice.

¹⁹⁸ Srov. NAKONEČNÝ, M. *Motivace lidského chování*. Praha: Academia, 1996, ISBN 80-200-0592-7. s. 65.

k udržování sociálního smíru a harmonie ve společnosti. Etika vyjadřuje tuto hodnotu ve známém „zlatém pravidle“: *Nedělej jinému to, co bys nechtěl, aby dělal on tobě.* Toto pravidlo je symbolem spravedlnosti, tolerance i rovnosti mezi lidmi, dalo by se říci, že by mělo být jakýmsi obsahem mravního základu sociálních pracovníků.²⁰⁰

„Stejně tak, jako příslušník české národnosti má v sobě zažité dlouhodobým historickým vývojem vznikající a upevňující se určité stereotypy myšlení, stejně je na tom i příslušník romského etnika.“²⁰¹

Pokud o určitém mravním základu hovoříme z pohledu klientů, Balvín zdůrazňuje, že hlavní kompetence v budování etické základny ve vztahu mezi majoritou a minoritou má na bedrech škola. Právě tam by se měla odehrávat výchova k mravní autonomii, odpovědnosti a respektování odlišného etnika či kultury. Dále poukazuje na obecnou potřebnost etiky, která získává na významu nejen jako věda teoreticky reflektující mravní situaci jedince a společnosti, ale i jako jedna z možností praktického ovlivňování člověka při řešení nelehkých životních situacích.²⁰²

3.4.1 Deontologie

Neboli Kantova deontologická etika, pro kterou je stěžejní dobrá vůle, tedy schopnost volit to, co rozum poznává nezávisle na náklonostech. Immanuel Kant odkazuje na **motivaci z povinnosti** shodující se s kategorickým imperativem a na **motivaci z náklonnosti** spojenou s hypotetickým imperativem. U hypotetického imperativu je tedy praktická nutnost možného jednání myšlena jako prostředek k něčemu jinému.

---

¹⁹⁹ Srov. NEVŘALA, J. *Sociální práce s dalšími marginalizovanými skupinami*. In: PAULÍK, K. *Uplatnění věd o člověku o člověku v sociální práci*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2005. ISBN 80-7042-690-X, s. 163.

²⁰⁰ Srov. BALVÍN, J., ŠRAMKOVÁ, M. *Filozofie a sociální práce, Pedagogické, andragogické a filozoficko-etické aspekty sociální práce*. Praha: Hnutí R, 2013, ISBN 978-80-86798-44-8. s. 51.

²⁰¹ BALVÍN, J. *Metody výuky romských žáků*. Praha: Vydalo nakladatelství RADIX, spol. s.r.o., 2007. ISBN 978-80-86031-73-6. s. 109.

²⁰² Srov. BALVÍN, J. *Metody výuky romských žáků*. Praha: Vydalo nakladatelství RADIX, spol. s.r.o., 2007. ISBN 978-80-86031-73-6. s. 110.

Kategorický imperativ je oproti tomu jednání, které je nutné samo pro sebe, bez vztahu k jinému účelu a platí nepodmíněně.²⁰³

Aplikace deontologie při práci s romskými klienty v NZDM Cross:

Použiji modelový případ klientky Soni z NZDM Cross, která navštěvuje naši službu od svých dvanácti let, v současné době studuje odborné učiliště ve Strakonicih a je jí 17 let. Soňa byla stálou klientkou Crossu až do doby, kdy bylo sociálními pracovníky zjištěno, že se ona i její přítel do prostorů NZDM vloupávají i po skončení otevírací doby. Trávili zde svůj volný čas, víkendy, večery a to vše trvalo přibližně půl roku. Po odhalení této skutečnosti se Soňa přes rok v NZDM neukázala. Tým NZDM uvažoval o nahlášení celé záležitosti na PČR, ale poté bylo rozhodnuto o udělení individuálních trestů. Po více než roční absenci v NZDM k nám Soňa opět zavítala a přišla s dotazem, zda by bylo možné, abychom ji pomohli s doučováním, jelikož ji čeká na konci prázdnin reparaát z matematiky.²⁰⁴

Jako sociální pracovník NZDM Cross, jehož jedním z poslání je umožnit klientce vzdělávací činnosti, aby tak mohlo dojít k odstranění nezvládaných nároků, které jsou na ni ve škole kladeny, by se měl sociální pracovník rozhodovat na základě rozumově zdůvodněného objektivního zákona. Myšleno na základě Kantova hypotetického imperativu je tedy praktická nutnost jednání, v našem případě poskytnuté doučování, prostředkem k tomu, aby Soňa úspěšně absolvovala reparaát z matematiky. Druhá varianta Kantova kategorického imperativu nabádá k tomu, abychom jako sociální pracovníci nepoužívali druhé i sebe pouze jako prostředky, ale vždy jako účely samy o sobě. To znamená, že já jako sociální pracovník bych neměla být pro Soňu pouhý prostředek k dosaženému splnění reparaátu z matematiky, stejně tak, jako ona pro mě by neměla být prostředkem svých cílů, kterým bych si dokazovala vysoké a kvalitní doučovací schopnosti.²⁰⁵

---

²⁰³ Srov. NEČASOVÁ, M., DOHNALOVÁ, Z., TALAŠOVÁ, R. *Využití vybraných etických teorií v praxi*. In: *Sociální práce. Sociální práca – odborná revue pro sociální pracovníky*. Občanská společnost a sociální práce. Ostrava: Asociace vzdělavatelů v sociální práci ve spolupráci s Fakultou sociálních studií Ostravské university v Ostravě. 2010. Ročník 10., č. 3, s. 77.

²⁰⁴ Respondentka č. 3. Strakonice.

²⁰⁵ Srov. NEČASOVÁ, M., DOHNALOVÁ, Z., TALAŠOVÁ, R. *Využití vybraných etických teorií v praxi*. In: *Sociální práce. Sociální práca – odborná revue pro sociální pracovníky*. Občanská společnost a sociální práce. Ostrava: Asociace vzdělavatelů v sociální práci ve spolupráci s Fakultou sociálních studií Ostravské university v Ostravě. 2010. Ročník 10., č. 3, s. 77.

3.4.2 Utilitarismus

Další etickou teorií, která hodnotí modelový případ z praxe v NZDM Cross, je teorie utilitarismu. Zakladatel této etické teorie Jeremy Bentham považuje za klíčové kritérium princip užitku, a to z pohledu mravního dozoru pro všechny.²⁰⁶ Hlavním kritériem hodnoty jednání jsou zde následky tohoto jednání a nikoliv to, zda dostalo požadavku z hlediska kategorického imperativu, jako je tomu u Kanta. Hodnota jednání je v utilitarismu posuzována podle toho, jak dalece jsou následky jednání užitečné pro dobro. Nečasová zdůrazňuje, že rozlišujeme utilitarismus jednání, kdy posuzujeme následky každého jednotlivého jednání a utilitarismus pravidla, kdy probíhá hodnocení následků obecných zásad. Dodržování pravidel je odvozené od výpočtu pravděpodobných následků a nikoliv na základě rozumového zdůvodnění nutnosti plnění tohoto pravidla.²⁰⁷

Aplikace utilitarismu při práci s romskými klienty v NZDM Cross:

Pokud hovoříme o utilitarismu a snažíme se aplikovat jeho teorii, v případě sedmnáctileté Soni, která přišla do NZDM s prosbou o poskytnutí doučování, by měly sociální pracovníce tohoto zařízení nejprve přezkoumat okolnosti a důsledky jednání a až poté se rozhodnout takovým způsobem, který by přinesl co nejvíce blaha pro všechny zúčastněné. Tým NZDM, který po zjištění klientčiny nedovolených akcí, týkajících se vloupání do Crossu, uvažoval o nahlášení celé věci na Policii ČR, by měl v širších souvislostech uvážit Soninu pohnutku tohoto jednání. Soňa se do zařízení vkrádala se svým přítelem, jehož rodina nebyla vztahu mezi ním a Soňou nakloněna. Proto hledali prostor ke scházení a trávení společného času. Důležité je také zmínit, že se během těchto nezvaných návštěv do NZDM nic neztratilo, opravdu se jednalo o pouhé „přebývání“ v prostorách NZDM Cross. Avšak tyto popsané okolnosti neospravedlňují člověka k tomu, aby překračoval hranice zákona. Navíc člověk, kterému bylo 16 let, je trestně odpovědný a měl by mít schopnost rozlišovat mezi dobrým a zlým. Sociální pracovníci by se měli rozhodnout na základě největšího užitku

---

²⁰⁶ Srov. DIESSL, J. *Etika utilitarismu*. 2011, [online]. [cit. 2017-02-27] Dostupné na WWW: <http://www.ius-wiki.eu/tnh/pfuk/etika_v_podnikani/18>.

²⁰⁷ Srov. NEČASOVÁ, M., DOHNALOVÁ, Z., TALAŠOVÁ, R. *Využití vybraných etických teorií v praxi*. In: *Sociální práce. Sociální práce – odborná revue pro sociální pracovníky*. Občanská

pro co nejvíce lidí. Pokud Soně odpustí, přijmou ji zpět a poskytnou potřebné doučování, požadovaný užitek přinese blaho v první řadě Soně, která udělá reparát a postoupí do dalšího ročníku. Dále bude spokojena Sonina rodina, která chce, aby jejich dcera získala výuční list a v neposlední řadě budou spokojeni sociální pracovníci, kteří budou Soňu doučovat a kteří vidí ve vzdělání jeden z principů a poslání jejich organizace.

3.4.3 Etika účasti

Nečasová a kol., kteří tuto teorii představují jako etiku péče, specifikují rozdíly, které byly zjištěny výzkumem na základě stádií morálního vývoje chlapců a dívek. Zatímco muži v posledním stadiu morálního vývoje vycházeli z předpokladu rovnosti, tedy že každý by měl být posuzován stejně, ženy inklinovaly k zachování vztahů a k předpokladu nenásilí. Morální úsudek u žen se v první řadě opírá o přežití, dále o dobrotivost a následně se snaží pochopit péči, jako nejvhodnější vodítko v řešení lidských vztahů. Oproti tomu mužská etika, která klade důraz na spravedlnost a s tím spojené soupeření práv, požaduje určitý formální a abstraktní způsob myšlení. Dle Nečasové a kol., se v etice péče vynořují stěžejní okruhy zájmu týkající se vztahů, odpovědnosti, emocionality, komunikace a kontextuality.²⁰⁸

Aplikace Etiky účasti/péče při práci s romskými klienty v NZDM Cross:

Pokusíme-li se aplikovat etiku péče, kterou zmiňuje Nečasová a kol., na našem modelovém příkladu z praxe, značným činitelem z hlediska usuzování je skutečnost, že v NZDM Cross poskytují službu ženy. Sociální pracovnice stojí při aplikaci této teorie před morálním rozhodnutím, zda Soňu odmítnout a ukončit poskytování služby z důvodu předešlého porušení pravidel a zároveň zklamání důvěry. Následkem by bylo propadnutí či odchod ze školy a s tím spojené vzniklé starosti pro Soninu rodinu týkající se otázky vzdělání a zaměstnání. Dalším aspektem při morálním rozhodování sociální pracovnice je pocit odpovědnosti, kdy dochází k uvědomění si, že se Soňa na nás

---

společnost a sociální práce. Ostrava: Asociace vzdělavatelů v sociální práci ve spolupráci s Fakultou sociálních studií Ostravské university v Ostravě. 2010. Ročník 10., č. 3, s. 77.

²⁰⁸ Srov. NEČASOVÁ, M., DOHNALOVÁ, Z., TALAŠOVÁ, R. *Využití vybraných etických teorií v praxi*. In: *Sociální práce. Sociální práce – odborná revue pro sociální pracovníky*. Občanská

spoléhá, věří nám a našim úkolem je ji pomoci. Při práci s romskými klienty zakouší sociální pracovníci určitou způsobilost k získání respektu vůči druhým klientům, můžeme říci, že prezentují klientům určité hranice, s nimiž vstupují do vzájemných interakcí.²⁰⁹ V našem modelovém případě, pokud hovoříme o udržení respektu, by tak sociální pracovnice nebrala ohledy pouze na klientku Soňu a následky spojené s jejím vloupáním do zařízení či neúspěšně složeným reparátem, zhodnotila by svou pozici vůči klientům a potřeby, které s její prací souvisí.

Je patrné, že aplikací jednotlivých výše uvedených etických přístupů bychom se vydali rozdílnou cestou. Nemusí to však znamenat, že tyto rozdílné cesty nemohou vést k jednomu konci. Jinek a Kříšťan poukazují na skutečnost, že: „*Význam rozdílnosti jednotlivých teorií netkví v tom, k čemu nás přivedou, ale spíše v možnosti upozornit a zdůraznit různé prvky našeho rozhodování.*“²¹⁰ Asi každý z nás se shodne v názoru, že kdyby naše jednání bylo nekompromisní, bez jakýchkoli ústupků a záleželo by pouze na rozhodování dle popsaných přístupů, nemuseli bychom být s důsledkem jednání spokojeni. Každý z nás, kdo pracuje v pomáhající profesi, by se měl rozhodovat a následně postupovat tak, aby se mohl na své jednání spolehnout a následně, aby dokázal toto své jednání zdůvodnit těm, kteří jsou jeho rozhodnutím dotčeni.

3.5 Hodnoty sociálních pracovníků

Balvín poukazuje, že základními hodnotami etiky jsou dobro a zlo a každý člověk na světě se ve svém rozhodování musí, prakticky každý den v řetězu různorodých situací, s nimi vyrovnávat.²¹¹

Úkolem sociálních pracovníků, jež jsou součástí profesní skupiny, je sdílet společné hodnoty, které jsou obsaženy v etickém kodexu. V sociální práci, i ve vztahu

---

společnost a sociální práce. Ostrava: Asociace vzdělavatelů v sociální práci ve spolupráci s Fakultou sociálních studií Ostravské university v Ostravě. 2010. Ročník 10., č. 3, s. 77.

²⁰⁹ Srov. NEČASOVÁ, M., DOHNALOVÁ, Z., TALAŠOVÁ, R. *Využití vybraných etických teorií v praxi*. In: *Sociální práce. Sociální práca – odborná revue pro sociální pracovníky*. Občanská společnost a sociální práce. Ostrava: Asociace vzdělavatelů v sociální práci ve spolupráci s Fakultou sociálních studií Ostravské university v Ostravě. 2010. Ročník 10., č. 3, s. 77.

²¹⁰ JINEK, J., KŘIŠŤAN, A. *Etická teorie a její aplikace – problém pro sociální práci*. In: *Sociální práce/Sociální práca*. 2011. č. 2, ISSN 1213-6004. s. 127.

ke klientovi, jsou hodnoty důležité z několika důvodů. Určují samotnou povahu sociální práce, ale i povahu vztahu mezi sociálním pracovníkem a klientem, dále povahu vztahu mezi kolegy či širší společností. Hodnoty, které sociální pracovník zastává, mnohdy ovlivňují metody práce, které sociální pracovník použije a jsou tak klíčové při řešení etických dilemat. Na hodnotách sociálního pracovníka, ale i celé organizace jsou pak postaveny principy práce s klienty oné organizace. Třebaže v etickém kodexu nalezneme obecné univerzální hodnoty, z historického pohledu je patrné, že se mění důrazy kladené na určité hodnoty.²¹²

3.5.1 Hodnotové orientace z hlediska historického

Frederic G. Reamer, americký vysokoškolský profesor oboru sociální práce, identifikoval šest hodnotových směrů v sociální práci, které jsou z historického pohledu patrné a které vykazují rozličný stupeň stálosti.²¹³

- **Paternalistická orientace** – tento úhel pohledu byl nejpoblárnější koncem 19. a začátkem 20. století, kdy bylo na vrcholu období tzv. přátelských návštěv a pomoci, jež bylo organizované ve smyslu charity. Úkolem sociálních pracovníků byla snaha o vylepšení mravního profilu klientů, aby žili klienti ctnostně a byli užiteční. Takovým klientům, kteří se odchýlili z cesty, byla správná cesta opět ukázána.
- **Orientace na sociální spravedlnost** – dle této orientace je závislost zapříčiněna postupným nedostatkem v kulturním a ekonomickém životě, která provází ty nejméně zvýhodněné. Nezaměstnanost, z ní pramenící chudoba a některé formy duševních nemocí jsou nepřímými produkty kultury, která ztratila svou morální citlivost. Kapitalismus, rasismus a jiné verze utlačování podnítily časem vznik vrstvy lidí, která patří k vyloučeným, tzv. underclass. Zlepšení této situace může zapříčinit pouze změna, která má za cíl zavést rovnost příležitostí, přerozdělení bohatství, neoceňovaných příspěvků a služeb.

---

²¹¹ Srov. BALVÍN, J., ŠRAMKOVÁ, M. *Filozofie a sociální práce, Pedagogické, andragogické a filozoficko-etické aspekty sociální práce*. Praha: Hnutí R, 2013, ISBN 978-80-86798-44-8. s. 50.

²¹² Srov. BALVÍN, J. *Metody výuky romských žáků*. Praha: Vydalo nakladatelství RADIX, spol. s.r.o., 2007. ISBN 978-80-86031-73-6. s. 33.

- **Náboženská orientace** – tento pohled v sobě zahrnuje i součásti obou předcházejících orientací. Neodmyslitelné poslání sociální práce má základy v jejím spojení s církví. Mnohdy jde o přeměnu náboženského přesvědčení sociálního pracovníka ve významnou a smysluplnou sociální službu. Charitativní činnost může představovat křesťanskou lásku, jak mezi jednotlivci a Bohem, tak mezi bližními.
- **Klinická orientace** – jedná se o orientaci zabývající se etickými dilematy v sociální práci. Klinická orientace je samozřejmě spíše v západních zemích a to od sedmdesátých let 20. století, jelikož se v té době začal prohlubovat zájem o profesní etiku obecně. V ohnisku pozornosti jsou debaty o klientově důvěře, jeho způsobu komunikace, podávání pravdivých informací, klientovu souhlasu s postupem sociálního pracovníka, střetu zájmů atd. Zastánce této orientace zajímá vztah mezi hodnotami sociálního pracovníka a hodnotami klienta, kdy v první řadě jde o ochranu a prospěch klienta.
- **Defenzivní orientace** – v této orientaci jde prvotně o ochranu sociálního pracovníka. Hlavním impulsem jejího vzniku bylo publikování často nepodložených informací, které řešily poukazování na různé podoby nezájmu a nesprávného vykonávání sociální práce ze strany sociálních pracovníků. Tomuto konceptu vévodí téma odpovědnosti a problematiky související s nebezpečím soudního procesu mezi sociálním pracovníkem a klientem.
- **Morálně neutrální orientace** – příznivci této orientace jsou sociální pracovníci, kteří preferují spíše technický postoj k sociální práci. Základem je absence normativních hodnotových úsudků.²¹⁴

3.5.2 Hodnotové orientace, aneb jak učit děti hodnotám

„Příčina a následek jsou dvě strany jedné mince. Každé tajemství je nakonec vyzraženo, každý zločin potrestán, každá ctnost odměněna, každá chyba odčiněna... příčina a

---

²¹³ Srov. HANÁKOVÁ, T. *Hodnotová orientace a životní styl současné mládeže*. Brno: 2008. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta, Katedra psychologie, Diplomová práce. Vedoucí práce: Mgr. Ing. Irena Ocetková, Ph.D. s. 34-36.

²¹⁴ Srov. Tamtéž. s. s. 34-36.

následek spolu neodvolatelně souvisejí jako semeno a plody – tak jako ovoce existuje v semínku, následek vyrůstá z příčiny.“²¹⁵

Linda a Richard Eyrovi jsou přesvědčeni, že spokojenost a štěstí pocházejí z jasných a silných morálních zásad. Zdůrazňují, že je velmi podstatné učit děti uznávat základní morální hodnoty, že se jedná o nejdůležitější a nejefektivnější způsob výchovy, jakým můžeme přispět k tomu, aby se v životě cítily šťastné. Manželé Eyrovi si kladli otázku, zda existují univerzální hodnoty, které by byly nepodmíněné, neměnné a nezávislé na jednotlivých druzích náboženství. Na základě toho se pokusili sestavit svůj hodnotový systém, neboli seznam hodnot:²¹⁶

- Poctivost
- Odvaha
- Mírumilovnost
- Samostatnost a výkonnost
- Sebekázeň a střídmost
- Věrnost a zdrženlivost
- Oddanost a spolehlivost
- Respekt a úcta
- Láska
- Nesobeckost a citlivost
- Vlídlost a srdečnost
- Spravedlnost a odpuštění²¹⁷

Fisher a kol., se shodují, že hodnoty můžeme, ale leckdy i musíme diferencovat dle povahy, nýbrž i podle jejich závažnosti. V profesním výkonu sociální služby je nepostradatelná schopnost, která nám umožní rozlišovat hodnoty mezi sebou s ohledem na systém, ve kterém se nacházejí.²¹⁸ V sociální práci, v našem případě v práci NZDM, jsou hodnoty významné hned z několika důvodů. Představují sociální práci a vztah mezi sociálním pracovníkem a klientem. Hodnoty se také spolupodílejí na úsudku, jakou

---

²¹⁵ EYROVI, L. a R. *Jak naučit děti hodnotám*. Praha: Portál, 2000, ISBN 80-7178-360-9. s. 9.

²¹⁶ Srov. EYROVI, L. a R. *Jak naučit děti hodnotám*. Praha: Portál, 2000, ISBN 80-7178-360-9. s. 8-9.

²¹⁷ Srov. Tamtéž. s. 5.

²¹⁸ Srov. FISHER, O., MILFAIT, R. A KOL. *Etika pro sociální práci*. Praha: VOŠ Jabok, 2008, s. 69.

metodu práce sociální pracovník použije, dalo by se i říci, že jsou klíčové při řešení etických dilemat.²¹⁹

Eyrovi zdůrazňují, že je dobré stanovit jednoduché zásady. V našem případě hovoříme o stanovení určitých hranic a pravidel, kterými se klienti v NZDM musí řídit, a které pro nás uvnitř klubu tvoří tzv. „klubové zákony“. Již malé děti poznají, jaké jsou hranice toho, co si mohou a nesmí dovolit.²²⁰

3.6 Etika profesionální práce

Profesionální pomoc, kterou sociální pracovník poskytuje, je velmi zvláštní situací. Pracovník je v této situaci osobně, nemůže odložit své cítění a prožívání, musí se soustavně rozhodovat a volit mezi několika možnostmi. Jelikož to jediné, co doopravdy může definovat, je on sám, stává se etika v jeho práci nesmírně důležitým momentem.²²¹

Pracovník, který představuje zástupce společnosti a prostředníka mezi potřebami klientů a potřebami společnosti, stojí na straně toho mocnějšího, tedy na straně zákona a státu. To jej velmi svazuje v dodržování norem, avšak ztěžuje kontakt mezi ním a klienty. I když to na první pohled nevypadá, sociální pracovník je velmi mocnou osobou právě vůči konkrétnímu klientovi, jelikož je zástupce většiny vůči menšině. Proto v těchto případech platí veškeré poznatky o vztahu většiny a menšiny ve společnosti. Každý klient se může stát předmětem zájmu sociálního pracovníka, snadno se může cítit obviňován, pronásledován, do něčeho nucen, zkrátka se ocitá ve velmi nelehké situaci.²²²

Otázky moci a morálky vstupují na scénu již dlouho před tím, než se vůbec sociální pracovník a klient setkají. Pro klienty je obtížné a trapné ptát se na konkrétní věci pracovníka přímo. Ale bývá to pro klienty velmi důležité. Při prvotním setkání si chce klient zjistit, jaký je sociální pracovník jako člověk a jak může ovlivnit jeho dosavadní

---

²¹⁹ Srov. NEČASOVÁ, M. *Úvod do filosofie a etiky v sociální práci*. Brno: Masarykova universita Brno. 2001.

²²⁰ Srov. EYROVI, L. a R. *Jak naučit děti hodnotám*. Praha: Portál, 2000, ISBN 80-7178-360-9. s. 148.

²²¹ ÚLEHLA, I. *Umění pomáhat*, s. 113

²²² Srov. tamtéž

život. Možná právě proto, že tyto konkrétní otázky vůči pracovníkovi nebudou zodpovězeny úplně, bude se klient držet zpátky a určitým způsobem se bránit do té doby, dokud nenalezne od pracovníka odpovědi na své otázky. Jelikož nebývá zvykem, aby se klient hned při prvním setkání přímo vyptával, je nezbytnou součástí pracovníkovy profesionality zvládat odpovědi i na tyto nevyložené otázky. Pro sociálního pracovníka to tedy znamená soustavné objasňování vlastní pozice, poslání, pravidel, podmínek i morálky určité organizace.²²³

Požadavek mravnosti, tedy etiky, vyvstává z nevšední naléhavostí tím spíše, když je evidentní, jak křehký a kolísavý může být pracovní vztah mezi klientem a sociálním pracovníkem. Jak nelehké pro oba je, aby se smluvili a dojednali si kritéria společné práce, která by směřovala ke spokojenosti s jejím výsledkem. Proto je tak často zdůrazňovaný respekt k lidské důstojnosti druhého člověka, proto i opětovné upozornění na to, že i pracovník potřebuje být respektován a mít pro svou práci podmínky.²²⁴

Etiku práce není možné vymezit nějakým určitým kodexem. Respektive kodexy jsou přínosné k prvnímu seznámení a k prvnímu porozumění problematice etického hodnocení práce. Etický kodex je užitečný, ale zjednodušující model. Do profesionální práce se ovšem promítá celý pracovníkův přístup k životu a k lidem, proto velmi záleží na postojích, názorech a rozhodnutích, na tom, jak hluboce jsme ve své práci ovlivněni tím, co si myslíme o světě a lidech v něm.²²⁵

Šrajer apeluje na nepodceňování určité úrovně individuálně etických motivací, které díky vztahu a vzájemnému povzbuzování sociálních pracovníků a klientů vytváří předpoklady, které jsou nezbytné k uskutečnění požadavku komplexního přístupu v sociální práci. Morálně vyspělý sociální pracovník, který je srozuměn s potřebou obohacování vlastní svěbytné etické motivace, z jím nalezeného smyslu sociální práce, je schopen se odpovědně nasazovat pro potřeby jiných. Dále Šrajer apeluje na skutečnost, že sociální pracovník nemá klienta osvobodit od problému, ale pouze mu pomoci k jeho zvládnutí. Tím myslí povzbuzovat ho takovým způsobem, aby se klient mohl stát sám sebou, aby si uvědomil veškeré své povinnosti a práva. Pěstovat u něj sílu

---

²²³ Srov. tamtéž. s. 113

²²⁴ ÚLEHLA, I. Umění pomáhat, s. 114

²²⁵ Srov. Tamtéž. 114.

a schopnost žít mravně a přitom si být vědom toho, že před ním stojí člověk, který má svou vlastní důstojnost a zároveň také bio-psycho-spirituální potřeby a očekávání. Nelze, aby sociální pracovník viděl pouze klientův problém se všemi jeho příznaky, ale musí člověka vidět ve všech jeho životních souvislostech.²²⁶

3.7 Etické rozhodování v praxi

Weiss zdůrazňuje, že jako sociální pracovník by se měl člověk řídit určitými kroky, vedoucími k etickému rozhodování. K tomuto rozhodování se nabízí jako příklad Doprovodný manuál ke kanadskému etickému kodexu pro psychology (Sinclair, Pettifor, 2001).

- Určení jedinců nebo skupin potenciálně ovlivněných rozhodnutím.
- Stanovení eticky relevantních problémů a praktických situací, zájmů, práv a všech dalších významných okolností týkajících se těchto jedinců nebo skupin včetně systému, v němž by se mohl etický problém projevit.
- Úvaha o tom, jak osobní zaujatost, stres, vlastní zájem atd. mohou ovlivnit průběh sociální práce.
- Plán pro alternativní uspořádání aktivit či celého projektu.
- Analýza bezprostředních, následných a dlouhodobých rizik, a na druhé straně výhod vyplývajících z každé situace pro jedince či skupiny, které mohou být aktivitami dotčeny (např. klient, jeho rodina, jeho zaměstnání, studenti, účastníci výzkumu, kolegové, společnost, ale také experimentátor či konzultant).
- Volba konkrétního postupu po zvážení všech okolností a existujících principů, hodnot a standardů.
- Samotná akce sociální práce provedená s uplatněním všech etických principů s plnou zodpovědností vzhledem k očekávaným výsledkům.

---

²²⁶ Srov. ŠRAJER, J. *Etika a požadavek komplexnosti v sociální práci*. In *Sociální práce. Sociální práce – odborná revue pro sociální pracovníky*. Občanská společnost a sociální práce. Ostrava: Asociace vzdělavatelů v sociální práci ve spolupráci s Fakultou sociálních studií Ostravské university v Ostravě. 2012. Ročník 12, č. 3, s. 82.

- Vyhodnocení průběhu a výsledků proběhlé aktivity.
- Převzetí zodpovědnosti za výsledek akce, včetně nápravy eventuálních negativních důsledků nebo přearanžování dalších rozhodovacích procesů, pokud etické problémy nebyly adekvátně vyřešeny.
- Přijetí přiměřených a odpovídajících kroků, pokud jsou oprávněné a uskutečnitelné, aby se v budoucnosti předešlo problémům, které se vynořily (diskuse a řešení se spolupracovníky, změny v používaných postupech atd.)

Výše uvedená pravidla mohou působit až puntičkářským dojmem, nicméně jejich striktní dodržování zajistí vysokou etickou kvalitu plánovaného postupu. Co se týče jejich obcházení, Weiss říká, že kdo jiný, nežli psychologové, by měli vědět o logických argumentech, jimiž lze ošálit svědomí.²²⁷

3.8 Užití etiky v NZDM Cross

Úkolem této podkapitoly je vyjádřit se k otázce užití etiky v Nízkoprahovém zařízení pro děti a mládež ve Strakonících, kde byly třem respondentkám, působícím v NZDM jako sociální pracovnice položeny otázky, které můžeme nalézt v příloze této diplomové práce. Všechny tři respondentky se shodly v názoru, že práce s romskými klienty je velmi specifická. Na různých příbězích z praxe popisují, že jejich postavení není vždy jednoduché, na jedné straně se snaží klienty učit „*všemu možnému*“, pocítují, že jsou tam od toho, aby klienty vedly, motivovaly, učily hodnotám a správnému usuzování, na straně druhé ale vidí minimální snahu, která by pramenila od klientů a která by vedla k zlepšení jejich nepříznivé životní situace a naplnění cílů. Jedna z respondentek uvedla: „*když o tom tak přemýšlím, tak mám mnohdy pocit, že našim romským klientům nic moc etika neříká, jim je všechno jedno, vzdělání pro ně není důležité, vesele si kradou, kudy chodí a jsou hluční a sprostí.*“²²⁸ Ale přes to všechno si respondentky č. 1, 2, a 3 jednoznačně myslí, že etické hodnoty jsou při práci s romskými klienty velmi důležité, stejně tak jako kvalitně poskytnutá sociální služba. Respondentka č. 3 říká: „*Myslím si, že etika je bezesporu nedílnou součástí sociální*

²²⁷ WEISS, P. a kol. *Etické otázky v psychologii*. Praha: Portál, 2011, s. 352. ISBN 978-80-7367-845-6. s. 66.

²²⁸ Respondentka č. 1. Strakonice.

*práce. I když občas dochází k etickým dilematům, jelikož potřeby klientů se mnohdy liší od potřeb pracovníků. Pracovník pak pracuje s klientem na základně informovaného rozhodnutí.*²²⁹

Otázce vnímání aplikace etiky při práci s romskými klienty byl přisouzen fakt, že nedílnou součástí přímé práce s romskými klienty je částečná znalost romského etnika a jejich kultury. S tímto faktem souvisí zásada individuálního přístupu, kdy sociální pracovník přistupuje ke klientovi s ohledem na jeho individuální vlastnosti, potřeby a situace.²³⁰ Na dotaz o potřebnosti etiky v práci s romskými klienty odpověděla respondentka č. 2 takto: *„Důležité je znát romskou kulturu a její hodnoty, protože práce s těmito klienty je dost specifická. Aplikace etiky je v této práci důležitá stejně jako v práci s jakýmkoliv klientem.*²³¹

Pro představu a přiblížení použití etických teorií při rozhodování v přímé práci s romským klientem respondentka č. 1 uvedla následující modelový případ: *„Klient řešil situaci, kdy se rozhodoval, zda ukončit školu kvůli učitelce, která si na něj zasedla údajně kvůli tomu, že je Rom. Mapovali jsme celou situaci, a chtěli vědět, jak se projevuje, že je na něj učitelka zasedlá, v jakých okamžicích a jakým způsobem se to projevuje a jestli se těmito situacím dá nějak předcházet. Rozebírali jsme varianty odejít ze školy a zůstat na škole a ukázat učitelce, že i Romové mohou studovat a získat vzdělání.“* Uvedený modelový případ můžeme stejně jako v předešlých kapitolách aplikovat na etické teorie deontologie, utilitarismu a etiky péče. Ovšem každá ze sociálních pracovníků působících v NZDM Cross, bude situaci reflektovat rozličným způsobem. V kontextu všech tří zmíněných přístupů může do situace vstupovat mnoho dalších faktorů, například morální citlivost, schopnost uvažovat o celkové situaci, určitá sebereflexe, osobnost, zkušenosti v rozhodování a kompetence týkající se znalostí či dovedností sociální pracovníce působící v NZDM Cross. S reflektováním výše popsaného modelového případu vyvstává otázka zabývající se jistým návodem či radou pro vyřešení konkrétních případů. Respektive stojíme před otázkou, na koho se jako sociální pracovník obrátit, pokud si nejsem ve svém etickém rozhodování jistý? Respondentka č. 3 uvádí: *„Pokud si nejsem při své práci jistá, nebo spíše pokud si*

---

²²⁹ Respondentka č. 3, Strakonice.

²³⁰ Srov. BARTOŇOVÁ, I. *Význam nízkoprahových zařízení pro děti a mládež z pohledu cílové skupiny*. Brno, 2012. Bakalářská práce. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Fakulta humanitních studií. Vedoucí práce Mgr. Petr Sýkora, Ph. D. [online], [cit. 2017-01-10], Dostupné na WWW: <https://theses.cz/id/1hhw0j/Vznam_NZDM_z_pohledu_clov_skupiny.pdf>.

²³¹ Respondentka č. 2, Strakonice.

nejsem jistá v etickém rozhodování, radím se výhradně s týmem NZDM Cross. ²³² Další sociální pracovnice uvádí: *„pro mě jsou nezbytným vodítkem a pomocí supervize, vždy mi poradí, jak mám v obdobných situacích jednat.*“ ²³³

Ladislav Fízik podotýkal, že jistým činitelem při rozhodování může být pro sociálního pracovníka *Etický kodex sociálních pracovníků*, jehož obsahem jsou všeobecná ustanovení etického jednání ke každému klientovi bez rozdílu. Fízik zdůrazňoval, že každý sociální pracovník by měl etický kodex znát, nicméně jeho účinek se projeví až tehdy, pokud se s ním pracovník ztotožní a soustavně jej uplatňuje při používání v praxi. ²³⁴

---

²³² Srov. Respondentka č. 3, Strakonice.

²³³ Srov. Respondentka č. 1, Strakonice.

²³⁴ Srov. FÍZIK, L. *Etika v sociálnej práci s romskou rodinnou*. In: MÁTEL, A., MŮHLPACHR, P., ROMAN, T., SCHAVEL, M. *Aplikovaná etika v sociálnej práci a ďalších pomáhajúcich profesiách*, s. 90.

ZÁVĚR

„Uvědomíme-li si, že jsme byli pověřeni vnášet do světa dobro, že jsme nositeli toho, co je posláním dobra, je v tom něco nevýslovně velikého.“²³⁵

Stejně jako R. Guardini, který apeloval na lidské uvědomění si toho, že jsme byli pověřeni vnášet do světa dobro, shodně i já, s odvoláním na morálku, chci touto předloženou prací poukázat na nutnost a nevyhnutelnost propojení sociální práce a etiky.

Jedním z prvotních úkolů předložené diplomové práce, bylo věnovat pozornost bližšímu představení problematiky Romské menšiny s odkazem na nesnáz soužití Romů s majoritní společností. *Vláda ČR přijala Strategii romské integrace na roky 2015 až 2020, jež má za úkol řešit romské záležitosti s cílem zvrátit do roku 2020 negativní trendy ve vývoji situace Romů v ČR, a to zejména ve vzdělávání, zaměstnanosti, bydlení a v oblasti sociální. Dále si klade za cíl nastartovat a urychlit pozitivní změny a dosáhnout pokroku při odstraňování neodůvodněných a nepřijatelných rozdílů mezi podstatnou částí Romů a většinovou populací. V neposlední řadě rovněž hodlá zajistit účinnou ochranu Romů před diskriminací a povzbudit rozvoj romské kultury a jazyka.*²³⁶ Součástí první kapitoly je řešení otázky vzdělávání romských dětí, kdy rozdíl mezi školními výsledky romských a neromských dětí vede zpravidla k přeřazování neúspěšných romských školáků do praktických škol. Děje se tak po psychometrických testech, při kterých se velká míra jazykového a sociálního handicapu zaměňuje za druh mentálního postižení. Podle učitelů a aktivistů v oblasti vzdělávání je v praktických školách až 80 % romských dětí.²³⁷

Velká část romských dětí ze strakonického regionu, využívá sociálních služeb organizace NZDM CROSS, ať už dobrovolně, či po předchozím dojednání OSPODu, nebo na doporučení školy. Pro Romy je příznačné, že některé prvky jejich odlišností jim

---

²³⁵ GUARDINI, R. *Dobro, svědomí a soustředování*. Praha: Vyšehrad, 1999. ISBN 80-7021-328-0. s. 22.

²³⁶ Srov. *Vláda schválila Strategii romské integrace na roky 2015 až 2020*. 2015, [Cit. 2016-12-09]. Dostupné na WWW: <<https://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/pri-uradu-vlady/jiri-dienstbier/aktualne/vlada-schvalila-strategii-romske-integrace-do-roku-2020-126945/>>.

²³⁷ Srov. NEČAS, C. *Romové v České republice včera a dnes*. Olomouc, Vydala Univerzita Palackého v Olomouci, 2002, ISBN 80-244-0497-4. s. 112.

přímo brání se sociálně rozvíjet, lze hovořit o „sociální homogenitě“²³⁸ jednotlivých komunit, které nevitají individuální sociální vzestup svých členů. Možná právě na základě těchto popsaných charakteristik jsou na osobu sociálního pracovníka vyvíjeny značné nároky. Aby mohl sociální pracovník působící v NZDM CROSS tuto funkci vykonávat, musí být profesionál v oblasti sociální práce a to práce s romským etnikem, musí být vnitřně přesvědčen o platnosti některých hodnot, kdy stěžejní hodnotou je úcta ke klientovi, a hlavně musí mít na paměti, že polovičním úspěchem při práci s romským klientem tvoří získání jeho důvěry. Sociální práce je pomáhající profesí, jež má v první řadě za úkol poskytnout klientovi pomoc, což je v přímé práci s romskou mládeží mnohdy obtížné. S odkazem na publikaci Samkové, která popisuje, že pro odhalení vnitřních mechanismů chování Romů a pochopení jejich vzorců chování, byly použity nejrůznější metody. Avšak žádná z aplikovaných metod nepřinesla úplné pochopení „romské duše“ takovým způsobem, aby na tomto základě mohl být vypracován účinný model řešení tzv. romské problematiky, který by vedl k přesně zacíleným výsledkům.²³⁹

V diplomové práci byl stanoven cíl, a to představit a popsat etické teorie a jejich aplikaci a využití při práci s dětským romským klientem v NZDM CROSS.

Na základě publikovaných článků a nastudované literatury zabývající se etickými teoriemi jsem položila sociálně-etické otázky třem respondentkám působícím v NZDM CROSS ve Strakonici. Z rozhovorů, vyplývajících z praxe sociálních pracovníků, mi bylo potvrzeno, že znalost etiky a hodnotového podkladu sociální práce včetně etického kodexu napomáhá sociálnímu pracovníkovi v situacích, kdy stojí na pokraji řešení etického problému nebo dilematu. Zároveň však také přispívá ke ztotožnění se s oborem a k větší jistotě při realizaci sociální práce.²⁴⁰ Podle uskutečněných rozhovorů se třemi sociálními pracovníkyněmi z NZDM CROSS bylo očividné, že pracovníce nad aplikací etiky v přímé práci s klienty příliš nepřemýšlejí, avšak při zamyšlení se nad položenými otázkami shodně uvedly, že etika je bezesporu nedílnou součástí sociální práce. Do jisté míry mě potěšil závěr rozhovoru jedné z respondentek, která uvedla: „*Velice děkuji za*

---

²³⁸ Srov. Autorský kolektiv. *Romové, bydlení, soužití*. In: Sešity pro sociální politiku. Praha: Socioklub, 2000, ISBN 80-902260-8-6b.

²³⁹ Srov. SAMKOVÁ, K. *Romská otázka – Psychologické důvody sociálního vyloučení Romů*. Praha: Vydavatelství Blinkr, 2011. ISBN 978-80-87579-03-9. s. 16.

²⁴⁰ Srov. MATOUŠEK, O. a kol. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-548-2. s. 47-48.

*podnětné otázky, které mě přivedly na zajímavé úvahy, co se naší práce týče.*²⁴¹ Na konec bych chtěla zmínit, že jsem ráda za téma, které jsem si zvolila, a které mě velice obohatilo jak po teoretické stránce romské otázky, tak po stránce etického uvažování, díky kterému jsem si v souvislosti se sociální prací utvořila ucelený pohled na pojem zvaný etika.

Když se naposled zamyslím nad aplikací etiky v sociální práci, vytane mi na mysl, že ne každý sociální pracovník či pracovnice uvažuje o své profesi v etické rovinně či etických souvislostech. Někteří sociální pracovníci berou svou profesi jako každodenní (často nelehkou a nevděčnou) rutinu, která je pouhým prostředkem k určitému výdělku. Avšak v návaznosti na kategorický imperativ Immanuela Kanta by dle mého názoru měla být aplikace etiky v sociální práci základem přirozené morálky každého sociálního pracovníka.

A na samotný závěr diplomové práce, pro ty pracovníky, kteří během výkonu své profese sami neuvažují v etických kontinuitnostech, odkazují na „dědictví“ předního českého pedagoga a psychologa Oldřicha Matouška, který zdůrazňuje, že Etický kodex sociálních pracovníků obsahuje základní hodnoty této profese a veřejnosti tak dává jednoznačně najevo, že pro každého sociálního pracovníka by mělo být zahrnutí etiky při práci s těmi, kterým slouží, velmi důležité.²⁴²

---

²⁴¹ Respondentka č. 3. Strakonice.

²⁴² Srov. MATOUŠEK, O. a kol. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-548-2. s. 43.

LITERÁRNÍ ZDROJE:

- ANZENBACHER, A. *Úvod do etiky*. Praha: Academia, 2001. 292 s. ISBN 90-200-0953-1.
- Autorský kolektiv. *Romové, bydlení, soužití*. In: *Sešity pro sociální politiku*. Praha: Socioklub, 2000. 126 s. ISBN 80-902260-8-6b.
- BALVÍN, J. *Metody výuky romských žáků*. Praha: Vydalo nakladatelství RADIX, spol. s.r.o., 2007. ISBN 978-80-86031-73-6.
- BALVÍN, J., ŠRAMKOVÁ, M. *Filozofie a sociální práce, Pedagogické, andragogické a filozoficko-etické aspekty sociální práce*. Praha: Hnutí R, 2013, ISBN 978-80-86798-44-8.
- BITTNEROVÁ, D. *Etnické komunity – Romové*. Praha: Fakulta humanitních studií v Praze, jako 11. Svazek edice AGORA, 2013, s. 223. ISBN 978-80-87398-45-6.
- DOUBEK, D. *Záhada distanciace*. In: BITTNEROVÁ, D. *Etnické komunity – Romové*. Praha: Fakulta humanitních studií v Praze, jako 11. Svazek edice AGORA, 2013, s. 223. ISBN 978-80-87398-45-6.
- ERIKSEN, T. H., *Sociální a kulturní antropologie*, Praha: Portál, 2008, s. 408. ISBN 978-80-7367-465-6.
- EYROVI, L. a R. *Jak naučit děti hodnotám*. Praha: Portál, 2000, s. 156. ISBN 80-7178-360-9. s. 9.
- FISHER, O., MILFAIT, R. A KOL. *Etika pro sociální práci*. Praha: VOŠ Jabok – Vyšší odborná škola sociálně pedagogická a teologická, 2008, s. 223. ISBN 978-80-904137-3-3.

- FÍZIK, L. *Etika v sociálnej práci s romskou rodinnou*. In: MÁTEL, A., MÚHLPACHR, P., ROMAN, T., SCHAVEL, M. *Aplikovaná etika v sociálnej práci a ďalších pomáhajúcich profesiách*.
- FRIŠTENSKÁ, H. *Romové a státní politika*, In: *Romové-reflexe problému, Soubor textů k romské problematice*. Praha: Sofis, 1997, ISBN: 80-902439-0-8.
- GUARDINI, R. *Dobro, svědomí a soustředování*. Praha: Vyšehrad, 1999. s. 63. ISBN 80-7021-328-0.
- HASS, A. *Morální inteligence – Jak rozvíjet a kultivovat dobro v nás*. Praha: Columbus, spol. s.r.o., 1999, s. 152. ISBN 80-7249-010-9.
- JEDLIČKA, R. a kol. *Hlavní činitelé socializace*. In *Poruchy socializace u dětí a dospívajících*. Praha: Grada Publishing s.r.o., 2015. s. 544. ISBN 978-80-247-5447-5.
- JEDLIČKA, R. *Sociální opora a krizová intervence*. In: *Poruchy socializace u dětí a dospívajících*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2015, s. 544. ISBN 978-80-247-5447-5.
- JINEK, J., KŘIŠŤAN, A. *Etická teorie a její aplikace – problém pro sociální práci*. In: *Sociální práce/Sociálna práca*. 2011. č. 2, s. 125-132. ISSN 1213-6004.
- KALIBOVÁ, K. *Demografické a geodemografické charakteristiky*. In: *Romové-reflexe problému, Soubor textů k romské problematice*. Praha: Sofis, 1997, s. 106. ISBN: 80-902439-0-8.
- KAŠPAROVÁ, V.; URBAN, D. *Etická dilemata v sociální práci s romskými klienty*. KONTAKT:XV/3, 2013, s. 316
- KELLER, J. *Úvod do sociologie*. Sociologické nakladatelství, Praha, 1992, s. 186. ISBN: 80-85850-06-0.

- Kolektiv autorů. *Pojmosloví NZDM*. 1. Vydání, Praha: ČAS 2008, s. 20.
- KOVAŘÍKOVÁ, M. a kol. *Pedagogicko-psychologická problematika romských žáků ve vztahu k jejich školní úspěšnosti*. Ústí nad Labem: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem, 1998.
- KŘIVOHLAVÝ, J. Sociální opora. In: *Psychologie zdraví*. Praha: Portál, 2001, s. 136. ISBN 978-80-7367-568-4.
- LELÍKOVÁ, E. *Etnické a národnostní menšiny pohledem majority v České republice*, Zlín, 2010, Bakalářská práce, Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Fakulta humanitních studií, Ústav pedagogických věd, Vedoucí práce: Mgr. Eva Machů, Ph.D.
- LEVÍNSKÁ, M. *Možnosti zvládnutí interkulturní komunikace – Případ českých Romů na české škole*. In: BITTNEROVÁ, D. *Etnické komunity Romové*. Praha: Fakulta humanitních studií v Praze jako 11. Svazek edice AGORA, 2013, s. 223. ISBN 978-80-87398-45-6.
- LISÁ, H. a kol. *Romové v České republice*. Praha: Sociopress, 1999, ISBN 80-902260-7-8.
- MAREŠ, P. *Nezaměstnanost jako sociální problém*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1994, s. ISBN: 80-901424-9-4.
- MATOUŠEK, O. a kol. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, s.r.o., 2003, s. 384. ISBN 80-7178-548-2.
- MATOUŠEK, O. a kol. *Sociální práce v praxi*. Praha: Portál, 2005. s. 351. ISBN 978-80-7367-818-00. s. 274.
- MATOUŠEK, O. a MATOUŠKOVÁ, A. *Mládež a delikvence*, Praha: Portál, 2011. s. 336. ISBN: 978-80-7367-825-8.

- MUSIL, L. *Ráda bych Vám pomohla, ale... Dilemata práce s klienty v organizacích*. Brno: Marek Zeman, 2004. s. 243. ISBN 80-903070-1-9.
- NAKONEČNÝ, M. *Motivace lidského chování*, Praha: Academia, s. 270. ISBN: 80-200-0592-7.
- NEČAS, C. *Romové v České republice včera a dnes*. Olomouc, Vydala Univerzita Palackého v Olomouci, 2012, s. 129. SBN 80-244-0497-4.
- NEČASOVÁ, M. *Profesní etika*. In: MATOUŠEK, O. *Metody a řízení sociální práce*. Praha Portál, 2003. s. 384. ISBN 80-7178-548-2.
- NEČASOVÁ, M. *Úvod do filosofie a etiky v sociální práci*. Brno: Masarykova univerzita Brno. 2001. s. 98. ISBN 80-210-2673-1.
- NEČASOVÁ, M., DOHNALOVÁ, Z., TALAŠOVÁ, R. *Využití vybraných etických teorií v praxi*. In: *Sociální práce. Sociální práca – odborná revue pro sociální pracovníky*. Občanská společnost a sociální práce. Ostrava: Asociace vzdělavatelů v sociální práci ve spolupráci s Fakultou sociálních studií Ostravské university v Ostravě. 2010. Ročník 10., č. 3, s. 76-87. ISSN 1213-6204.
- NEVŘALA, J. *Sociální práce s dalšími marginalizovanými skupinami*. In: PAULÍK, K. *Uplatnění věd o člověku o člověku v sociální práci*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2005. s. 208. ISBN 80-7042-690-X.
- NIELSEN SOBOTKOVÁ, V. a kol. *Rizikové a antisociální chování v adolescenci*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2014. s. 152. ISBN 978-80-247-4042-3.
- Operační manuál NZDM Cross, Strakonice, 2013.
- PASTRŇÁK, R. *Sociální práce s menšinami a migranty*. Opava: Optys, 2008, s. 68. ISBN 978- 80-85819-69-4

- PEKÁREK, P. *Romové mezi námi*, In: *Romové-reflexe problému, Soubor textů k romské problematice*. Praha: Sofis, 1997, ISBN: 80-902439-0-8.
- PELÍŠKOVÁ, V. *Bydlení Romů v České republice*. In: *Romové bydlení soužití, Sešity pro sociální politiku*, Praha: Socioklub, 2000, s. 126. ISBN: 80-902260-8-6b.
- ROSINSKÝ, R. *Čhavale Romale alebo motivácia rómskych žiakov k učeníu*. Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre. Nitra, 2006, s. 262. ISBN: 80-8050-955-7.
- ŘÍČAN, P. *S Romy žít budeme – jde o to jak*. Praha: Portál, 1999, s. 143. ISBN: 80-7178-250-5. s. 53.
- SAMKOVÁ, K. *Romská otázka – Psychologické důvody sociálního vyloučení Romů*. Praha: Vydavatelství Blinkr, 2011. s. 95. ISBN 978-80-87579-03-9.
- SARTORI, G. *Pluralismus, multikulturalismus a přistěhovalci*. Praha: Dokořán s.r.o., 2005, s. 134. ISBN 80-7363-022-2.
- SKUTNABB-KANGAS, T. *Menšina, jazyk a rasizmus*. Bratislava: Kalligram, 2000, s. 397. ISBN 80-7149-351-1.
- SMOLÍK, J. *Subkultury mládeže*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2010. s, 279. ISBN 978-80-247-2907-7.
- ŠANDOR, J. *Nízkoprahové programy pre deti a mládež*. In: *Nízkoprahové programy pre deti a mládež. Úvod do problematiky*. Nadácia mládeže Slovenska, 2005, ISBN 80-969348-0-5.
- ŠIMÍKOVÁ, I. *Romové jako sociálně vyloučená skupina*. In: NAVRÁTIL, P. a kol. *Romové v České společnosti*, Brno: Barrister & Principal. 2004, s. 211. ISBN 80-7364-009-0.

- ŠINDELÁŘOVÁ, P. *Etické aspekty sociální práce s mnoho-problémovými rodinami*. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Teologická fakulta, Katedra etiky, psychologie a charitativní práce, 2016, Diplomová práce, Vedoucí práce: Doc. Michal Opatrný, Dr. theol.
- ŠOTOLOVÁ, E. *Příchod Romů do Evropy*, In: *Romové-reflexe problému, Soubor textů k romské problematice*, Praha: Sofis, 1997, ISBN: 80-902439-0-8.
- ŠOTOLOVÁ, E. *Vzdělávání Romů*. Praha, Nakladatelství Karolinum, 2008, s. 123. ISBN 978-80-246-1524-0.
- ŠPECIÁNOVÁ, Š. *Ochrana týraného a zneužívaného dítěte*. Praha: LINDE nakladatelství s.r.o., 2003, s. 156. ISBN 80-86131-44-0.
- ŠRAJER, J. *Etika a požadavek komplexnosti v sociální práci*. In: *Sociální práce. Sociální práce – odborná revue pro sociální pracovníky*. Občanská společnost a sociální práce. Ostrava: Asociace vzdělavatelů v sociální práci ve spolupráci s Fakultou sociálních studií Ostravské university v Ostravě. 2012. Ročník 12, č. 3, s. 82.
- ÚLEHLA, I. *Umění pomáhat*, Praha: Sociologické nakladatelství, 2005. s. 125. ISBN 80-86429-36-9.
- URBAN, D.; KAJANOVÁ, A. Aplikace teorií sociální práce na příkladu dobré praxe Salesiánského střediska mládeže – Domu dětí a mládeže České Budějovice. In: *Sociální práce/Sociálna práca* . 2010, č. 3. s. 67. ISSN 1213-6204.
- WEINEROVÁ, R. Stereotypy v pojmenování Romů v České republice. In: BITTNEROVÁ, D. *Etnické komunity – Romové*. Praha: Fakulta humanitních studií v Praze, jako 11. Svazek edice AGORA, 2013, s. 223. ISBN 978-80-87398-45-6.

- WEISS, P. a kol. *Etické otázky v psychologii*, Praha: Portál, 2011, s. 352. ISBN 978-80-7367-845-6.

Zákony:

- Vyhláška č. 505/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o soc. službách.
- Zák. č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, 2006
- Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění platném k 1. 9. 2015

Jiné zdroje:

- ŠINDELÁŘOVÁ, E. Tisková mluvčí Městské Policie Strakonice, Osobní rozhovor z ledna 2016.
- PILLAROVÁ, I. lektorka kurzu organizace ČAS s názvem: *Romský svět-Romani luma*, Praha. Osobní rozhovor z listopadu 2016.
- Respondentka 1, Sociální pracovnice NZDM Cross, 2017, Strakonice.
- Respondentka 2, Sociální pracovnice NZDM Cross, 2017, Strakonice.
- Respondentka 3, Sociální pracovnice NZDM Cross, 2017, Strakonice.

INTERNETOVÉ ZDROJE:

- BARTOŇOVÁ, I. *Význam nízkoprahových zařízení pro děti a mládež z pohledu cílové skupiny*. Brno, 2012. Bakalářská práce. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Fakulta humanitních studií. Vedoucí práce Mgr. Petr Sýkora, Ph. D. [online], [cit. 2017-01-10], Dostupné na WWW: <https://theses.cz/id/1hhw0j/Vznam_NZDM_z_pohledu_clov_skupiny.pdf>.
- BARTUŇKOVÁ, T. *Hodnoty romských dětí*. Brno, 2008, Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta, Katedra občanské výchovy. Vedoucí práce PhDr. Milan Valach, Ph.D. [online], [cit. 2016-11-01]. Dostupné na WWW: <http://is.muni.cz/th/184165/pedf_b_b1/>.
- Cíle Organizace NZDM Cross Prevent99 [online]. Strakonice, Cíle, [cit. 2016-12-01], Dostupné na WWW: <<http://cross.prevent99.cz/cile>>.
- CRHOVÁ, T. *Hodnoty romských dětí – jejich vývoj a možnosti ovlivnění*, Brno, 2012. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta, Katedra občanské výchovy. Vedoucí práce PhDr. Milan Valach, Ph.D. [online], [cit. 2017-01-12]. Dostupné na WWW: <<http://www.vyzkum-mladez.cz/zprava/1482252991.pdf>>.
- Česká asociace Streetwork, o.s. *Pojmosloví Nízkoprahových zařízení pro děti a mládež*, [online]. [cit. 2016-12-05] Dostupné na WWW: <http://www.streetwork.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=750&site=cas>.
- DIESSL, J. *Etika utilitarismu*. 2011, [online]. [cit. 2017-02-27] Dostupné na WWW: <http://www.ius-wiki.eu/tnh/pfuk/etika_v_podnikani/18>
- Draft John Report on Social Inclusion – Part I: *The European Union, including Exicutive Summary*. Brussels: Council of the European Union, 12 December 2001, str. 11.

- *Etický kodex sociálních pracovníků*. In: Sociální revue. 2005 [online]. [cit. 2017-02-20] Dostupné na www: <<http://socialnirevue.cz/item/eticky-kodex-socialnich-pracovniku-ceske-republiky>>.

- HANÁKOVÁ, T. *Hodnotová orientace a životní styl současné mládeže*. Brno: 2008. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta, Katedra psychologie, Diplomová práce. Vedoucí práce: Mgr. Ing. Irena Ocetková, Ph.D. [online]. Cit. [2017-03-03-]. Dostupné na WWW: <http://is.muni.cz/th/20336/pedf_m/DP_Hanakova_Tamara.pdf>.

- HEJKRLÍKOVÁ, J. *Vzdělávání romských dětí v ČR*. Příbram, 2001, [online]. [cit. 2016-11-18]. Dostupné na WWW: <<http://tolerance.cz/kurzy/hejkrlikova.htm>>.

- *Informace ze standardů kvality sociálně-právní ochrany dětí - informovanost o výkonu SPOD*. [online], [cit. 2017-12-05]. Dostupné na WWW: <<http://www.strakonice.eu/content/informace-ze-standardu-kvality-socialne-pravni-ochrany-deti-informovanost-o-vykonu-spod>>.

- LHOTKA, P. *Původ Romů a jejich příchod do Evropy*, Muzeum romské kultury. [online]. [cit. 2016-10-20] Dostupné na WWW: <<http://skola.romea.cz/cs/historie/puvod-romu-a-jejich-prichod-do-evropy/>>.

- *Multikulturní výchova pro pedagogy*. In: Etnicita, etnická skupina, etnická menšina, etnická většina, [online]. [cit 06. 11. 2016]. Dostupné na WWW: <<http://osobnostnirozvojpedagoga.cz/moduly/m1/2-2-etnicita-etnicka-skupina-etnicka-mensina-etnicka-vetsina.html>>.

- Operační manuál Cross. [online], [cit. 2017-01-03], Dostupné na WWW: <<http://cross.prevent99.cz/cile>>.
- POLÁČKOVÁ, L. *Terénní sociální práce s romskou komunitou v sociálně vyloučených lokalitách*. In: JANOUŠKOVÁ, K., NEDĚLNÍKOVÁ, D. *Profesní dovednosti terénních pracovníků*. s. 201. [online]. Cit. [2017-02-03-]. Dostupné na WWW: <http://projekty.osu.cz/metakor/dok/met_prirucka_tsp.pdf>.
- Poslání Organizace NZDM Cross Prevent99 [online]. Strakonice, Poslání, [cit. 2016-12-01], Dostupné na WWW: <<http://cross.prevent99.cz/poslani>>.
- SLIVKA, R. *Zpráva o stavu romské menšiny v kraji za rok 2013*. [online]. [cit. 2016-12-09]. Dostupné na WWW: <http://www.kraj-jihocesky.cz/1664/integrace_romske_mensiny.htm>.
- *Služby pro děti a mládež*. Prevent 99 z.ú., [online], [cit. 2017-12.03], Dostupné na WWW: <<http://www.prevent99.cz/home/sluzby-pro-deti-a-mladez>>.
- ŠIMŮNKOVÁ, M. *Předškolní vzdělávání je pro Romy důležité*. [online]. 2013, [cit. 2016-12-09], Dostupné na WWW: <<http://euractiv.cz/rozhovory/cr-v-evropske-unii/monika-simunkova-nedostatek-romskych-deti-v-ms-vede-k-jejich-pozdejsimu-znevychodneni-csr-zmocnenkyne-romove-010932/>>.
- *Vláda schválila Strategii romské integrace na roky 2015 až 2020*. 2015, [Cit. 2016-12-09]. Dostupné na WWW: <<https://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/pri-uradu-vlady/jiri-dienstbier/aktualne/vlada-schvalila-strategii-romske-integrace-do-roku-2020-126945/>>.
- VOTRUBOVÁ, A. *Poznejte život romských dětí*. 2007, [online], [cit. 2017-02-11]. Dostupné na WWW: <http://zpravy.idnes.cz/poznejte-zivot-romskych-deti-nabada-prirucka-ucitele-pdt-/domaci.aspx?c=A070801_141616_domaci_anv>.

- VYCHOPŇOVÁ, L. *Žebříček hodnot vsetínských Romů*. Zlín, 2013. Bakalářská práce. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Fakulta humanitních věd. Vedoucí práce Mgr. Jakub Hladík Ph. D. [online], Dostupné na WWW: <http://digilib.k.utb.cz/bitstream/handle/10563/21346/vychop%C5%88ov%C3%1_2013_bp.pdf?sequence=1>.

- *Zpráva o stavu Romské menšiny v České republice za rok 2014* [online], Vydal: Úřad vlády ČR, Kancelář Rady vlády pro záležitosti Romské menšiny, 2014, [cit. 2016-12-08], Dostupné na WWW: <<https://www.vlada.cz/assets/ppov/zalezitosti-romske-komunity/dokumenty/Zprava-o-stavu-romske-mensiny-2014.pdf>>.

Seznam zkratk

NZDM – Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež

ČR – Česká republika

OSPOD – Orgán sociálně-právní ochrany dětí

ČAS – Česká asociace streetwork

PČR – Policie české republiky

SVČ - Středisko volného času

DDM – Dům dětí a mládeže

Příloha č. 1 – Etický kodex České asociace streetwork sdružující nízkoprahové sociální služby.

Etický kodex pro nízkoprahové sociální služby (terénní programy, kontaktní centra a nízkoprahová zařízení pro děti a mládež) vychází z etického kodexu sociálních pracovníků, se zaměřením na sociální pracovníky a pracovníce KC, NZDM a pracovníky terénních programů (dále jen sociální pracovník/ce). Jedná se o obecný dokument, který je závazným pro všechny individuální a skupinové členy ČAS.

---

1. Etické zásady obecně

- 1.1 Nízkoprahové sociální služby jsou založeny na hodnotách demokracie a lidských práv, které jsou vyjádřeny v Listině základních práv a svobod. Dále se řídí zákony České republiky.
- 1.2 Sociální pracovník/ce ctí jedinečnost každého člověka bez ohledu na jeho původ, etnickou příslušnost, mateřský jazyk, věk, zdravotní stav, sexuální orientaci, ekonomickou situaci, náboženské a politické přesvědčení a bez ohledu na to, jak se podílí na životě celé společnosti.
- 1.3 Mezi základní hodnoty řadíme práva jedinců na soukromí, důvěrnost, sebeurčení a autonomii. Tyto principy se uplatňují v profesním přístupu pracovníků/ic.
- 1.4 Právo každého jedince na seberealizaci v rámci programu je nezpochybnitelné, pokud nedochází k omezení takového práva u druhých osob.
- 1.5 Zařízení usiluje o vysokou odbornou úroveň, přičemž poskytuje pouze takové služby, které naplňují standardy vztahující se k nízkoprahovým sociálním službám.

- 1.6 Nezbytnou podmínkou etického přístupu je dobrá vůle pomáhat na základě znalostí, dovedností a zkušeností jednotlivcům, skupinám a komunitám při jejich rozvoji a při řešení konfliktů se společností.
- 1.7 Profesionální odpovědnost (v rámci pracovně právního vztahu) má prioritu před osobními zájmy.

2. Etické zásady ve vztahu ke klientům

- 2.1 Pracovník/ce respektuje uživatele služeb jako partnera se všemi právy a povinnostmi, včetně zodpovědnosti za svůj život.
- 2.2 Pracovník/ce jedná tak, aby nebyla poškozována důstojnost a lidská práva uživatelů služeb.
- 2.3 Pracovník/ce přistupuje se stejným úsilím a bez jakékoliv formy diskriminace ke všem uživatelům služeb.
- 2.4 Pracovník/ce shromažďuje pouze informace nezbytně nutné pro poskytování služeb. Chrání klientova práva na soukromí a důvěrnost jeho sdělení. Je povinen zachovávat mlčenlivost o skutečnostech, které se vztahují k uživatelům služeb.
- 2.5 Pracovník/ce předchází závislosti uživatele na službě.

3. Etické zásady ve vztahu k zaměstnavateli

- 3.1 Pracovník/ce plní odpovědně povinnosti vyplývající ze závazků k svému zaměstnavateli.
- 3.2 Pracovník/ce se podílí na vytváření prostředí, které umožňuje naplňování zásad tohoto kodexu.
- 3.3 Pracovník/ce se podílí na ovlivňování pracovních postupů s ohledem na co nejvyšší úroveň služeb.

4. Etické zásady kolegiality

- 4.1 Pracovník/ce respektuje znalosti a zkušenosti svých kolegů a ostatních odborných pracovníků. Vyhledává a rozšiřuje spolupráci s nimi a tím zvyšuje kvalitu poskytované služby.
- 4.2 Pracovník/ce respektuje rozdíly v názorech a praktické činnosti kolegů a ostatních odborníků. Přípomínky k nim vyjadřuje na vhodném místě a vhodným způsobem.

5. Etické zásady odbornosti a povolání

- 5.1 Pracovník/ce dbá na udržování a zvyšování profesní prestiže. Upozorňuje vhodným způsobem na prokazatelně nekvalitní a neodborné poskytování služeb.
- 5.2 Pracovník/ce se usiluje o zvyšování odborné úrovně své práce a celoživotní prohlubování kvalifikace.
- 5.3 Pracovník/ce dbá o odpovídající nastavení svých hranic v oblasti své profese, oblasti konkrétní služby či organizace, oblasti vztahu s klienty a v oblasti svého soukromého života.

6. Řešení etických otázek

- 6.1 Pracovník/ce reflektuje etické otázky spojené s výkonem profese. Usiluje o jejich řešení za využití standardních prostředků. Závažné etické otázky postupuje k řešení v rámci externí supervize. Každý člen týmu má mít možnost diskutovat a analyzovat tyto problémy ve spolupráci se všemi stranami, kterých se problém týká.
- 6.2 Pokud není možné využít standardní nástroje reflexe etických otázek dle

předcházejícího bodu, má pracovník povinnost využít odvolací nástroj v podobě Rady pro etiku a supervizi České asociace streetwork.

7. Etické zásady ve vztahu ke společnosti

- 7.1 Pracovník/ce má právo i povinnost upozorňovat širokou veřejnost a příslušné orgány na případy porušování zákonů a oprávněných zájmů občanů.
- 7.2 Zasaduje se o zlepšení sociálních podmínek a zvyšování sociální spravedlnosti tím, že podněcuje změny v zákonech, v politice státu i v politice mezinárodní.
- 7.3 Upozorňuje na možnost spravedlivějšího rozdělení společenských zdrojů a potřebu zajistit přístup k těmto zdrojům těm, kteří to potřebují.
- 7.4 Působí na rozšíření možností a příležitostí ke zlepšení kvality života pro všechny osoby, a to se zvláštním zřetelem ke znevýhodněným a postiženým jedincům a skupinám.
- 7.5 Pracovník/ce působí na zlepšení podmínek, které zvyšují vážnost a úctu ke kulturám, které vytvořilo lidstvo.
- 7.6 Pracovník/ce požaduje uznání toho, že je zodpovědný za své jednání vůči osobám, se kterými pracuje, vůči kolegům, zaměstnavatelům, profesní organizaci a vzhledem k zákonným ustanovením, a že tyto odpovědnosti mohou být ve vzájemném konfliktu.

Tato verze etického kodexu byla revidována v lednu 2017.

Dostupné na WWW:

<http://www.streetwork.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=152&site=ca>

Příloha č. 2 – Otázky položené sociálním pracovníkům v NZDM Cross.

1. Je pro Vás etika v kontextu Vaší práce nezbytným pojátkem? Proč?
2. Jaký vidíte rozdíl při své činnosti, v použití etických a sociálních teorií?
3. Myslíte si, že tyto teorie jdou ruku v ruce při práci s klientem?
4. Jak vnímáte aplikaci etiky při práci s romským klientem v NZDM Cross?
5. Můžete uvést nějaký příklad, kdy jste naposledy využil/a etické teorie v přímé práci s klientem?
6. Pokud si nejste v etickém rozhodování jistá, na koho se obrátíte? Kdo Vás v tomto rozhodování utvrdí?

Příloha č. 3 – Foto z NZDM Cross

ABSTRAKT

VIEHMANNOVÁ, K. Aplikace etiky v sociální práci při práci s romským klientem v NZDM Cross Strakonice. České Budějovice, 2017. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra etiky, psychologie a charitativní práce. Vedoucí práce doc. Jindřich Šrajter, Dr. theol.

Klíčová slova: Romové, NZDM, sociální práce, sociální pracovník, etika, etické dilema, etické teorie

Diplomová práce se zabývá aplikací etiky v sociální práci v Nizkoprahovém zařízení pro děti a mládež Cross ve Strakonici, kde cílovou skupinu tvoří převážně romští klienti. Práce je členěna na tři hlavní části. První kapitola se zabývá problematikou Romských občanů, od historie až po sociální situaci romského etnika, která jde do jisté míry ruku v ruce s otázkou vzdělávání Romů v českém školství. Druhá kapitola má za úkol představit Nizkoprahové zařízení pro děti a mládež Cross, seznámit s posláním organizace, jejími principy, cíly a cílovou skupinou, která se velmi často nachází v nepříznivých životních a sociálních situacích. Ve třetí kapitole, která je ústřední částí diplomové práce v oblasti morálního počínání sociálních pracovníků, se soustředím na význam, potřebnost a uplatnění etiky v sociální práci, konkrétně při práci s romskými klienty NZDM CROSS.

ABSTRACT

VIEHMANNOVÁ, K. The application of ethics in social work with Roma clients in Open door youth club Cross Strakonice. České Budějovice, 2017. Diploma thesis. University of South Bohemia in České Budějovice. Faculty of Theology. Department of Ethics, Psychology and Charity Work. Thesis supervisor doc. Jindřich Šrajter, Dr. theol.

Key words: Romany people, open door youth club, social work, social worker, ethics, ethic dilemma, ethic theories

The introduced diploma thesis deals with the application of ethics in social work in Open door youth club Cross in Strakonice, where the Roma are the target group of clients. The diploma thesis is divided into three parts. The first chapter deals with the everyday problems of Romany people, from the history to social situation of Romany ethnic group of nowadays. The question of education of the Roma in Czech school system is also included there. The aim of the second chapter is to introduce the Open door youth club Cross, to present the role of this organisation, its principles, aims and its target group of clients who are very often considered to be in unfavourable life and social situations. The third chapter is the fundamental part of the diploma thesis. The main focus is on moral acting of social workers and on the sense, necessity and application of ethic rules in social work, especially while working with Roma clients in Open door youth club Cross.